GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUŠTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR ŠINKOVEC

Leto II

Štev. 19

5. V. 1964

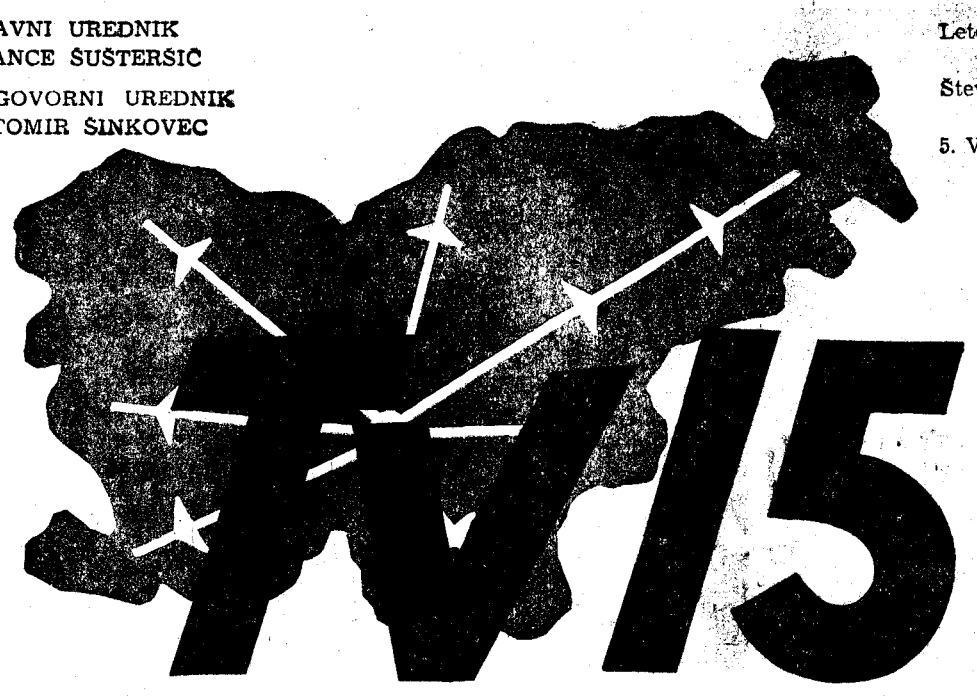

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Z OKRAJNE SKUPŠČINE ZZB NOV CELJE

Vsestransko o položaju bivših borcev

Če trdimo, da se vse konference in skupščine naših organizacij vrtijo več ali manj okoli istih, trenutno najbolj aktualnih vprašanj, je to morda res. Toda raven razpravljanja je različna, višja ali nižja.

Za okrajno skupščino Zveze združenj borcev v Celju, ki je bila 28. aprila, lahko trdimo, da je bila, kar se tega tiče, na visoki ravni. Taka razprava, ki se je dotaknila mnogih, zelo važnih vprašanj, je ogledalo dela ZZB v celjskem okraju, o katerem lahko trdimo, da je prav dobro.

● Naj navedemo samo nekaj najznačilnejših ugotovitev. Skupščina je med drugim ugotovila, da je združitev ZB ZVVI in ZROP v okrajnem merilu pokazala pozitivne rezultate. Delo vseh treh organizacij je zdaj veliko bolj enotno, tako imenovana »dvotirnost« je več ali manj že povsod izginila. Še več, skupni napori so rodili lepše sadove, kot je bilo pričakovati. Za ZZB celjskega okraja je morda tudi značilno zelo tesno sodelovanje z garnizijo JLA. Če je prej z JLA sodelovala skorajda samo ZROP, sodeluje zdaj vsa ZZB. Uspehi takega sodelovanja so se pokazali na celi vrsti področij, npr. pri strokovnem usposabljanju rezervnih oficirjev in podoficirjev, ki je doživelo višek v zelo uspelem taktično-tehničnem zboru dne 21. aprila. Kot končni rezultat tega sodelovanja tudi lahko smatramo izvolitev poveljnika garnizije za podpredsednika okrajne ZZB. To bo sodelovanje med JLA in ZZB še okrepilo in dalo nove, večje rezultate.

Delegati so obširno razpravljali o skrbi za člane. Stanovanja, prekvalifikacije, vprašanje višinskih kmetov — bivših borcev, zdravstveno stanje, priznavalnine, zaposlovanje itd., to so bile temeljne točke razprave. Naj navedemo samo značilnosti celjskega okraja pri reševanju teh vprašanj, značilnosti, ki so se pokazale zadnja leta.

Zlasti obširno so delegati govorili o tako imenovanih višinskih kmetih, ki so bili v najhujših časih najboljše zaledje naše revolucije. Zdaj pa životarijo na svoji zemlji, večidel ostareli in bolehni. Davčna politika pa je do vseh enaka. Kar se tega tiče, ni celjski okraj nobena izjema, toda treba bo najti rešitev. Pravilo rešujejo ta vprašanja s priznavalninami. Pri tem se pojavlja protislovje. Gospodarsko manj razvite občine v odročnih krajih so hkrati območja, kjer je bila NOB najbolj množična. Zato je tam več potreb, sredstev pa manj. Treba bo najti rešitev v merilu republike ali federacije s spremembo davčne politike. Sedanji davčni sistem je nastal v drugačnih razmerah in ga je zato treba prilagoditi stvarnim možnostim.

Pred leti so člani ZB opravljali kvalifikacijske izpite. Precej članov od tega zdaj nima nič boljših dohodkov, ker so ostali na prejšnjih delovnih mestih. Pri tem jih pogosto brez razloga zapostavljajo na račun mlajših. Zlasti pri zaposlovanju invalidov se včasih zgodi, da imamo opraviti z neko novo varianto birokratizma, ki se očituje v dolgotrajnem in zapletenem postopku raznih komisij in odborov. Vsako priporočilo družbeno-političnih organizacij ali občinskih in okrajnih ljudskih skupščin v nekaterih podjetjih smatrajo za kršitev samoupravnih pravic kolektiva. Dejansko pa kršijo samoupravne pravice nekateri vodilni ljudje v podjetjih.

Precej bi se dalo govoriti tudi o delovnih mestih, ki so nanje razporejeni bivši borci in invalidi. Kaj pogosto jih srečujemo kot vratarje, čuvaje in telefoniste, celo take, ki so bili med vojno in tudi po njej na odgovornejših delovnih mestih. Upoštevati je nadalje treba, da se bivši borci starajo in da je zaradi tega med njimi vedno več obolenj; to so posledice prestanih naporov. Formalno se seveda ne da dokazati, da je tako. Zato bi morali dobiti tudi bivši borci pravico do rehabilitacije, oziroma prekvalifikacije, kot jo že imajo vojaški vojni invalidi.

Posebno obširno so delegati govorili o zdravstvenem stanju bivših borcev. Smrtnost med njimi je nadpovprečna. Posebno pogosto umirajo tisti bivši borci, ki so bili dolgo v NOV, in to večidel v operativnih enotah. Zato bi morali sistematično nadzirati zdravstveno stanje bivših borcev, ne pa se zadovoljiti z občasnimi akcijami, ki imajo značaj kampanjskega dela. Kar se tiče zdravstvenega stanja, ZB ni izkoristila rezultatov predzadnjega popisa članov. Zato bi morali bolje izkoristiti podatke podatke zadnje ankete, zlasti pa povečati skrb za zdravstveno stanje mladoletnih udeležencev NOV, starih borcev operativnih enot in večletnih zapornikov v taboriščih. Akcija za skrb za zdravstveno stanje bivših borcev naj ne bi ostala

(NADALJEVANJE NA 3. STR.)

Razprava o osnutku zakona

o posebnem republiškem dodatku za zaposlene borce

Zakonodajno-pravna komisija Ljudske skupščine LR Slovenije je 28. aprila razpravljala o osnutku Zakona o posebnem republiškem dodatku zaposlenim udeležencem NOV.

V razpravi so prisotni člani komisije navajali statistične podatke dejstev, ki so vplivala na sklep o potrebi sprejetja tega zakona. S to problematiko se namreč ukvarja tudi Zvezni izvršni svet, ki pripravlja poseben zvezni zakon o posebnem dodatku za zaposlene udeležence NOV, kar pa ni ovira za sprejem zakona o republiškem dodatku.

Dodatek v primerni višini naj bi bil tista spodbuda za bivše borce, da ne bi silili predčasno v pokoj. Ker pa je dodatek namenjen samo za borce pred 9. septembrom 1943, so člani komisije navajali primere borcev s Primorskega, ki so bili v tako imenovanih »Bataglioni speziali«, in borcev iz prekomorskih brigad, ki so dejansko bili udeleženci NOB prej, kot se jim to priznava. Toda tega vprašanja ni mogoče rešiti z zakonom o posebnem republiškem dodatku.

Tudi o tem, da bo treba s posebnimi predpisi določiti delovna mesta za borce, ki so si pridobili kvalifikacijo, a niso zaposleni na ustreznih mestih, je bilo govora. Vse take primere bo treba ugotoviti in jih urediti. Kot primer najlepše rešitve tega problema so navajali podjetje »Metalna« Maribor, kjer so vse borce NOV, ki so si pridobili kvalifikacijo, takoj razporedili na ustrezna delovna mesta.

Po načelni razpravi in podrobni razpravi je komisija ugotovila, da je zakon potreben, zato bo njegov osnutek predložen Ljudski skupščini LR Slovenije, ki bo o njem razpravljala po prvomajskih praznikih. Veljal pa bo od 1. maja 1964 dalje.

Beograjska prvomajska razglednica

V Ljubljano pred devetnajstimi leti

Vsako leto se ob tem času spominjamo, kako smo doživeli ure uresničenja naših sanj, ure osvoboditve naše domovine. Oči vseh slovenskih borcev so se takrat upirale proti Ljubljani, vsakdo si je želel, da bi s svojo enoto korakal v glavno mesto Slovenije.

Ljubljana je bila osvobojena v noči od 8. na 9. maj. Toda močno se moti, kdor misli, da jo je sovražnik zapustil zlepa, zanjo so se bili hudi boji med enotami JA in nemškimi četami.

Prisluhnimo borcem, kako so doživljali te trenutke.

HINKO BRATOŽ:

»Še danes vidim mitraljezca Ivana«

Nemci so nas hoteli ustaviti z ognjeno zaveso. Na nas so usmerili ogenj iz vsega orožja, tako da se nekaj časa nihče ni mogel premakniti. Celo ranjenci so ostali brez pomoči. Potem so z minometi začeli tolči ped za pedjo. Čakanje na mestu bi pomenilo gotovo smrt, umik hude žrtve. Zato smo se odločili za juriš. Juriš pod nemogočimi pogoji, kljub žrtvam in strašnemu ognju. Zato nihče ni okleval, vsak je hotel biti prvi.

Samo tisti so ostali, katerih življenje je ugašalo na pragu Ljubljane. Naš juriš je sovražnika popolnoma zmedel. Kljub veliki premoči v orožju in ljudeh so se Nemci in domobranci spustili v paničen beg. Zasedli smo nekaj bunkerjev ter pobili večje število sovražnih vojakov. Vendar je naš nalet na poti do bunkerujev toliko oslabel, da tistih nekaj borcev, ki se jim je posrečilo priti do njih, ni moglo zdržati pritiska. Morali so se vrniti. Še danes vidim mitraljezca Ivana, ki je bil ranjen, pa je kljub temu postavil svoj mitraljez in tolkel z njim do zadnjega naboja.

Videli smo, kako ga rešetajo sovražne krogle, toda njegov mitraljez ni utihnil, dokler ni Ivan dobil rafal v glavo. Še potem, ko je bil mrtev, so streljali vanj. Obstreljevali so ga z minami, dokler mu ni direkten zadetek razparal drobovja in ga pomešal z železom in prstjo. Dvema borcema iz 1. čete se je posrečilo sredi najhujšega ognja skočiti v bunker in potegniti iz njega živega sovražnika...

(Iz članka: **Zadnji boji za osvoboditev Ljubljane.**)

(Nadalj. na 3. strani)

PRIPRAVE ZA POHOD »Po poteh partizanske Ljubljane« se bližajo koncu

Pripravljalni odbor, ki je vsako leto organiziral tradicionalni pohod »Ob žici okupirane Ljubljane« in si tako pridobil veliko izkušenj, je tudi letos zelo uspešno in prizadevno pripravil vse potrebno, da bi pohod »Po poteh partizanske Ljubljane« potekel čim slovesneje in čim uspešneje.

Pripravljalni odbor je zaradi prvomajskih praznikov podaljšal rok prijav udeležbe do vključno 4. maja.

Pričetek spominskega tekmovanja bo 10. maja. Manifestativni pohod za moške, ženske in mešane ekipe bo v dolžini proge 14.900 m, s startom v Tolstojevi ulici. Proga bo potekala po Strojevi ulici in zavila na Vodovodno cesto do Djakovićeve ulice. Nadaljevala se bo v smeri železniške proge Ljubljana—Jesenice, nato prek Stegen, Celovške ceste, Ulice majorja Lavriča, po Vodnikovi cesti in zavila na Koseško cesto. Nato bo tekla mimo Drage Pod Rožnikom, prek mostu čez Glinščico, ob »Tiskarni Podmornici« in krenila čez poljsko pot v Puhtejevo ulico, se iztekla na Viško cesto in po raznih zavojih prišla na Tržaško cesto. Proti cilju bo vodila po Gerbičevi ulici, Kolezijski in Emonski cesti na Trg revolucije, kjer bo cilj.

Proga bo tekla mimo naslednjih spomenikov NOV: mimo bunkerja ob železniški progi Ljubljana—Jesenice, tiskarne »Podmornica«, spomenika »Ob žici okupirane Ljubljane« na Tržaški cesti, mimo hiše v Gerbičevi ulici 14, kjer je delovala partijska dokumentarna tehnika, in hiše št. 9, kjer je deloval radijski oddajnik OF, nato mimo hiše v Emonski ulici 20, kjer so bili sestanki Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, in hiše št. 1, kjer je delovala rajonska ciklostilna tehnika.

Tekmovalni pohod za moške ekipe bo v dolžini proge 25.380 m, s startom pri spomeniku »Ob žici okupirane Ljubljane« in bo proga zajela spomenike NOV »Ob žici okupirane Ljubljane« na Titovi cesti, Gramozno jamo, hišo na Šmartinski cesti 107, kjer je delovala rajonska ciklostilna tehnika, spomenik »Žrtvam NOV« v Polju, spomenika »Ob žici okupirane Ljubljane« na Zaloški in Litijski cesti, nato spomenik padlim borcem NOV in žrtvam belogardizma na Urhu v Dobrunjah, spomenik »Ob žici okupirane Ljubljane« na Dolenjski cesti, spomenik žrtvam NOV v Koleziji in še hišo v Emonski ulici 20, kjer so bili sestanki Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet ter hišo, kjer je delovala rajonska ciklostilna tehnika.

Tekmovalna proga za ženske ekipe bo dolga 10.150 m in bo potekala mimo spomenikov NOV na Celovški cesti, tiskarne »Podmornice«, »Ob žici okupirane Ljubljane« na Tržaški cesti, mimo hiše v Gerbičevi 14 in hiše v Gerbičevi 9, nato bo proga zavila na Emonsko ulico.

Proga za štafete moških mestnih reprezentanc bo znašala 15.390 m s startom pri spomeniku na Urhu, nakar bo zavila v Dobrunje po Litijski cesti, prek mostu čez Ljubljanico in se iztekla še po nekaterih ulicah in cestah s ciljem na Trgu revolucije. Prva predaja bo pri hiši Studenec 4 na Zaloški cesti in druga predaja na vogalu Topniške ulice in Linhartove ceste. Tekla bo mimo spomenikov NOV na Urhu, na Zaloški cesti, spominske plošče padlim borcem terena Moste-Selo v Ulici Vide Pregarčeve, nato pod Muzejem NOV v Tivoliju in spomenikom NOV pred hišo Ceste na Rožnik 1.

Proga štafete ženskih mestnih reprezentanc bo dolga 3000 m s startom pred spomenikom pri hiši na Večni poti 3, kjer je bila 27. aprila 1941 ustanovljena Osvobodilna fronta slovenskega naroda. Prva predaja bo pred hišo št. 5 v Rožni dolini, Cesta V., druga predaja pa pred kinom Vič.

Tekla bo mimo spomenikov NOV na Večni poti, oziroma spominskih hiš, kjer je bila ustanovljena »Osvobodilna fronta«, rajonska ciklostilna tehnika, mimo hiše, kjer so bili sestanki Glavnega štaba slovenskih partizanskih čet, in hiše na Emonski cesti 1, kjer je delovala rajonska ciklostilna tehnika.

Štafete moških ekip srednjih in vajenskih šol bodo tekle na progi dolgi 5260 m s predajami na Savski cesti 2, v Zarnikovi ulici 17, Šmartinski cesti 6 in pri izteku predora pod Gradom. Zajeti bodo naslednji spomeniki NOV: Grobnica žrtev NOV na Žalah in hiša v Zarnikovi ulici 9, kjer so bili sestanki Izvršnega odbora Osvobodilne fronte.

● Pripravljalni odbor je predvidel, da bodo prispele na cilj najprej štafete, za njimi ekipe tekmovalnega pohoda, moške in ženske ekipe z meritvijo časa in nato, kot zadnje, ekipe manifestativnega pohoda. Dokončni podatki o času odhoda in prihoda ekip na cilj bodo še pravočasno objavljeni v dnevnem časopisju.

V. F.

OBČANOVA BELEŽNICA

Pravdarji in »iskalci svojih pravic na pristojnih mestih« niso v našem ljudstvu nobene neznanke. Sicer pa — v katerem narodu pa ni tudi takih ljudi, ki se radi skregajo, ki včasih kar iščejo povod za prepire?

Dolgčas bi bilo, pravijo, če se včasih tudi ne bi sporekli!

Sodni anali in zapiski iz preteklih desetletij — pa tudi še danes tu in tam, čeprav v precej manjši meri — hranijo »zanimive« primere pravdarstva, besednega bojevanja na sodiščih, pred sodnikom in porotniki. Da, tudi takih primerov, kjer je šlo, kot naš narod lepo reče, za oslovo senco.

● Johanca je rekla Micki, da je »lahka« ženska. In že je šla tožba na sodišče, kjer so se po navadi sporekli še za kanec bolj in se zapisali smrtnemu sovraštvu.

● Sosedove kokoši so se prikradle na njegov vrt in pozobale pičo njegovim kokošim! — Tožba!

● Pepetov pes je ugriznil Janezka, ker ga je dražil, in seveda, oče je vložil tožbo ter dokazoval na sodišču, da bi moral pes biti privezan.

● Košat oreh njegovega soseda se je tako razbohotil, da njegove veje segajo na sosedovo dvorišče in senca pada na njegovo solato, ki ne uspeva tako, kot bi morala! — Tožba.

● Ko je oral, je njegov vol stopil na njegovo njivo in z nekaj stopinjami pomendral deteljo. In spet — tožba.

Takih in podobnih primerov bi lahko zasledili — tudi danes — v minulih časih precej. Ljudje, kot to morebiti danes kaže, niso imeli kaj drugega početi, pa so se tožarili. Romali so na sodišča, kot muslimani v Meko, tam zapravljali čas in denar ter se vračali na domove sprti »za vse večne čase«. Še danes obstajajo primeri v naši ljubi domovini, ko v nekaterih vaseh z nekaj tisoč prebivalci prav dobro živi tudi po pet odvetnikov...

Grobarji »oslove sence«

No, odkar imamo poravnalne svete pri krajevnih skupnostih in drugod na terenu, se je zadeva precej spremenila. Precej sporov, ki so se začeli zaradi kake malenkosti ali neumnosti, je bilo rešenih prav na teh »majhnih sodiščih« družbenega uveljavljanja načela, da se da marsikaka reč urediti tudi brez sodišča in »velikih sodnih procesov«.

Še imamo primere (popolnoma jih kajpada ne bo moč odpraviti nikoli!), da se ljudje zatekajo »k roki pravice« tudi v takih primerih, ko gre

● za tožbo v vrednosti 426 dinarjev, kot je bil to primer v Zagrebu,

● za tožbo zaradi »parcele« široke deset centimetrov in dolge poldrug kilometer, kot je to primer v Prekmurju, in podobnih.

So pa taki primeri v velikem opadanju. In prav je, da so!

Ne gre namreč zgolj za razbremenitev rednih sodišč. Ne gre pri uveljavljanju poravnalnih svetov zgolj za to, da bi »majhne« stvari reševali »oni« in le »večje« redna sodišča!

Gre še za precej več!

Poravnalni sveti so namreč tisti mostiček v našem vsakdanjem življenju, ki naj pripomore, da se človeške strasti v miselnosti še prenekaterih občanov obrzdajo, še preden lahko prihaja do hujših, za družbo škodljivejših posledic.

Če poravnalni sveti morebiti ponekod še nimajo take vloge, kot bi jo morali in kot bi jo lahko imeli, je treba pač krivdo iskati predvsem v tem, da se v njih ne uveljavljajo ljudje z največjim družbenim ugledom in ljudje, ki imajo v očeh prizadetih (in ne le njih, marveč vseh občanov!) največ zaupanja. Po navadi namreč volimo v poravnalne svete ljudi, ki so že tako ali preobremenjeni ali pa ljudi, ki nimajo morebiti drugih zadolžitev in jih volimo v te svete pač zato, »ker nekje pač moraš delovati«!

Taka praksa pa je popolnoma zgrešena...

IZTOK AUSEC

V počastitev 27. aprila v občini Maribor-Tabor

Krajevni organizaciji ZROP »Jožica Flander« in »Maks Durjava« v občini Maribor-Tabor sta v počastitev obletnice ustanovitve OF — 27. aprila — izvedli 26. aprila orientacijsko-patruljni pohod v Radvanjah.

Pomen tega pohoda je predvsem v preizkušnji znanja rezervnih oficirjev in podoficirjev s področja taktike, hkrati pa tudi testiranje. Udeleženci pohoda iz obeh oroanizacij so pokazali dokaj dobre rezultate, čeprav je bila udeležba dokaj slaba. Mnogi člani ZROP jemljejo vse skupaj precej neresno, izjavljajo, da so to že zdavnaj znane stvari in že zastarele, ko pa je treba praktično pokazati znanje, se izkaže, da so pozabili ali pa sploh niso nikoli vedeli. Po drugi strani pa posamezniki, požrtvovalni člani ZROP, vložijo v delo organizacije veliko prostega časa in si močno prizadevajo, da bi organizacije dobro delale. Ko pa vidijo mlačnost svojih tovarišev, mnogi izgubljajo voljo do dela.

Drago Kokalj

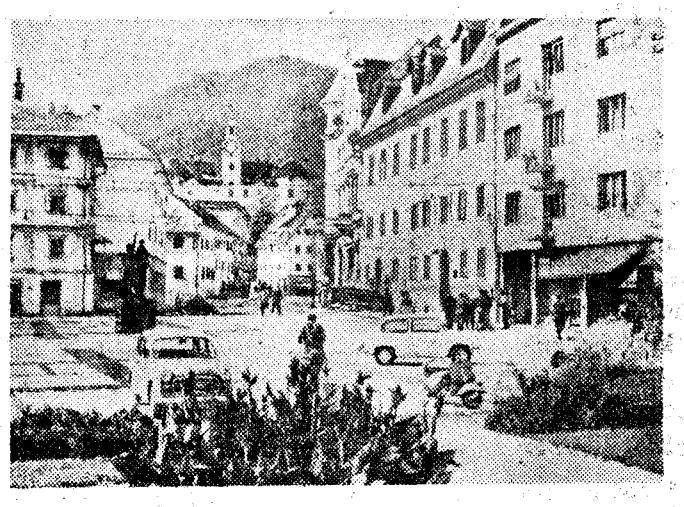

Središče Idrije s spomenikom padlim borcem NOV.

Delo vojaških vojnih invalidov v Idriji

Na redni letni skupščini Združenja vojaških vojnih invalidov občine Idrija, ki je bila v mesecu aprilu, je bilo ugotovljeno, da je organizacija zaradi požrtvovalnosti številnih članov dosegla lepe uspehe.

Razprava na skupščini je bila stvarna in vsestranska. Krajevne organizacije ZVVI, ki jih je v občini 12 in združujejo 638 članov, so pokazale svojo aktivnost predvsem pri razpravah ob sprejetju nove ustave in volitvah organov ljudske oblasti. Nadalje pri gradnji grobnic padlim borcem v Cerknem in na Bukovem, v akciji za pomoč Skopju, pri vzdrževanju partizanskih obeležij, pri obiskovanju bolnih in onemoglih članov, pri izvajanju predpisov invalidskega varstva, pri akcijah krvodajalstva, fluorografiranja itd. Samo organizacija na Vojskem je napravila 60 ur prostovoljnega dela. V Idriji so organizirali izlet v Kumrovec in Kočevski Rog. Tudi športno življenje je precej razvito. Vodja idrijske strelske ekipe Leopold Kogoj je nosilec prehodne občinske zlate puščice. Omeniti je treba balinarstvo, saj je njihova ekipa nastopila na okrajnem prvenstvu v Novi Gorici.

● Posebno razveseljiva in osvežujoča je bila informacija o razvoju partizanskega turizma, ki ima zaradi številnih partizanskih zgodovinskih znamenitosti (bolnišnica »Franja«, tiskarna »Slovenija) zelo ugodne pogoje za razvoj.

Po končani skupščini so se delegati razšli vedro razpoloženi, saj so organizaciji nakazali jasne smernice za bodoče delo in izvolili vodstvo, ki bo jamčilo, da uspehi tudi v bodoče ne bodo izostali.

ALOJZ KERMAVNAR

Stanovanja in nizki osebni dohodki

Na redni letni skupščini ZB občine Ljubljana-Bežigrad so razen drugega govorili tudi o teh dveh vprašanjih, ki najbolj tareta del članov, živečih v mestih in industrijskih središčih.

Kako je v občini, kar se tiče prejemkov bivših borcev, je delno nakazala nekakšna anketa, ki jo je sprožilo občinsko predsedstvo. Enainštirideset im večjim podjetjem v občini je predsedstvo poslalo nekaj vprašanj v zvezi s položajem bivših borcev, ki so zaposleni v teh podjetjih. Eno izmed vprašanj je bilo o posebnem dodatku za bivše borce. Odgovore je poslalo 33 podjetij, iz odgovorov pa je bilo razbrati, da je v teh podjetjih le 8 borcev izpred 9. septembra 1943, ki prejemajo posebni dodatek v višini od 1000 do 5000 dinarjev. Tako njihovi skupni dohodki znašajo 26.400 dinarjev. Če je to za življenje družine v mestu, kakršno je Ljubljana, dovolj, pa je drugo vprašanje.

Predstavnik občinske ljudske skupščine podpredsednik občine tovariš Vinkler je dejal, da bi morale občinske skupščine dajati več sredstev za gradnjo stanovanj za borce. Pomoč republike in zveze pa bi morala biti najmanj enaka občinskim prispevkom. Lani je dal občinski stanovanjski sklad članom ZB za gradnjo stanovanj okrogla 144 milijonov dinarjev, od tega za individualno gradnjo 27 milijonov. Člani so razen tega dobili pri stanovanjskem skladu SR Slovenije za dokončanje že začetih gradenj 51 milijonov dinarjev posojila.

● **Iz vprašanj oziroma odgovorov podjetij pa se vidi, da je izmed 668 članov ZB, kolikor jih je zaposlenih v teh podjetjih, dobilo stanovanje le 16 članov. Ista podjetja so lani zgradila ali kupila 117 stanovanj. Res pa je, da so podjetja dala tudi 24 milijonov kredita 29 članom za stanovanja, namenjena članom ZB, pa so porabili 40 milijonov. Ostaja pa še odprto stanovanjsko vprašanje 50 članov ZB, zaposlenih v teh delovnih organizacijah. Pri ZB je še vedno 230 prošenj za stanovanje. Med temi je precej takih, ki so jih vložili člani, sicer v delovnem odnosu, toda v manjših podjetjih in ustanovah, ki nimajo lastnih skladov.**

V. F.

SPREHOD PO KOČEVSKEM

Občni zbori krajevnih organizacij ZZB NOV so v kočevski občini zaključeni. Na njih so razpravljali o življenjskih pogojih članov, priznavanju delovne dobe, o pokojninah in priznavalninah, ter o vrsti drugih vprašanj in problemov, ki so v občini aktualni.

S priznavanjem delovne dobe ima več članov iz območja Drage precej velike težave. Iz teh krajev so hodili moški v predvojnem času kot gozdni delavci na delo v Slavonijo, na Hrvatsko in v Francijo. Dobiti sedaj potrdilo o zaposlitvi je danes za marsikaterega člana ZZB — problem, ki ga je težko rešiti. Arhivi so uničeni, delodajalci in priče so pomrli, organi socialnega zavarovanja, ki te zadeve rešujejo, so pa neizprosni. To, da je potrdilo delodajalca iz Francije brez žiga neveljavno, to ljudje razumejo, ko pa izposlujejo žig in je potrdilo spet neveljavno, tega pa ne morejo razumeti in tako se vlečejo zadeve v nedogled.

● **V dolini Kolpe od Čabra do Predgrada obstajajo problemi starejših članov, ki so ostali sami doma na malih kmetijah, mladina je odšla v zaposlitev po industrijskih centrih, doma pa so ostali stari in obnemogli ljudje.**

● V Kočevju in okolici je problem stanovanj, ker je še vedno precej članov, ki stanujejo v neprimernih stanovanjih. V oddaljenih krajih občine se odpirajo problemi šolanja otrok živečih borcev, saj morajo pošiljati otroke v oddaljene osemletke, bodisi v Kočevje, Vas — Faro, ali pa celo izven občine, kakor je primer v Novem mestu in Starem Kotu, od koder odhajajo otroci v šolo v Stari trg pri Ložu. Podpore za šolanje teh otrok ni, ker so skladi občinske skupščine premajhni in ne morejo kriti vseh teh potreb.

● **Aktivnost članov ZZB je po vsej občini zelo dobra, saj se člani aktivno udejstvujejo v vseh družbenih organizacijah in organih. V občini Kočevje je še 2280 živečih članov ZZB, ki močno vplivajo na družbeno življenje v občini.**

V dolini Drage, Starega in Novega Kota so skoraj vsi starejši ljudje člani organizacije ZZB. Ti kraji so v času NOB veliko pretrpeli, italijanski okupatorji so pobijali ljudi, kar je ostalo živega, so masovno odpeljali na otok Rab v internacijo, požgali so vasi in zemlja je postala zapuščena. Po kapitulaciji Italije so se ljudje, kolikor je ostalo živih, vrnili na požgane domove. V času nemške okupacije so vsi ljudje aktivno sodelovali na strani NOB s partizani, ker med njimi ni bilo izdajalcev, je bilo to ozemlje po večini svobodno vse do osvoboditve in partizani so imeli v teh krajih svoj drugi dom.

Ljudje v teh krajih ne bodo mogli nikoli pozabiti divjanja italijanskih fašistov v letu 1942, ko so ti požigali stari in Novi Kot, ko so v Dragi in na Pleščih na Hrvaškem masovno pobijali može in fante iz teh krajev. V kroniki teh vasi je napisanih vse polno tistih življenjskih vprašanj našega boja v teku NOB, ki odkrivajo dušo in srce slednjega občana v teh krajih. Neizmerno trpljenje teh ljudi v času NOB, ko so izgubljali svoje drage, očete in matere, brate in sestre, je v njihovih srcih še danes živo. Posledico tega čuti človek, ko danes na vsakem koraku, saj diha to po vseh domovih in vaseh dolin, med gozdovi, še otroci, rojeni v svobodi, vedo o tem veliko povedati, saj se to prenaša v živi besedi, čeprav ne toliko na papirju, na mladi rod. Zato so otroci v teh krajih ravno tako prisrčni in ljubeznivi do vseh ljudi, kakor so bili otroci v času NOB kot pionirji in aktivisti.

Dolina Drage je znana marsikateremu partizanu po dobrih ljudeh in njihovih skromnih domovih, ki so bili partizanom drugi dom. Precej je oddaljena ta dolina od prometnih središč še v današnjem času. Iz Kočevja do Drage je 60 km poti, do Novega Kota pa še čez 70 km. Prometna avtobusna zveza s Kočevjem, Ribnico in Ljubljano je redna, vendar je življenje v teh gorskih krajih skromno, pa vendar tako prisrčno še danes. Tehnika in ideologija atomskih dni ljudi ni prav nič pokvarila, ostali so isti, ljubeznivi in prisrčni, kakor v najtežjem času našega boja. Ni to primitivnost, kot bi kdo mislil, pač pa ljubezen do naše slovenske zemlje, rodu in do našega socialističnega razvoja, ki napreduje, ljudje pa se tega veselijo.

V ŠTORAH SE PRIPRAVLJAJO NA PRAZNOVANJE

Na pobudo krajevne organizacije Zveze borcev NOV je bil v Štorah sestanek vseh predstavnikov družbeno-političnih organizacij in društev. V ossrednji točki dnevnega reda so razpravljali o pripravah na praznovanje krajevnega praznika, ki ga prebivalci tamkajšnje krajevne skupnosti praznujejo vsako leto 8. maja. Da bi ga kar najlepše proslavili, so imenovali poseben odbor, ki ga sestavljajo najvidnejši zastopniki krajevne skupnosti, organizacij in društev ter sprejeli obširen in pester program praznovanja.

Osrednja proslava bo na predvečer praznika tj. 7. maja ob 19. uri v veliki dvorani prosvetnega doma v Štorah. Še prej bo ob 18.30 priredila godba na pihala domače Svobode prenadni koncert pred kulturno-prosvetnim domom v Štorah. Prav ob istem času bo tudi svečana seja sveta krajevne skupnosti, odbora SZDL in predsedstva ZB Štore. Na sami proslavi bo poleg slavnostnega govora o pomenu krajevnega praznika še uprizoritev igre s partizansko tematiko »Partizanski miting«, ki ga bo izvajala dramska sekcija DPD »Svoboda«. Po končani proslavi bodo ob 21. uri na vseh okoliških hribih prižgali kresove. Na praznik, 8. maja, ob 8. uri bo odhod delegacije k spomenikom padlih borcev v Slemenih, Svetini, Štorah in k spomeniku XIV. divizije na Opoki. Delegacije bodo položile vence in šopke cvetja. Nekaj dni poprej pa bodo lepo uredili grobove padlih borcev NOV. Popoldne bo zaključna prireditev, nogometni turnir pionirjev iz Šentjurja pri Celju, Olimpa Celje in Štor.

Program predvideva v dneh pred praznikom, v času od 6. do vključno 8. maja, vrsto športnih tekmovanj. Tako bo 6. maja kegljaški turnir na kegljišču v Štorah. Nastopa šest ekip v borbeni partiji po deset mož. Ob 17. uri šahovski turnir v klubski sobi kegljišča v Štorah. Nastopile bodo tri ekipe. Ob 19. uri pa bo brezplačno predvajanje jugoslovanskega filma »Signali nad mestom«. Dne 7. maja ob 15.30 bo rokometni turnir na rokometnem igrišču v Štorah. Nastopilo bo pet ekip. Ob 16. uri tekmovanje v streljanju z zračno puško na strelišču Štore. Sodeluje 8 ekip. Ob 16. uri nogometna tekma Štore — Tovarna emajlirane posode Celje. Program nadalje predvideva, da bodo vsi šolski otroci iz vseh osnovnih šol s področja krajevne skupnosti Štore in Svetina imeli športni dan in obiskali razne partizanske kraje in vse grobove padlih borcev NOV.

● **Iz zgoraj opisanega je razvidno, da so se prebivalci Štor na praznovanje krajevnega praznika lepo pripravili. Predvideno je tudi, da bodo lepo očistili in uredili naselje in izobesili zastave.**

JOŽE MASTNAK

Na zborovanju v Lusaki je severnorodezijski premier Kenneth Kaunda izjavil, da bo po razgovorih v Londonu (tu bo zahteval, da dobi Severna Rodezija 24. oktobra letos popolno neodvisnost in republikansko ureditev) po 5. maju odpotoval v Jugoslavijo.

V spomin na dan ustanovitve Osvobodilne fronte, 27. april 1941, na enega najpomembnejših dni v naši zgodovini, je bila v Ljubljani slovesna seja izvršnega odbora glavnega odbora SZDL Slovenije. Poleg članov izvršnega odbora so bili na slavnostni seji številni gosti, med njimi tudi udeleženci prvega sestanka OF in člani prvega vrhovnega plenuma OF. Na seji je govoril Josip Vidmar, prvi predsednik izvršnega odbora OF.

Pekinški časopis »Žen Min Ži Bao« je objavil referat sekretarja KP SZ Suslova na februarskem plenumu CK KP SZ v Moskvi in resolucijo s tega plenuma, a tudi uvodnik v »Pravdi«, posvečen temu plenumu. Seveda je pekinški časopis na koncu teh prispevkov med drugim omenil, da je list prepričan, da se SZ »ne bo upala objaviti česarkoli iz kitajskega gradiva«. Kitajci smatrajo govore sovjetskih voditeljev na plenumu kot »čenčanje branjevk na ulici«, plenumsko gradivo pa kot dokumente, ki niso nič drugega kot »navadne laži, navadna pačenja in navadne žalitve«.

V Beogradu je bila 27. aprila razširjena seja izvršnega komiteja centralnega komiteja ZKJ, na kateri so v duhu VI. plenuma obravnavali nekatera pereča vprašanja gospodarstva in posebej investicijske politike v zvezi s pripravami na sedem-

Dogodki tedna

letni plan in izpolnjevanjem gospodarskega sistema. Izvršni komite je obravnaval tudi nadaljnje naloge ZKJ v zvezi z destruktivno dejavnostjo, sektaštvom in dogmatizmom vodstva KP Kitajske v mednarodnem delavskem in naprednem gibanju. Obravnavali so tudi vprašanja v zvezi s pripravami na VIII. kongres ZKJ.

Vladi SFRJ in ZDA sta podpisali tri sporazume o nakupu in prodaji ameriških izdelkov Jugoslaviji po programu »hrana za mir«. Vrednost blaga, ki bo dobavljeno Jugoslaviji po teh sporazumih, znaša okrog 64 milijonov dolarjev. Dva izmed teh sporazumov se nanašata tudi na prodajo žita Jugoslaviji.

Na povabilo ljudske skupščine Češkoslovaške socialistične republike je delegacija zvezne skupščine SFRJ pod vodstvom predsednika skupščine Edvarda Kardelja odpotovala na uradni obisk v ČSSR. Delegacija zvezne skupščine je s tem vrnila obisk češkoslovaškim parlamentarcem.

Sirski nacionalni revolucionarni svet je odpovedal sporazum o vojaški enotnosti med Irakom in Sirijo, ki je bil podpisan 8. septembra lani. Kairski časopis, ki razglablja o vzrokih najnovejših dogodkov v Siriji, izraža mnenje, da jih je iskati v politiki baasistične vlade, ki onemogoča sirskemu ljudstvu, da bi izrazilo svojo voljo.

Poslanci organizacijsko političnega zbora skupščine SR Slovenije so razpravljali o raznih vprašanjih v zvezi s statuti krajevnih skupnosti ter o aktualnih problemih poravnalnih svetov. Poslanci so se zavzeli za to, da je treba krajevnim skupnostim poiskati tak obseg dela in na takem področju, da lahko najbolj ustrezno zadovoljujejo skupne interese in potrebe občanov določnega območja. Glede poravnalnih svetov pa so poslanci sprejeli določena stališča, med katerimi velja poudariti, da so poravnalni sveti družbeni organi s pomembno vzgojno funkcijo utrjevanja in poglabljanja sožitja med občani. Ker poravnalni sveti niso del sodnega sistema, ne morejo odločati, ampak so pristojno mesto, pred katerim se na zahtevo zainteresiranih strank obravnavajo njihovi spori in o teh sklepajo poravnave.

Na nekem gradbišču blizu Varšave so odkrili nove sledove Hitlerjevih zločinov — v zemlji je bilo veliko število lobanj s prestreljenim tilnikom. Sodijo, da gre za množično grobnico, v kateri je pokopanih približno 10.000 postreljenih prebivalcev varšavskega ghetta.

Kitajski list je objavil, da je nad deset tisoč Kazakov, Uzbekov, Ujgurov in pripadnikov drugih narodnostnih manjšin s kitajskega področja Sinkjang zapustilo svoje domove in prebegnilo v Sovjetsko. Za krivca teh prebegov obtožujejo Kitajci ZS.

V zaključnem delu deklaracije Romunske delavske partije — deklaracija med drugim poziva vse komunistične partije, predvsem pa komunistični partiji SZ in Kitajske, naj združijo vse sile in preprečijo razcep — je kritično analizirano delo Kominterne in Informbiroja, pri čemer je navedena napaka, ki jo je zagrešil Informbiro, ko je izključil Komunistično partijo Jugoslavije.

Ob 20-letnici slovaške ljudske vstaje so v Pragi objavili teze CK KP ČSSR, v katerih poudarjajo, da partija ni nikoli dovolila podcenjevati slovaške ljudske vstaje kot celote, temveč je vedno naglašala njen osnovni zgodovinski pomen. V tem dokumentu pred obletnico slovaške vstaje, ki bo letos avgusta, poudarjajo mednarodni značaj vstaje in omenjajo mnoge evropske narode, med njimi tudi Jugoslovane, ki so sodelovali pri vstaji.

Ob tabornem ognju

Očitno je, da je sestavek o turizmu in spomenikih NOB, ki ga je objavila 7. številka »TV 15« vzdignil precej prahu in različnih komentarjev v vrstah turističnih delavcev, pa tudi med članstvom ZB. Reakcije na ugotovitve v tem sestavku so si bile diametralno nasprotne, od odobravanja s strani članov in organizacij ZB do protestov turističnih delavcev in organizacij. Spričo občutljivosti tega dokaj važnega vprašanja je bilo kaj takega tudi pričakovati. Kljub temu pa je bilo dobro že samo to, da smo pričeli bolj resno razmišljati o pomenu in važnosti spomeniških, zgodovinskih in tudi etičnih momentov okoli naših krajev, znanih po dogodkih med NOB.

Objektivno gledano, ne glede na redke izjeme temu vprašanju v vseh povojnih letih nismo posvečali niti zdaleč dovolj skrbi. Ne samo turistične organizacije, tudi krajevne organizacije ZB ne. Občasni zapiski in mnenja, ki so jih objavljali v reviji »Borec« in časopisu »TV 15« so bila preveč skromen prispevek k zboljšanju, saj se po objavi položaj ni dosti spremenil. Veliko več so govorili na sestankih organizacij ZB. Vendar je ostalo pri tem, da so se za označevanje in popularizacijo krajev, znamenitih iz NOB, ukvarjale organizacije ZB same. Sodelovanja s turističnim organizacijami praktično ni bilo ali pa je bilo malenkostno.

Ko govorimo o kar se da tesnejšem sodelovanju ZB s turističnimi organizacijami, s tem ne želimo naših spomenikov in zgodovinskih obeležij istovetiti s turističnimi objekti ali celo trditi, da so ti spomeniki in obeležja postavljeni zaradi turizma, ne pa v znak priznanja živim in mrtvim borcem za svobodo. Toda dejstvo, da spomeniki stoje po skoraj vseh krajih naše domovine, tako tudi v turističnih in so zato del značilnosti naših krajev nam narekuje, da jih s ponosom pokažemo vsem, ki želijo spoznati našo deželo in naše ljudi. Ti spomeniki pa so tudi v večini primerov likovne umetnine, od skromno izklesanih kamnov v osrčju temačnih gozdov, obelistkov, plastik, pa do monumentalnih umetnin, ponosa kraja, kjer stoje, in umetnika, ki jih je izdelal. Vsak spomenik pomeni torej posebnost za sebe in za kraj, zato vzbuja tudi zanimanje tujcev. Naš turizem bi moral znati te posebnosti bolj izkoristiti. Tujcem je treba omogočiti obisk teh krajev. Čudno in nesmiselno je mnenje nekaterih turističnih delavcev, da bi tujcem s tem nekaj vsiljevali. jih celo »provocirali«, mirne turiste, ki niso naklonjeni »politiki«, ki se želijo pri nas samo odpočiti in še naužiti naravnih lepot. Resnici na ljubo bodi povedano, da mnogim tujcem res ni pri srcu naša stvarnost in naša preteklost, vemo pa tudi to, da je mnogo več onih poštenih, ki bi radi videli pri nas vse, tudi sledove tistega, o čemer so slišali, to je NOB.

Jedro problema pa ni zgolj v tovrstni turistični propagandi, čeprav ji ni odrekati važnosti za turizem nasploh. Osrednji turistični forum v naši republiki, Turistična zveza Slovenije, se je v zadnjem času precej zavzela za zboljšanje v svoji založniški dejavnosti. Izdelali so nekaj novih publikacij s slikovnim gradivom o spomenikih in znamenitih krajih iz NOB. V zadnjem letu je posredovala tudi ustrezna priporočila krajevnim turističnim društvom in sekcijam glede vzgojno-izobraževalnega dela s turističnimi delavci, s posebnim poudarkom na zgodovino in spomenike NOB na njihovem območju. Upati je, da bodo ta priporočila prodrla s potrebnim razumevanjem do tistih, ki so jim namenjena.

Očitke bi pa lahko namenili prav krajevnim turističnim organizacijam, ki so doslej zanemarjale ali celo zanikale pomembnost teh spomenikov. V večini turističnih krajev hoteli, restavracije in gostilne, pa tudi turistična društva nimajo ustreznih propagandnih publikacij. Vzgojno-izobraževalno delo z mlajšimi turističnimi delavci pa je kljub precejšnjim naporom v zadnjem letu dokaj skromno. Značilno za mlajše ljudi pa je tudi to, da je zanje odločilne važnosti golo strokovno znanje poklica, posebno v gostinstvu in trgovini. Tako znanje pa ni popolno, ne glede na tudi skrajno pomanjkljivo družbeno-politično razgledanost, zlasti kar se tiče zgodovine NOB v domačem kraju.

Stojimo na pragu nove turistične sezone, verjetno še uspešnejše kot je bila lanska, ki velja za do zdaj najboljšo. Sprašujemo se, ali bomo letos kos vsem tem zahtevam, ali bomo popravili stare napake. Zavedamo se, da nosijo glavno breme turistične organizacije, ki imajo nešteto drugih problemov, od gostinstva, trgovine, komunalnih naprav pa vse do kadrov. Zaman bi pričakovali, da bodo turistična društva sama ali v sodelovanju s poklicnimi vzgojno-izobraževalnimi ustanovami kot je na primer delavska univerza rešila ali vsaj delno lahko zadostila tem zahtevam.

V Sloveniji skoraj ni turističnega kraja, kjer ne bi bilo močne in vplivne krajevne ali občinske organizacije ZB. Ali ni tudi ta poklicana prispevati svoj delež, pomagati in uspešno sodelovati s krajevnim turističnim društvom? V teh društvih je tudi v odborih ali med članstvom najbrž tudi nekaj članov ZB. Požrtvovalno delo in bogate izkušnje aktivistov in članov ZB s področja spomeniške dejavnosti bi lahko veliko pripomoglo k medsebojnemu sodelovanju prav na tem področju. Zakaj bi bile vse akcije enostranske po posameznih organizacijah, ko se prav na tem področju ponujajo največje možnosti za uspešno sodelovanje? Zato je zelo umesten predlog, da bi se pri krajevnih organizacijah odredili člani predsedstva, ki bi našli ustrezno obliko za koordinacijo in sodelovanje s turističnim društvom. Morda bi bila primerna oblika ustanovitev posebne komisije ali ustreznega organa za turizem, ki bi skrbel za povezavo in sodelovanje s krajevnim turističnim društvom. Za tak predlog je dosti razlogov. Na konferencah in skupščinah ZB, pa tudi na drugih srečanjih se dosti govori o turizmu, največkrat z upravičenimi očitki. Zakaj ne bi tudi turistični delavci razpravljali o spomenikih, proslavah pomembnih obletnic iz NOB? Enotno akcijo zahtevajo koristi vsega območja. Poleg dolgoletnih izkušenj imajo mnoge organizacije ZB tudi obilo slikovnega in drugega zgodovinskega gradiva.

Tega lahko posredujejo turističnim društvom za dopolnitev in popestritev propagandnih publikacij. Turistične agencije in hotelske recepcije zelo pogrešajo takšne publikacije. Turistični kader, zlasti mlajši, pa je treba privabiti na predavanja ter tečaje, kjer bi se seznanil z zgodovino in spomeniki iz NOB z vidika turističnih značilnosti. V letošnjem letu je bilo že nekaj takih uspešnih tečajev v radovljiški občini. Obiskalo jih je kakih 300 turističnih delavcev. Izkazalo se je, da je zanimanje za to zvrst izobraževanja in izpopolnjevanja ob dobri pripravi in organizaciji zadovoljivo, predvsem zaradi sodelovanja vseh, ki jim bo to koristilo.

Z načrtnim delom in tesnim sodelovanjem med ZB in turističnim organizacijami bomo izpolnili praznino, ki zmanjšuje uspehe našega turizma.

JOŠT ROLC

Odporniško gibanje v pokrajini Pesaro in sodelovanje Jugoslovanov

Svetnik Tombari: »V imenu Italijanske socialnodemokratske stranke se pridružujem vsemu, kar je povedal naš predsednik. Prisrčno pozdravljam ing. Tepino, predsednika Mestnega sveta Ljubljane in ostale člane delegacije.«

Svetnik Filippucci: »V imenu krščanskodemokratske skupine izrekam dobrodošlico in najtoplejše pozdrave jugoslovanski delegaciji, ki je nocoj z nami, še posebej pa predsednika Mestnega sveta Ljubljane, ki nas je počastil s svojo navzočnostjo.«

Svetnik Rossaro: »Ko se v imenu Socialistične stranke pridružujem pozdravom, ki jih je naš predsednik izrekel predsedniku Mestnega sveta Ljubljane, bi rad povedal, da mi je to srečanje nadvse ljubo. Od slovenskih tovarišev sem se med osvobodilno borbo na Goriškem naučil, kako se je treba boriti proti fašizmu. Od njih sem se navzel prvih naukov socializma, da sem pozneje lahko postal aktiven član Italijanske socialistične stranke. Zato se strinjam z vsem, kar je povedal naš predsednik. Zame ima to enako globok pomen kot tisto, kar sem doživel kot socialist in aktiven protifašist.«

Ing. Marjan Tepina: »Spoštovani tovariš predsednik, spoštovani prijatelji! Dovolite mi, da se vam najtopleje zahvalim tako osebno kakor tudi v imenu ostalih članov delegacije za izredno čast, da smemo prisostvovati vaši seji. V imenu naše delegacije se vam zahvaljujem tudi za izraze simpatij, ki smo jih pravkar slišali.

Odkar smo med vami, lahko ugotavljamo ob vsakem koraku prijateljska čustva do nas. Hvaležni smo vam za izkušnje, s katerimi ste nas seznanili, saj se lahko iz njih naučimo marsičesa. Morda bi kdo utegnil podvomiti, da morejo člani občinskih svetov v dveh različnih državah sploh imeti enaka stališča. Toda, če smo zvesti tistim, ki so nam izkazali zaupanje z izvolitvijo, lahko potrdimo, da so pred nami skupne naloge in isti cilji. Dolžnost nas vseh je, da mislimo na prihodnost, na usodo naših dveh mest, na lepšo bodočnost naših someščanov. Kaj je koristno in kaj lahko služi za blaginjo človeštva, lahko tolmačimo različno. Če pa bomo povprašali delavca ali intelektualca, kaj je potrebno delovnemu človeku, bomo dobili vselej jasen odgovor. Pri nas v Jugoslaviji iz tega razloga poskušamo vselej in povsod storiti vse, da bi dosegli splošno blaginjo vseh ljudi. Ljudske skupščine sodelujejo z najširšimi sloji prebivalstva. V javnih razpravah neprestano obravnavamo razne probleme. Preden katera občinska skupščina sprejme važen sklep, razpravljajo o njem zbori volivcev. Delovni človek nam odgovarja, da bo lepše življenje zagotovilo le stanje, ki bo onemogočilo vojne. Pri pogovorih ni o tem nikoli dvomov. Zato se tudi pri nas zavedamo, da so takšne ideje skupne vsem ljudem.

Dovolite mi, da ob koncu izrazim željo, da bi sodelovanje med Pésarom in Ljubljano pomenilo prispevek k ostvaritvi tega cilja.«

V *Fanu* so delegacijo sprejeli vsi predstavniki mestnih oblasti. Predsednik občine Guido Fabbri je izrazil željo po čim pogostejših stikih med Italijo in Jugoslavijo, ki naj pomagajo krepiti mir in sodelovanje med narodi.

V *Urbinu* se je predsednik občine zahvalil za obisk v starodavnem vojvodskem mestu. Spomnil se je številnih Jugoslovanov, ki so v okolici Urbina sodelovali pri ustanavljanju brigade »Garibaldi«. Med njimi je posebej imenoval Anteja Franovića, vidnega predstavnika jugoslovanskega protifašizma.

V *Pèrgoli* je delegacijo pozdravil predsednik občine Aldo Bucarelli. Pri sprejemu so bili vsi vidnejši meščani. Dejal je, da je grob v Pèrgoli pokopanega partizana Marka Petrovića zgovoren dokaz o skupni borbi Italijanov in Jugoslovanov proti nacifašizmu.

V mestu *Cagli* je predsednik občine prof. Lorenzo Paganucci, nekdanji član CLN, med pozdravnim govorom dejal, da so jugoslovanski partizani, ki so se mudili po naseljih tamkajšnje občine, spoznali resnične predstavnike italijanskega naroda. Izrazil je željo, naj bi spomin na skupne žrtve vse bolj poudarjal bratske vezi med italijanskim in jugoslovanskimi narodi.

V *Cantianu*, zibelki partizanske borbe, kjer so pokopani padli borci obeh narodnosti, je predstavnike mesta Ljubljane pozdravil predsednik občine Giuseppe Panico. Po sprejemu jim je razkazal prizorišča borb in vasi, kjer so bili nastanjeni jugoslovanski partizani.

Zadnji dan bivanja v Pésaru je bil v čast delegacije prirejen sprejem na sedežu Pokrajinske uprave. Predsednik Lottaldo Giuliani se je zahvalil za čast, ki jim je bila izkazana z obiskom. V govoru je omenil, da pomeni navezava trajnega prijateljstva med Ljubljano in Pésarom pobratenje z vsemi občinami pokrajine, ker izvira to bratstvo iz časov partizanske borbe. Pakt prijateljstva, sklenjenega s pokrajinskim glavnim mestom, velja torej za vso partizansko in demokratično usmerjeno pokrajino Pésaro-Urbino. Pokrajinska uprava se zato obvezuje, da bo kot najvišji izvoljeni samoupravni organ prispevala svoj delež h krepitvi in razširitvi prijateljskih odnosov tako, med Pésarom in Ljubljano kot med Italijo in Jugoslavijo. (NADALJEVANJE)

Lep in poceni dopust v Rovinju

Zveza združenj borcev NOV celjskega okraja ima v Rovinju počitniško kolonijo. Ta kolonija je nastala tako, da so občinska združenja borcev s svojimi sredstvi postavila skupino weekend hišic in z njimi tudi prosto razpolagajo. Organizacijska plat vodenja te kolonije, skrb za druge investicije in za funkcionalnost objektov in naprav sodi v področje ZZB NOV okraja. Lani je kolonija lahko sprejela 134 oseb v eni izmeni. Člani združenj borcev celjskega okraja so tam lahko preživeli svoj oddih po sorazmerno nizki ceni za oskrbni dan.

V obdobju zadnjih dveh let je v koloniji v Rovinju letovalo skupno: 1560 oseb v letu 1962 in 1668 v letu 1963, a poleg teh, ki so jih poslali z napotnicami, je bilo tam še 88 prehodnih gostov. Toda kljub temu so bile kapacitete te kolonije lani izkoriščene le do 87 %. Neizkoriščena so ostala mesta predvsem pred sezono in po njej.

V letu 1964 imajo predvidenih le 8 izmen. Kapacitete kolonije bodo povečali za 12 ležišč, in to predvsem v korist članstva iz priključenih zasavskih občin, ki so tudi že naročile svoje weekend hišice. Uredili bodo tudi novo kuhinjo in postavili še eno weekend hišico za osebje kolonije.

V programu za letovanje je predvideno, da bi v koloniji v Rovinju člani ZB tudi v prihodnje plačevali le stroške za prehrano in tekoče funkcionalne izdatke. Potreben pa je še prispevek občinskih združenj borcev za letovanje tistih članov, ki bi sami ne mogli plačati stroškov, a jim je letovanje v Rovinju resnično potrebno.

Partizanska grobnica v Bariju

Vsebina pisem, ki sta jih v Rimu izmenjala jugoslovanski veleposlanik v Rimu Ivo Vejvoda in državni podsekretar v italijanskem ministrstvu za zunanje zadeve Giuseppe Lupis glede ureditve grobov in grobnic jugoslovanskih žrtev na italijanskem ozemlju, ki so padle v zadnji ali prejšnjih vojnah, podaljšuje tovrstni sporazum in protokol iz 1960. leta za nadalnjih pet let.

Italijanska vlada je privolila, da jugoslovanska delegacija ob pomoči italijanskih oblasti v prihodnjih petih letih ureja na italijanskem ozemlju grobove in grobnice padlih in umrlih Jugoslovanov — borcev NOV, ter tistih, ki so v Italiji padli ali umrli v prejšnjih vojnah. Sporazumeli so se tudi za postavitev nekaj spominskih grobnic. Tako je naša delegacija predlagala, naj bi postavili spominsko grobnico v Bariju, kjer je bila v letih 1943 in 1944 velika baza NOV in POJ. V tem mestu so se zdravili tudi jugoslovanski ranjenci, ki so jih pripeljali iz osvobojenih jugoslovanskih mest. Številni od njih so v Bariju in v okoliških vaseh podlegli ranam.

Potrebno je zbrati vse gradivo o fašističnih taboriščih in zaporih

V zadnjem času so že v mnogih združenjih borcev začeli zbirati gradivo in pisati kronike o revoluciji jugoslovanskih narodov, njenem razvoju in o njenih posebnostih na določenih področjih naše dežele. Toda številna taborišča - ječe, morišča, skozi katera je šlo ali v katerih je umiralo tisoče in tisoče ljudi, niso niti označena – o njih je napisanega le malo ali nič.

V Sloveniji je sicer zbranih precej podatkov, toda ne še vsi — drugod pa malo ali nič. Zanimiva je ugotovitev, da je na zemljevidu Evrope, na katerem so označena vsa nacistična taborišča, Jugoslavija zarisana tako, ko da v njej ni bilo takih taborišč. In če bi kdorkoli potreboval podatke o tem, koliko naših ljudi je bilo v tem ali onem taborišču, koliko taborišč je bilo v času okupacije v Jugoslaviji, bi tega ne mogel zvedeti nikjer.

Zaradi vsega tega je zvezni odbor ZZB NOV sklenil do konca leta 1965 zbrati vse podatke in izdati poseben Zbornik spominov na fašistična taborišča in zapore v naši državi in izven nje, povsod, kjer so trpeli naši ljudje, povsod, kjer se je uveljavljala naša borba. Delo pri zbiranju prispevkov za ta zbornik bo v prihodnje važna naloga naših združenj.

K temu sklepu pripominjamo, da sta v Sloveniji pripravljena za tisk že dva zbornika, in to zbornik internirancev iz Dachaua in iz Ravensbrücka. Precej gradiva je že zbranega tudi iz taborišč Oswiecim in Buchenwald ter Mauthausen, toda če bomo hoteli imeti podatke o vseh fašističnih in nacističnih taboriščih in ječah, bo treba zbrati še precej. Zbirati podatke je naloga vseh komisij bivših političnih zapornikov, internirancev in konfinirancev pri združenju borcev.

Nova nesramnost

Še nismo pozabili preteklih mesecev, ko so zahodnonemška sodišča prejela »prijave« za uvedbo postopkov proti mnogim voditeljem narodnoosvobodilnega boja Jugoslavije — pa spet lahko zapišemo novo nesramnost. Nacistični »National und Soldatenzeitung« je namreč objavil, da je zahodnonemški odvetnik Schöttler iz Reklingshausa (mimogrede: tega odvetnika so pred leti izključili iz zahodnonemškega odvetniškega združenja zaradi nacistične pripadnosti!) vložil na sodišču prijavo proti nekdanjemu jugoslovanskemu veleposlaniku v Zvezni republiki Nemčiji Dušanu Kvedru. Po odvetnikovih ugotovitvah je Dušan Kveder sodeloval pri »zločinih« nad nemškimi in hrvaškimi vojaki in civilisti v okolici Trsta v zadnjih dneh druge vojne...

Kaj naj porečemo na to novo nesramnost tistih, ki so — kot kaže — vzeli v »zakup« izzivanja proti jugoslovanskim uglednim in vodilnim borcem proti nacizmu? Kaj naj — nadalje — rečemo proti njihovim izmišljotinam, lažem in ponaredkom, ki se malodane obvezno vrstijo vsake toliko časa? In končno, kaj naj jim odgovorimo zdaj, ko Zah. Nemčija kljub upravičenim podporam vse napredne svetovne javnosti noče izplačati jugoslovanskim državljanom odškodnine za prestano trpljenje v nacističnem »raju«?

Preveč bi bilo, če bi hoteli odgovarjati na njihove izmišljotine, neupravičene napade, laži in nesramnosti, ki jih lahko beremo ali slišimo iz tiska zahodnonemških »soldatenzeitungen«! Kajti ves svet ve za resnico in za napore, ki so jih prav jugoslovanski narodi vložili v boj za uničenje nacizma, fašizma!

Zahrbtne posledice

V mnogih krajih naše države se še danes odkrivajo zahrbtne posledice zadnje svetovne vojne. Gre namreč za čisto resnico, da so mnogokje številni ostanki zadnje vojne — in sicer raznovrstno vojno strelivo (bombe, mine itd., itd.), ki je ostalo od zadnje vojne, predvsem pa, ki so ga okupatorji v paničnem begu pred zasledovanjem JLA pustili ali celo nastavili povsod tamkaj, kjer so se zadrževali in bežali. Resnično: gre za sto tisoče granat, ročnih bomb in podobnih nabojev.

V razdobju od leta 1948 do leta 1960 je zaradi tega zahrbtnega ostanka vojne izgubilo v Jugoslaviji življenje 4650 ljudi — največ otrok! — število invalidov pa se je zaradi tega povečalo za 6453.

Vsestransko o položaju bivših borcev

(Nadaljevanje s 1. strani)

samo na pol poti, pri ugotavljanju, statistiki in tožbah, ampak naj bi prešla h konkretnejšim, stalnim in sistematičnim akcijam.

Tudi v Celju so razpravljali o statusu borcev izpred 9. septembra 1943. Delegati so bili mnenja, da je ta datum tudi za razmere na tem delu Štajerske nekoliko krivičen in da bi bilo treba iskati drugačnih rešitev.

Podobno kot s priznavalninami v gospodarsko manj razvitih občinah, nekdaj žarišči NOB, je tudi s spomeniškim delom. Tako imajo v celjskem okraju v Mozirju in okolici še največ neurejenih grobišč. Nekaj bo prispevala občina, drugo pa bo moral dati okraj, če ne republika. Znano je, da so bili v Zgornji Savinjski dolini najhujši boji, da je zato bilo tamkaj tudi največ žrtev, zdaj pa občina sama ne zmore vseh stroškov.

Po drugi strani pa marsikje občinske skupščine, oziroma njihovi organi, ne skrbijo dovolj za že postavljene spomenike. Pokazala se je pomanjkljivost, da marsikje ni organa, ki bi skrbel za spomenike in je skrb prepuščena kot dodatna obveznost posameznim uslužbencem ali pa organizamicam ZZB.

Drobci z razprave, nanizani v tem prikazu, še zdaleč ne zajemajo vsega dela ZZB v celjskem okraju, vendar naj bodo spodbuda drugim skupščinam, da bi bile prav tako plodne, kot je bila skupščina v Celju.

Območje zadnjega boja – spominski park

Skupščina občine Slovenska Bistrica bo območje, kjer je padel Pohorski bataljon, proglasila za spominski park in ga bo tudi primerno uredila. Ob obletnici boja Pohorskega bataljona pa bo imela občinska skupščina na kraju, kjer je padel Pohorski bataljon, vsako leto slavnostno sejo.

NADALJEVANJE S 1. STRANI

V Ljubljano pred devetnajstimi leti

JOŽE ŠTOK-KOROTAN:

»Kolikokrat smo sanjali o tem dnevu«

Naprej, proti Ljubljani — proti srcu naše domovine!

Kolikokrat smo na dolgih pohodih, premraženi in lačni sanjali o tej poti, kolikokrat smo mislili na Ljubljano, kolikokrat smo jo molče, s tihimi vzdihi gledali z vrhov naših hribov...

Prihod v Ljubljano je pomenil konec naše dolge borbene poti. To je bil dan naše zmage, dan, o katerem smo tolikokrat sanjali. Velike množice ljudstva so nas obsipale s cvetjem in zelenjem ter raznovrstnimi darili, dekleta pa so pripenjala borcem na prsi duhteče nageljne.

Revolucionarna Ljubljana, velika kovačnica kadrov slovenske ljudske revolucije, nas je sprejela prekipevajočega srca.

Na cestah, koder smo hodili, je bilo živo ko v čebeljnem panju. Za nami in pred nami so se valile navdušene množice; spremljalo nas je gromko vzklikanje. Fotoreporterji so imeli precej dela, ko so lovili dogodke na filmski trak.

Na Miklošičevi cesti so se Ljubljančani pomešali kar med nas. Tam je sin objemal mater, tu je mož poljubljal ženo in otroke, stara partizanska borka je objemala skrbnega očeta, fant svoje dekle... Po licih so polzele solze veselja, pa tudi solze žalosti. Marsikatera mati je zaman čakala svojega sina, mnogokatera žena je ihtela ob misli na moža, o katerem ni vedela, kje počiva, kje je zemljica, ki ga pokriva.

(Iz knjige *»Jeklena pest«*)

ANTE NOVAK:

»Izgubili smo nekaj neskončno lepega«

Kjerkoli je hodila naša vojska, so jo navdušene množice obsipavale s cvetjem. Gledal sem stare, prekaljene borce in oficirje, stare izkušene partizane. Utrujeni obrazi so se sicer smehljali skozi pajčolan in cvetje, toda nisem se mogel otresti občutka, kakor da korakajo v prazno. Rokovali smo se in pozdravljali, toda v vsaki besedi, kakorkoli je bila srečna in vesela, si čutil in tudi ko to pišem, še čutim grenak prizvok. Koliko let smo čakali na veličasten trenutek zmage, kako težko smo čakali na triumfalen pohod v Ljubljano! In ko je prišel, je bil ves drugačen, kot si pričakoval. Vse te je pustilo hladnega, vse rože in jok in smeh in mahanje z robci, kakor da je bilo zabrisano v nejasno meglo. Ostal je občutek praznote. Opazoval sem stare partizane in tudi v sebi iskal odgovora. Morda sem ga našel, naj sodijo partizani — tisti, ki so doživljali resnično partizanstvo.

Partizanstvo se nam je zagrizlo v meso in dušo. Štirih let borbenega življenja se ne da izbrisati. V nas je zapustilo težak pečat. Zmagali smo. Toda izgubili smo nekaj kljub vsej neizprosni trdoti neskončno lepega: izgubili smo partizanstvo. Zdaj stopamo v svet, v katerega se težko vživljamo...

(Iz članka: *»Kako smo doživljali partizanstvo«*)

POJASNJENA JE SINOVA USODA

Roditelja Zofija in Janez Cifer iz vasice Kukeč v Prekmurju sta se kot sto in sto drugih pred vojno le z največjo težavo borila za življenjski obstanek številne družine. Njuni sinovi in hčere so leto za letom odhajali na sezonska dela v Vojvodino in druge kraje, da bi si s trdim delom prislužili sredstva za skromno življenje. Na sezonska dela je odhajal tudi sin Ludvik, ali Lajči, kot sta ga nazivala, takoj potem ko mu je šolski upravitelj v Kančevcih, Franc Horvat, izročil odpustnico iz šole.

Minevala so predvojna leta. V prvem letu okupacije, ko so Prekmurje zasedli madžarski fašisti, je Lajči prišel k staršem. Ni bil dolgo doma. Ko so se ptice selivke odpravljale na pot v južne kraje, je tudi Ludvik pripravil kovček, dal v njega napotrebnejše, se za vedno poslovil od matere in očeta in odšel na delo v Avstrijo, kjer se je udinjal pri nekem delodajalcu v Celovcu. Od tam je prišlo pismo, potlej pa je za Lajčijem izginila vsaka sled.

Po končani vojni je mati vedno z veliko nestrpnostjo pričakovala pismonošo, ki je tedensko dvakrat ali trikrat zavil tudi v njihovo naselje. »Kaj je z mojim Lajčijem? Prav nič se ne oglasi. Kaj je z njim? Kakšno usodo je doživel? In če je mrtev, kje je njegov grob?« je premišljala mati dolga leta. Sosedje in znanci so ji svevali naj ga išče preko Rdečega križa. Nekakraj se je napotila v Mursko Soboto, a vse zaman. Za njenega sina, za njenega Lajčija ni vedel nihče, nihče ji ni znal pojasniti njegove usode. V materinem srcu pa je še vedno bila iskrica upanja: morda pa se le vrne. In spet je posedala pred hišo in čakala pismonošo. Vznemirjala se je, ko je začula piskanje vlaka proti Križevcem. Mogoče pa le pride moj sin. Morda bo prišel tako kot večkrat pred vojno, iznenada. «Kako ste, mati?« bo rekel veselo in ji stisnil žuljavo roko. Potlej bo v mali kmečki hiši postalo veselo. Sin bo pripovedoval o svojih doživetjih pozno v noč. Mati bo ugasnila petrolejko in v sobi bo čuti samo enakomerno tiktakanje stenske ure. Zaman je bilo materino upanje. Sina Lajčija ni bilo od nikoder.

— — —

Učitelj Jože Erniša iz Murske Sobote sodi med tiste prosvetne delavce, ki zelo radi prebirajo knjige s tematiko NOB. Kadar izide taka knjiga, se takoj napoti v knjigarno in si jo nabavi. Potlej pa učencem razlaga o vsebini te in te knjige ali publikacije. Ko je lansko leto kupil knjigo »Mučeniške Begunje«, jo je z velikim zanimanjem prebral. Pozorno je motril tudi seznam ustreljenih talcev v Begunjah. Ustavil se je pri imenu Zifer Ludvik, roj. 24. IV. 1922 Kuketsch. Pa saj je to vas Kukeč v Prekmurju in tudi ljudi s priimki Cifer je več«, je sklepal. Takoj je o tem obvestil Zvezo borcev. Dognalo se je, da gre za ustreljenega talca iz Premurja, ko so nam iz Begunj in Kranja sporočili tele podatke:

V ohranjeni kaznilniški knjigi gestapovske mučilnice v Begunjah številka 14.703-I pod tekočo številko vpisa 1.468 je zapisano: Zifer Ludvik, rojen 24. 4. 1922 v Kuketsch, samski, evangelijske vere, aktiven bandit, usmrčen 14. julija 1943 v Dolenji vasi pri Selcah.

In dalje se je ugotovilo: Cifer Ludvik je bil aretiran ali pa v borbi z Nemci ujet kot aktiven partizan, ali aktiven sodelavec NOB in bil pripeljan v begunjske zapore 3. julija 1943. Potem ga je posebno sodišče obsodilo na smrt in sicer sodišče, ki je delovalo v begunjski jetnišnici. Ko so partizani dne 9. julija 1943 napadli nemški oddelek varnostne policije pri Dolenji vasi v Selški dolini in pri tem ubili oberwachmeistra Antona Düra in gestapovca Paula Oblaka, so Nemci iz kaznilnice v Begunjah odbrali dvajset talcev in med njimi tudi Ludvika Ciferja ter jih 14. julija 1943 ustrelili v Dolenji vasi.

Iz ohranjenih kaznilniških dokumentov je torej razvidno, da je bil pokojni Ludvik Cifer aktiven udeleženec NOB in zaradi tega tudi obsojen na smrt in usmrčen. Pokopan je med 509 talci na bivšem kaznilniškem vrtu v Begunjah in ima tudi svoj nagrobni kamen.

Pokojni je tudi edini znan talec iz Prekmurja, ki je bil ustreljen na Gorenjskem.

— — —

Lep jesenski dan je bil, ko smo obiskali Ciferjevo mamo v Kukeču. Mimoidoče smo povprašali za njeno hišo. Star očanec je odgovoril: »Kar po tej poštiji (cesti) se peljite, pa jo boste našli.«

Bila je pred hišico in radovedno je zrla v ljudi, ki so izstopili iz avtomobila. V to odmaknjeno in raztreseno vasico redkokdaj zavije avto. Povabila nas je v hišo, tipično prekmursko hišico iz lesa in opeke. V kotu je bila obešena petrolejska luč, zakaj hišica še ni elektrificirana. Na steni je visela slika mladega človeka. »Je to vaš sin Ludvik?«, sem vprašal postarano ženico. »Da, to je moj Lajči, že vsa povojna leta ni glasu o njem. Bog ve kakšno smrt je storil in kje počiva?« je vzdihnila mati.

Potem smo se pogovorili in materi tudi sporočili sinovo usodo. »Pravite, da je bil partizan in so ga Nemci kot talca ustrelili na Gorenjskem. Oh moj ubogi fant, ubogi Lajči, šele sedaj po tolikih letih sem zvedela, da te nikdar več ne bo k meni.«

»Da mati, Lajči je mrtev. Že skoraj dvajset let počivajo njegovi posmrtni ostanki v Begunjah, tam v tistem lepem kraju na Gorenjskem, kjer počiva še stotine drugih talcev, ljudi, ki so bili polni življenja in hotenja in se borili za svobodo, a je niso uzrli, ker so prej omahnili v smrt pod streli nacističnih krvnikov.«

In Ciferjeva mama ni vedela za usodo svojega sina. Ni ji bilo znano, kje je njegov grob. Mati je tudi za skoraj vsa povojna leta prikrajšana za podporo oziroma družinsko invalidnino po sinu, ki bi jo sicer uživala, če bi prej bila znana sinova usoda, če bi prej vedela, da se je njen sin, pošten prekmurski fant, odločil, da tudi on zagrabi za orožje in se bori proti zasužnjevalcem.

Mati je žalostna, a pomirjena. Čim ji bo mogoče, bo odšla na Gorenjsko v Begunje, kjer se bo poklonila spominu svojega sina in vseh drugih, ki tam spijo nevzdramno spanje. Sklonila se bo in pobožala kamen, na katerem je vklesano tudi ime ljubljenega sina Lajčija.

JOŽE JANEŽ

...KOLIKO JE HEROJEV SOVJETSKE ZVEZE?

Red heroja Sovjetske zveze so ustanovili pred tridesetimi leti. Takrat so razglasili tudi prve heroje. To so bili letalci Vodopjanov, Doronin, Kamanin, Levanevskij, Ljapidevskij, Molokov in Slepnev, ki so rešili posadko od ledu strtega ledolomilca »Čeljuskina«.

Doslej je to odlikovanje dobilo 11.527 ljudi, med njimi 1120 tankistov, 1677 topničarjev, 2119 letalcev, 515 mornarjev in več kot sto obmejnih stražarjev. Med odlikovanci so pripadniki 193 sovjetskih narodnosti (7627 Rusov, 1928 Ukrajincev, 66 Uzbekov itd.).

Precej herojev je bilo dvakrat odlikovanih s tem največjim sovjetskim odlikovanjem (31 tankistov in 63 letalcev), medtem ko sta letalska asa A. Pokriškin in I. Kožedub celo trikratna heroja Sovjetske zveze!

Vsakemu novemu heroju Sovjetske zveze hkrati podelijo tudi red Lenina in medaljo »Zlata zvezda«. Dvakratnim herojem postavijo v njihovem domačem kraju bronast doprsni kip, trikratni heroji pa dobe kip pred Domom sovjetov.

...KDO JE IZUMITELJ PRVIH OKLOPNIH LADIJ?

Za korejskega admirala iz 16. stoletja Yi-Sun Sina sodijo, da je izumitelj prve oklopnice, ki so jo zaradi posebne oblike imenovali »ladja-želva«. Ladja, ki so jo poganjali z vesli, je bila obložena z železnimi ploščicami, na vrhnjem delu pa je imela železne osti, da se ji nasprotnikove ladje ne bi mogle preveč približati in jo osvojiti v naskoku. Premec ladje je imel obliko zmajeve glave. Skozi zmajeva usta so med bojem metali proti sovražniku zažigalne rakete in ogenj.

Ali veš...

Ko so se spomladi 1592 Japonci izkrcali na korejski jugovzhodni obali in osvojili vso južno Korejo prav do Pyongyanga, se je nenadoma prikazal admiral Yi-Sun Sin s svojo eskadro »ladij-želv« in je v pomorski bitki Japonce povsem razbil ter jih prisilil k umiku s Koreje. V tej bitki pa je bil ranjen tudi admiral Yi-Sun Sin tako, da je kasneje za ranami umrl.

...KAKŠNO TAKTIKO SO BURI UPORABLJALI PROTI ŠESTKRAT ŠTEVILNEJŠIM ANGLEŠKIM ČETAM?

Buri, ki so predvsem nizozemskega porekla, so se naselili v Južni Afriki v drugi polovici sedemnajstega stoletja. Tamkajšnje prebivalstvo, Bušmane in Hotentote, so kot sužnje uporabljali za delo na svojih posestvih.

Ko so leta 1806 Angleži zasedli njihovo ozemlje, so se nezadovoljni Buri pred njimi umaknili proti severu, toda Angleži jim niso hoteli priznati neodvisnosti, češ da vsaka ozemeljska osvojitev, ki jo izvrše britanski podaniki, pripada Veliki Britaniji. Takšno stališče je povzročilo vrsto hudih bojev med Buri in Angleži.

Buri so kmalu ugotovili, da se z običajnim vojskovanjem angleški premoči ne bodo mogli dolgo upirati. Konec leta 1901 je na primer v angleški ekspedicijski vojski bilo 240.000 dobro oboroženih in izurjenih vojakov s 580 topovi, Burov pa je bilo le 44.000. Zato so Buri začeli uporabljati taktiko pasivne obrambe na širokih frontah. Delovali so v majhnih formacijah, tako imenovanih komandosih, v katerih je bilo kakih sto mož, in so z njimi uspešno napadali britanska oporišča in štabe ter rušili prometne zveze. Tako so Buri glede na izredno gibljivost, poznavanje zemljišča in podporo s strani prebivalstva imeli taktično pobudo v svojih rokah. Angležem naposled ni preostalo drugega in so začeli požigati burska naselja, uničevati gospodarsko osnovo Burov, prebivalstvo zapirati v koncentracijska taborišča in graditi utrdbe vzdolž cest, da bi tako preprečili manevriranje uporniških sil.

Čeprav so Buri po vsem tem le izgubili svojo neodvisnost, so morali Angleži v mnogih zadevah popustiti, da bi jih pridobili za zaveznike proti številčno močnejšim domačinom-črncem, ki jim oboji niso hoteli priznati nobenih pravic.

...KDAJ SO USTANOVILI PRVO ČEŠKOSLOVAŠKO PARTIZANSKO BRIGADO?

Čeprav je češkoslovaška država leta 1939 razpadla, se je ljudstvo s sabotažami, diverzijami in stavkami upiralo Nemcem že iz začetka njihove okupacije, leta 1942 pa so se razširile prve partizanske skupine.

Kvislinška slovaška vlada je medtem okrepila svojo vojsko in je eno izmed divizij poslala v Ukrajino, kjer naj bi varovala nemško zaledje. Toda maja 1943 so večje skupine slovaških oficirjev in vojakov zbežale in se priključile tamkajšnjim sovjetskim partizanom. Kasneje — avgusta 1944 — so Sovjeti z letali prepeljali poseben partizanski štab na Slovaško, ki je iz posameznih partizanskih skupin in iz ujetniških taborišč pobeglih sovjetskih vojakov ustanovil in s sovjetskim orožjem oborožil kakih 3000 mož močno prvo češkoslovaško partizansko brigado.

Približevanje sovjetske vojske češkoslovaškim mejam je oktobra 1944 povzročilo na Slovaškem splošno vstajo, ki pa so jo Nemci zadušili. Kljub temu pa so se slovaški partizani večinoma umaknili v hribe in od tam neprestano napadali nemške vlake in kolone.

Omeniti je treba še to, da so v Sovjetski zvezi sestavili prvi češkoslovaški bataljon že julija 1942, ki je naslednjega leta prerasel v brigado, aprila 1944 pa v armadni korpus s tremi pehotnimi brigadami, s tankovsko brigado in z desantno brigado. Ob koncu vojne je bilo v češkoslovaških enotah, ki so delovale v sklopu Rdeče armade, že kakih 90.000 borcev. Te enote so v 26-mesečnih bojih imele skoraj 11.000 padlih, ranjenih in pogrešanih.

...KAJ POMENI BESEDA »KLIRENS«?

Besedo »klirens« (clearance) uporabljajo kot izraz, s katerim označujejo vmesni prostor med dvema predmetoma. V mornarici pod tem izrazom razumejo razdaljo med morsko površino in spodnjim delom mosta, v železniškem prometu pa je to razdalja med obrisom vozila in objekti na progi.

V vojski je ta beseda posebnega pomena pri motornih vozilih in pomeni razdaljo med dnom tanka ali najnižjo točko avtomobila in vodoravno površino zemljišča ali ceste. Čim večji je klirens, tem laže se vozilo pomika po slabih cestah in po neravnem zemljišču. Pri navadnih avtomobilih znaša klirens 20 do 40 centimetrov, pri terenskih avtomobilih in tankih pa 30 do 50 centimetrov. Ko določajo klirens pri tankih, skrbe, da bi bil klirens tolikšen, da bi se posadka, če bi se pokazala potreba, lahko rešila skozi pomožni izhod na dnu tanka.

NEIZKORIŠČENE ŠIFRE

Iz Neaplja proti Tripolisu je plul manjši italijanski konvoj, v katerem je bilo pet transportnih ladij, spremljali pa so ga trije rušilci. Noč med 16. in 17. aprilom 1941 je bila temna in vetrovna. Ob dveh ponoči je bil konvoj že v bližini tunizijske obale. Dotlej je bilo še vse v redu. Toda, italijanski konvoj so čakali v zasedi štirje britanski rušilci, ki so spustili Italijane v neposredno bližino, nato pa jih obsuli s hudim osredotočenim ognjem. Sovražnik je bil silno presenečen. Britanske granate so zažgale italijanske transportne ladje, ki so se druga za drugo kmalu potopile.

Italijanski rušilci so se sicer skušali upirati Angležem, toda konvoja niso mogli obraniti. Med bojem so Britanci osredotočili topniški ogenj po italijanskem rušilcu »Tarigo« in ga potopili. Preden pa so ladjo pogoltnili morski vrtinci, je njena posadka izstrelila torpedo proti britanskemu rušilcu »Mohawk«. Torpedo se je razletel v sredini britanskega rušilca in nekaj minut kasneje ni bilo na morski gladini ne »Tariga« ne »Mohawka«.

Britanci so nato potopili še dva druga italijanska rušilca. Italijani so tako v enournem boju izgubili pet velikih transportnih ladij, polnih vojaštva in opreme in tri eskortne rušilce, medtem ko so Britanci bili le ob en sam rušilec.

Na valovih razburkanega morja se je znašlo mnogo brodolomcev. Največ so jih s pomočjo britanskih mornarjev rešili, druge pa je doletela smrt. Pet Italijanov — trije mornarji in dva oficirja z rušilca »Tarigo« — je priplavalo celo do tunizijske obale. Ko so se po nekaj dneh opomogli, so napisali poročilo o poteku boja. Njihovo poročilo so nato poslali v Rim.

V roke ga je dobil komodor Porti, oficir italijanske pomorske obveščevalne službe. Ko ga je proučeval, mu je prišlo na misel, da bi se lahko polastili britanske šifre za pomorske sile. Potopljeni britanski rušilec je bil namreč poveljniška ladja in glede na to, da se je rušilec potopil komaj v treh minutah, Britanci verjetno niso imeli časa, da bi uničili šifre. Mimo tega pa so še ugotovili, da britanski rušilec leži zelo plitko.

Komodor Porti je s svojim predlogom seznanil načelnika obveščevalne službe, ki mu je svetoval, naj ga v pismeni obliki sporoči admiralateti. To je tudi storil, vendar v admiraliteti ni bilo zanj nobenega razumevanja. Šele kasneje, ko je Porti pripravil podroben načrt akcije, je admiraliteta — glede na majhne stroške — pristala na akcijo, ki naj bi jo izpeljal komodor Porti.

Najprej so kraj, kjer je bil boj, posnelj iz zraka. S posebno kamero so fotografirali obrise potopljene ladje. Neprimerno nevarnejši pa je bil drugi del akcije, v katerem naj bi poglavitno vlogo odigrala ladja za reševanje »Artiglio«. Ta ladja bi utegnila pritegniti nase pozornost britanskih vojnih ladij in letal in zato je Porti sklenil, da bo v ta namen raje uporabil motorno jadrnico »Elso«, ki so jo maskirali kot ribiško ladjico.

Ko so iz potapljaške šole v Livornu prispeli še prostovoljci, je 26. aprila 1941 Portijeva ekipa prišla iz neke manjše sicilske luke proti tunizijski obali.

Jadrnica »Elso« je plula pod francosko zastavo, med njeno posadko pa so razdelili kape, kot jih nosijo Francozi. Naslednjega dne so bili Italijani že na območju nedavnega boja. Na kraju, kjer je ležal potopljeni britanski rušilec, so spustili reševalni čoln, v katerem je ostal Porti z dvema potapljačema, medtem ko se je »Elsa« odmaknila kakih deset milj proč.

Potapljača sta se pod Portijevim vodstvom nemudoma lotila dela. Veliko jima je pomagalo, ker sta dobro poznala razporeditev prostorov na potopljeni ladji. Njun prvi cilj je bila kabina komandanta potopljenega rušilca. Kmalu sta jo našla in sta brez večjih težav vdrla vanjo. Ob svetlobi posebnih baterijskih svetilk sta začela prazniti predale in sproti odnašala papirje Portiju, ki ju je čakal v čolnu.

Tako so še pred nočjo rešili iz britanskega rušilca precej dragocenih dokumentov. Med njimi je bil tudi kodeks britanske admiralitete, ki je vseboval ključe za šifre, in zbirka zaupnih določil, ki so veljala v britanski vojni mornarici. Kljub temu pa komodor Porti še ni bil povsem zadovoljen s tako bogatim lovom. Prepričan je bil, da bi v radijski kabini morala biti tudi navodila za radijsko zvezo. Prav v to kabino pa ni bilo moč prodreti zaradi razbitin, ki jih je povzročila eksplozija italijanskega torpeda. Zato sta si potapljača morala pomagati z razstrelivom. Po napornem iskanju se jima je le posrečilo najti v kabini najnovejšo knjigo signalov britanskega Sredozemskega ladjevja. Odkrila pa sta tudi kodeks z zaupnimi taktičnimi navodili za mornarico in informacijami o sistemu radijske zveze.

Naslednjega dne ob zori se jim je »Elsa« spet približala in jih potegnila na krov. Prav tedaj pa so se v zraku prikazala tri britanska patruljna letala. Italijanski mornarji so se takoj znašli: ko so letala začela krožiti nad njihovo ladjico, so mahali s kapami in jih metali v zrak. Eden izmed britanskih pilotov jim je z roko pomahal v pozdrav, nato pa so se letala oddaljila proti Malti. Takoj nato je italijanski radiotelegrafist na »Elsi« prestregel šifrirano poročilo britanskega pilota. S pomočjo zaplenjenih šifer je Porti zlahka ugotovil vsebino brzojavke: »V bližini tunizijske obale smo opazili manjšo francosko ribiško jadrnico.«

Italijanska ekipa je srečno prispela na Sicilijo, odkoder se je komodor Porti takoj napotil v Rim. V admiraliteti so ga sprejeli s čestitkami, hkrati pa so mu podelili še visoko odlikovanje.

Vendar je poveljnik italijanske mornarice imel posebno mnenje o bogatem plenu. Menil je, da so ga Britanci namenoma pustili na potopljenem rušilcu. To pa zato, da bi Italijane speljali na led. Kljub temu pa so v italijanski admiraliteti še dolgo in žolčno razpravljali o pomenu zaplenjenih šifer, dokler ni o teh zvedela angleška obveščevalna služba. Britanci so seveda takoj nato spremenili signalno knjigo in podatke o sistemu zveze. Tako so onemogočili Italijane, še preden so se v italijanski admiraliteti dokončno sporazumeli, ali naj verjamejo zaplenjenim britanskim dokumentom ali ne.

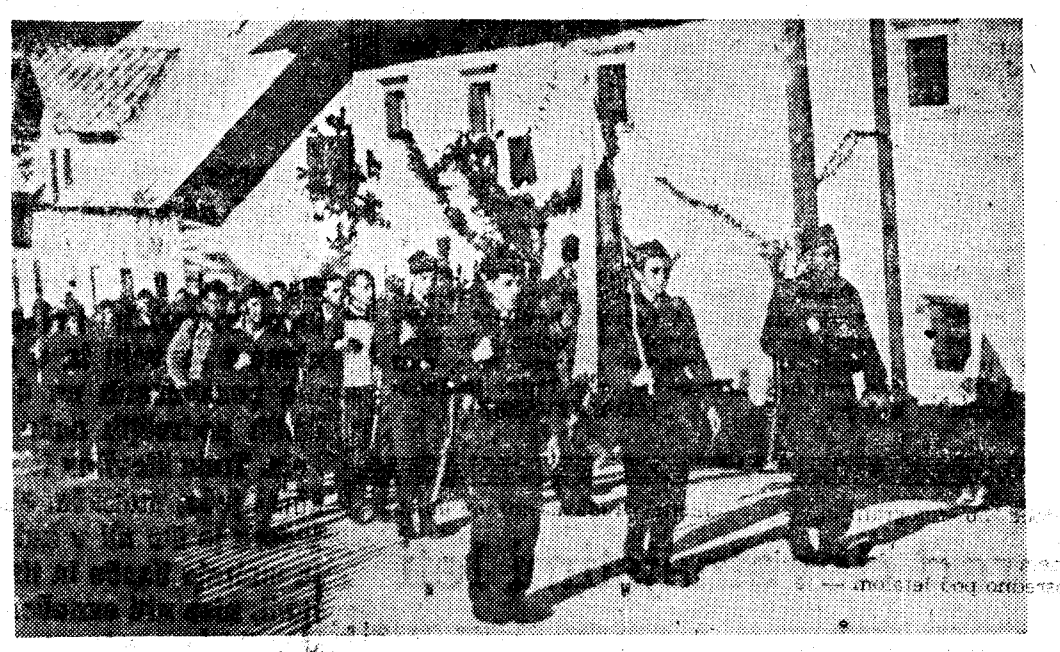

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

K fotografiji z vprašajem, ki smo jo objavili v 17. št. »TV 15«, nam je poslal Franc Stariha iz Kamice pri Mariboru naslednje pojasnilo:

Ta fotografija predstavlja del železniške proge Črnomelj—Gradec v Beli krajini. Točen kraj je približno 2500 m iz Črnomlja proti Gradacu. Vagone so iztirili partizani v dneh po kapitulaciji Italije. Tedaj je bila Bela krajina že svobodna, toda progo so uničili, da ne bi mogla več služiti svojemu namenu v primeru nemške okupacije.

Na fotografiji se dobro vidi, da so iztirjeni vagoni v neki globeli in precej na enem kupu. To pa zaradi tega, ker so jih iztirjali na poseben način. Fotoreporter bi bil nedvomno zajel tudi lokomotivo, toda ta ni počivala na tem »pokopališču«. Če vas zanima, kako je potekalo tako rušenje proge, vam bom to po svojih močeh opisal. Pripomnil bi še to, da je bilo v bližini Črnomlja več takih »pokopališč«. Nastala so kot tisto, ki ga kaže objavljena fotografija. — Tovarišu Starihi se za podatke iskreno zahvaljujemo! Vse bralce »TV 15« pa ponovno prosimo, da si ogledajo fotografije z vprašajem, ki smo jih objavili v zadnjih številkah našega lista, ter jih prosimo, komur je o njih kaj znanega, za potrebne podatke.

POIZVEDBA

Prosim vse, ki vedo za usodo mojega moža, predvsem pa bivše borce in oficirje Tomšičeve brigade iz druge polovice leta 1944, naj mi sporoče o njem vse kar vedo.

Podatki: Ludvik Sabotin, rojen 8. avgusta 1899 v Nazarjah. V NOV vstopil ob mobilizaciji 11. novembra 1944. Že prej je aktivno in organizirano delal na terenu in imel ilegalno ime Ljubo Ni mi znano, če je to ime obdržal tudi kot borec Tomšičeve brigade. Ko je prišel v to brigado, je ta taborila blizu cerkve v Lepi njivi pri Mozirju. Ko sem ga šla tja obiskat, ga nisem dobila, pač pa sem slišala, da bo brigada naslednji dan odšla proti Pohorju.

Od vstopa v NOV se mi mož nikoli več ni javil, niti nisem zvedela, da bi padel ali da bi ga ujeli. — **Kristina Sabotin, Nazarje 11, pošta Nazarje.**

ZLATO NA KOTI 1007

Fritzov šesti povojni obisk v Jugoslaviji se od prejšnjih ni v ničemer razlikoval: kazalo je, da gre za povsem navadno turistično potovanje. Čez Slovenijo se je še kar hitro prepeljal in se ni nikjer zadrževal, ko da ga prav nič ne zanima. Tu in tam je svoji ženi Friedi pokazal kako dolinico ali vrh, pogosto pa je omenjal nekakšno koto 1007. V tem pa ni bilo ničesar sumljivega, saj je v slovenskih hribih mnogo kot in veliko lepote, ki vzbuja pozornost popotnikov.

Drugi dan po prehodu čez mejo sta bila že v Beogradu, kjer sta se nastanila v hotelu »Praga«. Še istega dne zvečer se je Fritz prehodil do pošte, kjer je oddal telegram. Bil je kratek: »Pričakuj me petindvajsetega zvečer.« Sporočilo je poslal svoji ljubici Mariji, dvajsetletnemu dekletu iz Münchna, ki ga je čakala v Mariboru.

Fritzovo ženo Friedo niso zanimale podrobnosti iz življenja njenega moža. Vedela je le za najpomembnejši del naloge, zaradi katere so ga poslali v Jugoslavijo. Avantura z mladim dekletom naj bi bilo le zunanje opravičilo za njegovo potovanje v Slovenijo in naj bi odstranila morebitne sume varnostnih organov.

Bilo pa je vse zaman, kajti varnostna služba je že po Fritzovem drugem obisku dobila o nekdanjem Hitlerjevem oficirju in medvojnem vodji obveščevalnega centra v Sloveniji nekaj podatkov, ki sicer še niso bili dovolj podrobni, vsekakor pa zadostni, da je posvetila pozornost njegovemu delovanju. Sum organov varnostne službe pa se je še povečal, ko so zvedeli, da se je Fritz že v prvem povojnem letu vključil v neko obveščevalno mrežo.

Ko pa je julija 1962 ponovno obiskal Jugoslavijo z željo, da dokončno najde koto 1007, je bila to hkrati tudi priložnost za varnostno službo, da izvede svojo protiakcijo. To naj bi bila naloga majorja Lovra Muževića.

Njegov načelnik mu je pustil proste roke:

»Načrt lahko spreminjaš, kolikor ti je drago, toda nalogo moraš v vsakem primeru uspešno dokončati.«

Bilo je že temno, ko je major Lovro stopil čez prag hotela »Praga«. Za eno izmed miz je opazil zakonski par srednjih let. Fritz in njegova žena sta pričakovala prihod človeka, ki naj bi sodeloval v njuni akciji.

Lovro je sedel za njuno mizo. Brez vsakih ovinkov je povedal, kaj želi in zakaj je prišel. Dal je vedeti, da mu je vse znano in da jima želi pomagati pri iskanju skrivnostne kote 1007. V zameno za vse to pa je zahteval, naj mu Fritz pove resnico o tej koti in o vsem, kar se je na tej koti dogajalo v prvem povojnem letu.

Fritz je sprva mirno poslušal. Ko pa je zvedel za majorjev pogoj, ga je vrglo v zrak:

»Preveč zahtevate in zato vašega predloga ne morem sprejeti.«

»Če ne boste pristali na moj predlog, ne boste nikoli našli kote 1007 in zaklada, ki je tam skrit.«

Fritz je dolgo razmišljal. Hudo mu je bilo sprejeti majorjev predlog, še huje zavrniti ga. Naposled se je odločil.

»Prav,« je rekel. »Verjemite mi, da bom iskren in natančen.«

»Kar nadaljujte.«

»Naša vojaška obveščevalna služba Abwehr je začela konec leta 1943 pripravljati teren za delovanje svoje pete kolone po umiku iz Jugoslavije. Kolikor mi je znano, je bilo v tem smislu tudi nekaj dogovorov z zahodnimi obveščevalnimi službami. V skladu s temi načrti smo pred umikom iz Slovenije organizirali več baz za podtalno dejavnost. Ena izmed teh je bila na koti 1007, kjer smo zakopali kakih deset zabojev z orožjem, večji znesek tujega denarja in več tisoč zlatnikov.

Nekoliko globlje v gozdu smo organizirali še dve bazi s skoraj isto vsebino. Pločevinaste škatle z zlatniki pa smo zakopali še na osemnajstih krajih ob poteh med Mariborom in Celjem ter med Ljubljano in Zagrebom.«

Nato je Fritz spet nadaljeval:

»Tedanjim našim agetom smo sicer povedali, da smo jim pripravili baze, nismo pa jim sporočili, kje so. Rekli smo jim, naj vestno opravljajo svoj posel in da jim bomo naknadno, ko bomo ugotovili, da za svoj trud zaslužijo nagrado, iz Münchna po radiu sporočili koordinate baz. V prvem povojnem letu so v München pogosto prihajala poročila, od tam nazaj na koordinate baz. Kasneje pa je tega bilo čedalje manj. Zvedeli smo, da so nekatere agente zasledili, drugi pa so se ustrašili in nehali z delom. Tako so baze postale nepotrebne. Zakaj bi torej pustili, da nam zlato propada...«

»Ali so vam morda znana imena onih, ki ste jim sporočali koordinate?«

»Nekatere izmed njih osebno poznam.«

Major je skrbno zapisal imena in podrobnosti o načinu Fritzovega delovanja z agenti v Jugoslaviji v prvem povojnem letu. Zanimalo pa ga je tudi delo nekega obveščevalnega centra v Nemčiji.

Ko sta tako končala prvi del posla, so po majorjevem nasvetu odšli v hotelsko sobo. Fritz je po mizi razprostrl karto, na kateri so bile narisane baze...

Naslednjega dne so krenili na pot. Ko so zavili z glavne ceste v hrib, se je dež, ki je že ves dan rosil, spremenil v pljusek. Naposled so še zadnjič preverili po karti, če so že v bližini steze, ki naj bi jih pripeljala do cilja. Fritz je trdovratno trdil, da so prispeli in jih popeljal po stezi, ki pa se je majorju zdela sumljiva. Kmalu je ugotovil, da je le malo manjkalo, da se niso namesto na koti 1007 znašli — v Avstriji.

Še dolgo so morali pešačiti čez hribe in doline, preden so prispeli na cilj. V naslednjih petih dneh so odkrili vse baze. Na nekaterih izmed njih niso ničesar našli, ker so jih bili — po Fritzovih besedah — že poprej izpraznili.

Ko so odkopali še zadnjo škatlo z zlatom, je Fritz moral dokončno ugotoviti, da so ga premagali. Ni se mogel več umakniti. Čakalo ga je še zadnje: majorja je moral odpeljati k človeku, ki je od leta 1946 iz Münchna prejemal koordinate baz.

Šlo je za nekega zlatarja, ki je imel svojo trgovino v glavni ulici bližnjega mesta. Po petdnevnem tavanju po slovenskih hribih sta major in Fritz obiskala še njega. Našla sta ga samega. Zlatar je svojega nekdanjega šefa takoj spoznal, hkrati pa ga je presenetilo dejstvo, da prihaja k njemu v spremstvu neznanega človeka. Ko pa se je major predstavil s svojim pravim imenom in ga spomnil na dogodke pred skoraj dvajsetimi leti, je od strahu okamenel...

M. MADIČ

Udarne skupine med bunkerji

Bugojno – bosensko mestece ob Vrbasu, ki ga je okupator utrdil z bunkerji – je bilo leta 1943 po mnenju mnogih skoraj nepremagljiva postojanka, vsaj za tisto orožje, ki smo ga takrat imeli. Vrhovni štab pa je mislil drugače. Vsekakor je moral imeti zaupanje v moralno moč borcev in njihovo iznajdljivost v partizanskem načinu vojskovanja, saj je ukazal, da je treba sovražnikovo garnizijo v Bugojnu razbiti in mestece osvoboditi.

Malo pred polnočjo 22. avgusta so se proti Bugojnu pomikale tri kolone. V severni so bili trije bataljoni 3. krajiške brigade, v južni dva bataljona 4. brigade in v vzhodni en bataljon. Vsak izmed teh bataljonov naj bi že v začetku napada ali pa med bojem vrinil v mestece po eno četo, ki naj bi z odločnim napadom povzročile paniko med sovražnikovimi vojaki in s tem vplivale na hitrejši zlom zunanje obrambe.

To pa četam ni uspelo, ker so bile prevelike enote, pač pa manjšim skupinam. Med temi je bila tudi desetina 3. čete 1. bataljona severne kolone, ki se je pod varstvom dveh mitraljezov prebila mimo bunkerjev in nato z napadom v hrbet uničila sovražnikove posadke v betonskih zakloniščih. Tako je desetina omogočila svojemu vodu, kasneje pa tudi vsej četi, da je na tem odseku pretrgala sovražnikovo obrambno črto in vdrla v postojanko.

Nato je prišlo do ogorčenih pouličnih bojev, v katerih so odločilno vlogo odigrali drzni bombaši severne kolone. Namestnik komandirja 1. čete 1. bataljona se je s svojimi bombaši splazil mimo dveh utrjenih hiš in je razbil obrambo tretje stavbe, nato pa je uničil še sovražnika v prvih dveh hišah.

Tako je po dvodnevnih bojih, med katerimi so borci prodirali izza utrdb in jih napadali od zadaj, padla tudi ta sovražnikova postojanka.

M. MADIČ

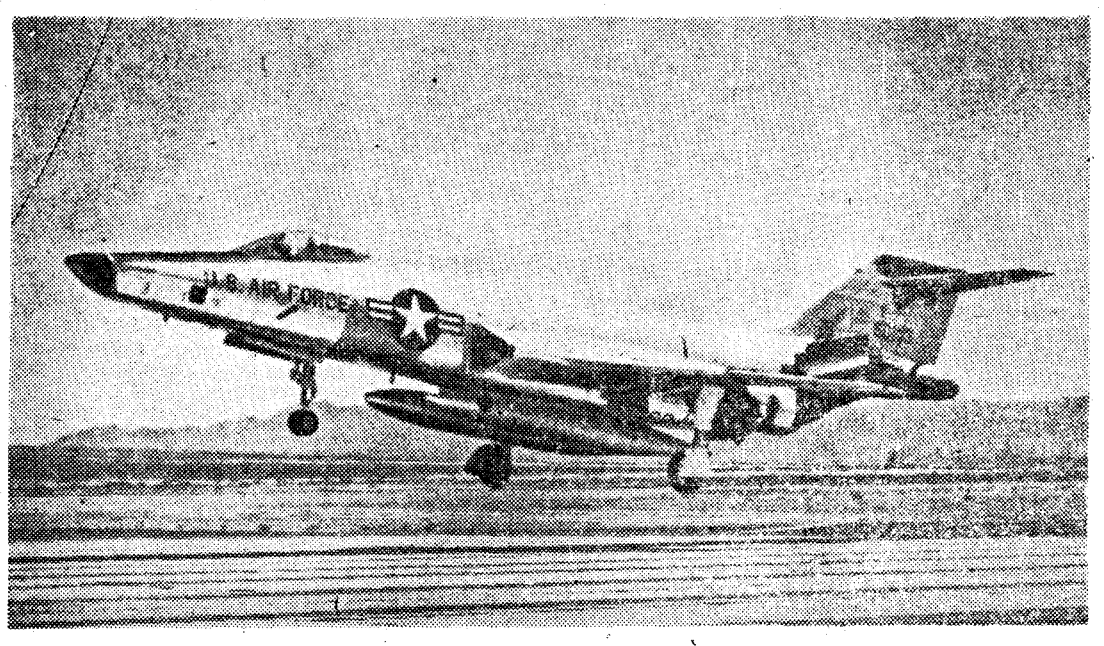

Letalo Mc Donnell FR-101 C Voodov, ki nosi izredno natančne naprave za snemanje predmetov na zemlji.

Pod budnimi očmi zračne kamere

Po drugi svetovni vojni, posebno pa še po korejski vojni, so ugotovili, da z zračnim fotografiranjem lahko dobe do 75 odstotkov vseh podatkov o sovražniku. Še večjega pomena pa je aerofoto služba na bojišču, kjer je moč odkriti iz zraka celo do 90 odstotkov podatkov o razporeditvi sovražnikovih enot in orožja.

Za fotografiranje iz zraka uporabljajo kamere z različno fokusno razdaljo. S podobno kamero, ki ima fokusno razdaljo 45,7 cm, lahko na primer v poldrugi uri iz višine 4000 metrov v enem samem poletu posnamejo štiri do šest kilometrov širok in 1200 kilometrov dolg pas. Slike so tako zelo natančne, da se na njih razločijo celo sence, ki jih povzročajo antene majhnih vojaških radijskih postaj.

S pomočjo svetilnih letalskih bomb lahko zemljišče, ki ga je treba fotografirati, tako močno osvetlijo, da se slike skoraj v ničemer ne razlikujejo od slik, ki jih dobe ob fotografiranju podnevi. Če fotografirajo postrani — snemanje zemljišča, ki ne leži neposredno pod letalom — je moč ujeti na sliko tudi do 150 km oddaljene objekte. V tem primeru slike niso tako zelo natančne, kljub temu pa lahko na fotografijah odkrijejo vse večje objekte, kot so letališča, izstrelišča projektilov, gradbišča in druge.

BARVNE FOTOGRAFIJE SO NATANČNEJŠE KOT OČI

Z zračnim fotografiranjem lahko dandanes odkrijejo tudi dobro maskirane objekte: česar ni moč odkriti s črnobelimi posnetki, to se da odkriti z barvnimi filmi.

Barvni posnetki izredno natančno reproducirajo celo najneznatnejše odtenke tona katerekoli naravne ali umetne barve. Na takih posnetkih lahko opazimo tudi barvne odtenke, ki jih naše oko ali črno-bela emulzija ne more zaznati. Tako na primer vidimo na barvnih posnetkih odtrgano listje, travo in rastline, ki jih uporabljajo za maskiranje, povsem drugače kot pa listje na drevju in neodtrgano travo. Te razlike registrirata naše oko in črno-bela emulzija šele potem, ko se rastline začno sušiti.

Za barvno snemanje lahko uporabljajo brez kakršnihkoli predelav in dopolnilnih naprav vse avtomatične in ročne kamere za fotografiranje iz zraka.

ALI JE MASKIRANJE POSTALO NEPOTREBNO?

Izredna občutljivost filmov za fotografiranje iz zraka in možnost, da z njihovo pomočjo lahko odkrijejo tudi maskirane objekte, topove in vozila, pa še ne dokazujeta, da je maskiranje odveč. Če bomo za maskiranje uporabljali travo, ki smo jo iztrgali s koreninami vred, si tudi z barvno fotografijo ne bodo mogli pomagati, ker ne bo moč opaziti razlike med to travo in travo, ki še raste. Celo v primeru, da bi se maskirali s travo, ki počasi vene, bi se zavarovali pred očesom pilota, ki je krenil v napad z bombami ali raketami, čeprav nas takšna trava ne bi mogla skriti pred očesom kamere za barvno fotografiranje.

Če pa se maskirani objekti — topovi, tanki, vozila, rečne vojne ladje — po fotografiranju premaknejo na nove položaje, jih pilot, ki bi jih hotel napasti, zlepa ne bo več našel, čeprav jih je morda še pred kakimi desetimi minutami odkrila njegova kamera za barvno fotografiranje.

Vendar sodobna znanost in tehnika že iščeta nova maskirna sredstva pred barvnim fotografiranjem. Čeprav dosedanji dosežki na tem področju še ne zadovoljujejo, je že jasno, da nepremostljivih težav ne bo. Čas bo rešil tudi ta vprašanja.

Leteče bombe »V-1«

Nemci so med drugo svetovno vojno — posebno pa po vstopu Združenih držav Amerike v vojno — skušali nadoknaditi pomanjkanje bombniškega letalstva s posebnimi letečimi bombami, s katerimi naj bi obstreljevali več sto kilometrov oddaljene cilje. Prvič so jih uporabili osem dni po zavezniškem izkrcanju v Normandiji — 12. junija 1944. Čeprav so te bombe uradno imenovali »Fiezeler Fi 103«, so neprimerno bolj znane pod imenom »V-1« (nem. Vergeltung = maščevanje).

Prve leteče bombe te vrste so bile podobne majhnim letalom, ki jih je poganjal reaktivni motor s potiskom 500 kilogramov, izstreljevali pa so jih s 45 metrov dolgih ramp. Mesečna proizvodnja teh bomb je zaradi neprestanih napadov zavezniškega letalstva znašala 3000 namesto 9000 bomb, kolikor so jih planirali.

Na London so izstrelili 9300 bomb, izmed katerih jih je priletelo na cilj le 2400, druge pa je sestrelilo letalstvo (24 %) in protiletalsko topništvo (17 %) ali pa so se zaradi tehničnih pomanjkljivosti same zrušile. Med londonskim prebivalstvom so povzročile 6139 mrtvih in 17.239 ranjenih oseb, porušile pa so 24.000 hiš. Kasneje, ko se je zavezniška fronta v Franciji pomaknila proti vzhodu in ko Nemci niso mogli več doseči Londona, so začeli bombardirati druga mesta, ki so jih medtem zasedli zahodni zavezniki. Tako na primer so nad Antwerpen usmerili 8696, proti Liegu pa 3141 izstrelkov »V-1«.

Nemški raketni poligon na Sardiniji

Italijanska vlada je odobrila, da zahodnonemške oborožene sile na Sardiniji preizkušajo svojo raketno oborožitev. Po izjavi italijanskega obrambnega ministra Andreottija imajo Italijani in Nemci skupni program za preizkušanje meteoroloških in vojaških raket na tem otoku. Tudi zahodnonemško obrambno ministrstvo je potrdilo, da na Sardiniji preizkušajo dirigirane izstrelke, s katerimi nameravajo opremiti svoje vojne ladje.

Nove ameriške vojne ladje

V Združenih državah Amerike so naposled s precejšnjo zamudo sprejeli program gradnje ladij v proračunskem letu 1963/64. Program predvideva izgradnjo šestih jedrskih »Polaris« podmornic, šestih jedrskih podmornic s klasično oborožitvijo, desetih eskortnih rušilcev, treh jurišnih desantnih ladij, dveh torpednih čolnov in po eno matično ladjo za rušilce, ladjo za oskrbovanje z intendantskimi potrebščinami in hidrografsko ladjo.

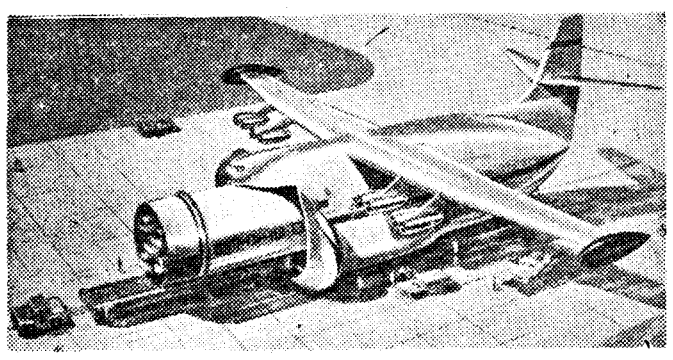

MEDCELINSKO RAKETO »SATURNUS« bodo lahko prevažali s hidroavionom »Princess«, ki so ga konstruirali že pred leti in ki ga nameravajo v te namene še posebej prilagoditi. Otovorjeno letalo — razpon njegovih kril znaša 67 m — bo težko 270 ton, v njem pa bo prostora za 90 ton tovora.

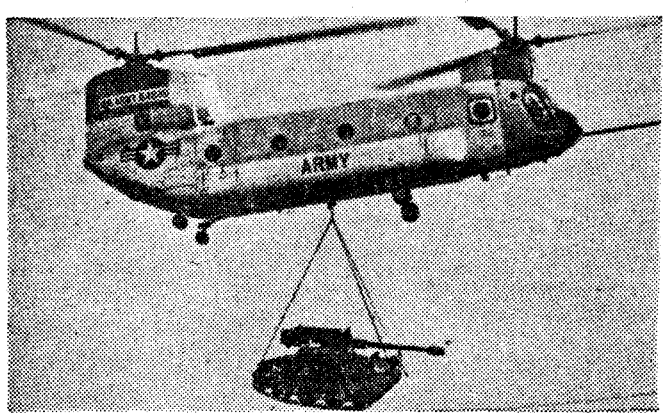

AMERIŠKI HELIKOPTER »CHINOOK« lahko ponese — kot vidimo na sliki — protioklopni top M-56 »Scorpion« s posadko, municijo in drugo opremo vred, ki jo nalože v notranjost helikopterja. Top tehta 6400, posadka in pripadajoča oprema pa 3040 kilogramov.

HIDROGLISER, ki ga vidimo na sliki in ki ga še preizkušajo, je dolg 46 metrov in 200 ton težak. Med vožnjo se njegov trup dvigne tri do štiri metre nad vodno gladino. Menijo, da bo plul s hitrostjo 130 kilometrov na uro. Prototip te vojne ladje je stal sedem in pol milijarde dinarjev, serijsko pa jih bodo začeli izdelovati konec prihodnjega leta.

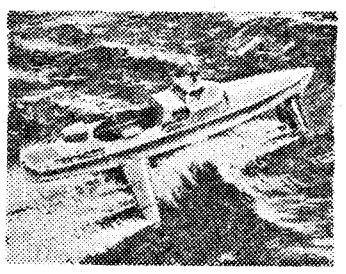

V BESEDI IN PODOBI

5 USODNIH DNI druge svetovne vojne

6. **15. september 1940 (Bitka za London)**

DAN, KO JE BILA REŠENA ANGLIJA

Nad pogoji, ki bi jih bilo treba izpolniti, je Hitler napisal tole: »Angleške zračne sile morajo biti moralno in materialno tako potolčene, da ne bi mogle nastopiti ob izkrcanju naših sil, da njihov odpor sploh ne bi bil vreden te besede...«

Potem začno v štabih mrzlično delati. Glavni štab Reichsheera (kopenske vojske) vodi natančni Halder. Glavni štab Kriegsmarine (vojne mornarice) vodi admiral Schniewind. Glavna štab Luftwaffe (vojnega letalstva) vodi general Goering. Operacija, ki jo pripravljajo, je izredno zamotana. Nemogoče je računati na premoč mornarice, pa čeprav samo na začasno: morje je še vedno v angleških rokah, zlasti še po izgubah, ki jih je utrpela nemška mornarica po napadu na Norveško. Lahko pa — in morajo — računajo na premoč letalstva, vendar je treba najti strategijo in posebno taktiko proti še nedotaknjenemu angleškemu letalstvu (R. A. F.). Kopenska vojska ima svoje težave in svoje zahteve: izkrcati se hoče na zelo široki bojni črti od North-Forelanda v bližini Temze do zaliva Lyme južno od Bristola, tako da bi bila mogoča osredotočena akcija proti sovražnikovim kopenskim silam. Mornarica izjavi, da je to popolnoma nemogoče in predlaga za izkrcanje petkrat manjši predel od Deala do Beachy Heada, to se pravi tisti del angleške obale, ki ustreza calaiškemu predelu na evropski strani. Kopenska vojska odgovori, da bi jo s tem poslali na pečine, za katerimi so močvirja, kjer je premik oklopnih vozil skoraj nemogoč, in da bi jo tako obsodili na čelno akcijo, ki pa bi bila silno težka zaradi preozke napadalne linije. Vrsti se konferenca za konferenco in vsakič, ko se znajdejo v slepi ulici, najdejo isto rešitev: »Führer bo začrtal linijo...«

Admiral Raeder, poveljnik Kriegsmarine, je menil, da bi se morali izkrcati v Anglijo takoj po bliskoviti zmagi nad Francijo

Hitlerjev mračni genij pa se ne zanima za takšne operacijske podrobnosti. Pomudi se le ob imenu operacije: iz »Löwe (»Lev«), kot je predlagal glavni štab Wehrmachta, ga spremeni v »Seelöwe« (»Morski lev«). Vendar igra doslej samo vlogo krstnega botra.

Nič ni vredno občudovanja. Ko so se pripravljali na izkrcavanje v Norveško, je Hitler prebil dolge ure pred zemljevidom. Obdajala ga je cela jata pomočnikov, pred njim so se zvrstili vsi poveljniki, ki so morali ponavljati manevre. Hitler je spreminjal razporeditev sil, dolge ure se je prepiral in razpravljal, da bi ugotovil, ali je bolje, če skočijo nemški vojaki na norveška tla z desne ali leve strani tega ali onega rta itd. Ko je pripravljal napad na Zahod, je sam načrtoval manevre, hrulil je generale, češ da jim manjka fantazije, in jim svetoval, naj berejo kriminalke, kjer je fantazije dovolj. Zdaj pa, ko gre za osvojitev Anglije, ko gre za tisto, česar si Napoleon ni upal, zdaj je razstresen in brezbrižen.

Še slabše je: uho prav rad nastavi slabim glasovom. Odkar vodi nemško politiko, se venomer dere na vse, ki si upajo izraziti strah, dvom ali bojazen pred neuspehom — pa naj gre za zasedbo Porenja, anšlus Avstrije, razkosanje Češkoslovaške ali napada na Sedan. Tokrat pa posluša tiste, ki poudarjajo težave in govorijo o resnosti morebitnega neuspeha. Jodl sestavi memorandum, ki se začenja takole: »V nobenem primeru se operacija, ki je v načrtu, ne more ponesrečiti, kajti posledice bi bile hude tako na političnem kot na vojaškem področju« — in Hitler ne opomni generala, naj se briga za vojaške, ne pa za politične zadeve. Sprijazni se z dvomljivim in celo pesimističnim tonom memoranduma, ki predlaga namesto invazije na Britansko otočje — nadaljevanje posredne ofenzive proti Kairu s pomočjo Italije in zavojevanje Gibraltarja ob sodelovanju Španije.

Halder, šef glavnega štaba Wermachta, je zasnoval načrt za operacijo »Seelöwe« (»Morski lev«). Toda Hitlerju je bil ljubši napad na Sovjetsko zvezo

Veselje po podpisu francoske predaje v Compiègnu je izginilo. Hitler je zasanjan in zaskrbljen. Nekam nestanoviten je. Najprej je postavil glavni štab v belgijski vasi Bruly-de-Pesche, devet kilometrov od francoskega mesteca Rocroi. Pa se je hitro naveličal pokrajine, ki ni ustrezala njegovi romantični naravi, in se preselil v Schwarzwald. Štabom je ukazal, naj se preselijo v bližino. Vendar tudi tam ni dolgo vzdržal. Konec koncev se je ustalil v Berchtesgadenu in razmišljal venomer o istem vprašanju, o uganki, ki postane prava obsedenost: »Zakaj se Anglija noče spustiti v pogajanja?«

Hitlerjeva bomba: Moskva naj pade, London pa kapitulira

Za Hitlerja je Berchtesgaden več kot kraj počitka: je kraj navdihov. Dolge ure poležuje na trati nad prepadom v tihi družbi zvestega volčjaka. V bližnjih vilah pa najvišje avtoritete nemške armade čakajo sadov teh razmišljanj. Vsi si zastavljajo vprašanje, ki ga je Jodl postavil na vrh svojega memoranduma: »Invasion oder nicht?« (»Invazija ali nič?«)

Hitler iznenada pokliče Keitla:

»Mislite, maršal, da bi lahko Rusijo potolkel še pred zimo, če bi jo takoj napadel?«

(Dalje prihodnjič)

Alžirija gleda v bodočnost

Alžirija mora postati svetilnik revolucije v Maghrebu, v arabskem svetu, v Afriki — to je perspektivni program Fronte alžirske osvoboditve. Ta program je na zadnjem kongresu obrazložil Ben Bela.

Po drugi svetovni vojni se je podoba sveta popolnoma spremenila. Pojavile so se socialistične države, osvobodila se je Azija, otresla se je svojih gospodarjev Afrika, v Latinski Ameriki je zabeležila borba za neodvisnost, ustavnost in demokracijo nove zmage. Osamosvojitev nekaterih držav je že sama po sebi pomenila pravo revolucijo, uvod v novo zgodovino sveta.

Osvoboditev Indije leta 1947 je dala novo smer svetovni zgodovini, pomenila je novo afirmacijo Azije, spremenila je ravnotežje sveta — Evropa ni več središče sveta, Azija je postala iz objekta subjekt, ki sam odloča o svoji usodi. Nehru je dvignil princip koeksistence na nivo mednarodnega kodeksa, pokazal je, da v zgodovini ne odloča vedno in samo surova sila, marveč, da igrajo veliko vlogo tudi moralni faktorji. Kitajska agresija na Himalaji je pozneje opozorila, da je Nehru precenjeval pomen subjektivnih faktorjev v zgodovini in da se usoda sveta še vedno odloča na puškinih ceveh.

Združena arabska revolucija je afirmirala revolucijo Arabcev, poudarila je, da je tudi arabska pot v socializem, dala je nov poudarek svetu, ki je v politični geografiji znan kot Srednji vzhod.

Kubanska revolucija je pomenila zmago socializma tudi na ameriških tleh. Dokazala je, da lahko tudi majhna država zmaga in se upre pritisku velike države, če uživa podporo sveta. Kuba od poti, ki si jo je začrtala, ni odstopila.

Velikega pomena — vsaj za muslimanski svet — je bila ustanovitev Pakistana, 100-milijonske države na jugu Azije.

Izrael po svoji površini ni velik, vendar je bila ustanovitev te države za velik del sveta pomembno zadoščenje. Po dva tisoč letih je nastala druga izraelska država v zgodovini.

Spremljali smo razvoj Alžirije od novembra 1945, ko so počile puške osvobodilne vojne na planoti Aurès. Dolga je bila ta

Periskop na 46. vzporedniku

pot. Sedem let so odmevali streli med oljkami, so kričali ranjenci, 3. julija 1962 je bila v Alžiriji proglašena nacionalna neodvisnost. Potlej pa je bil razvoj vse hitrejši.

Marca 1963 so odvzeli zemljo vsem kolonom, prevzeli so opuščena evropska podjetja, v le-teh so uvedli samoupravljanje.

Septembra 1963 so Alžirci na referendumu sprejeli prvo alžirsko ustavo.

Še istega meseca, teden dni pozneje, je bil Ben Bela izvoljen za predsednika republike.

Oktobra 1963 je bila nacionalizirana vsa zemlja, ki je pripadala evropskim kolonom.

Še istega meseca se je začel kongres samoupravnih organov v družbenem sektorju podjedelstva.

Marca 1964 je prišel Ben Bela na enotedenski uradni obisk v Jugoslavijo. »Sklenil sem, da bo prva dežela v Evropi, ki jo bom obiskal kot šef alžirske države, Jugoslavija« — je dejal, ko se je Alžirija še borila za svoje mesto na afriškem soncu.

Po obisku v Jugoslaviji je Ben Bela odpotoval v Francijo, kjer se je sestal s predsednikom de Gaullom. Sklenjeno je bilo, da se bo glavnina francoske vojske do junija umaknila iz Alžirije in da bo Francija obdržala na alžirskih tleh le še tehnične, ne pa operativne baze. To je bila nova zmaga Alžirije pa tudi dokaz francoske daljnovidne politike. Francija je v Alžiriji zainteresirana samo na nafti.

Aprila se je začel v navzočnosti 1800 delegatov kongres Fronte nacionalne osvoboditve. Revolucija je dobila nov program. Kongres je sprejel dve resoluciji, in sicer o generalni politiki partije in o ekonomskih in socialnih vprašanjih.

V prvi se zahteva nadaljnja arabizacija Alžirije, zatem uresničenje socialistične orientacije dežele, v zunanji politiki pa je ogelni kamen načelo: proč od vseh blokov, Alžirija vodi alžirsko politiko!

Resolucija se dalje zavzema za demokratsko-socialistično planiranje, za utrditev socialističnega sektorja v gospodarstvu, dalje se zahteva nacionalizacija bank, trgovine, transporta, obvezna šolska vzgoja itd.

Pot Alžirije je začrtana. Samo pot, na tej trasi je polno ostrega kamenja. Vse novonastale države Afrike in Azije so doživele težka razočaranja. Od politične do ekonomske samostojnosti je dolga pot. Na to je opozoril pred desetimi leti že Naser.

Industrijske države Zahoda so lahko izvedle svojo industrijsko revolucijo v relativnem miru, v etapah, niso bile obkoljene od močnejših držav. Mlade politične tvorbe Afrike in Azije morajo uresničiti istočasno dve revoluciji: industrijsko in socialno. In to še v pogojih kapitalistične obkolitve in težke konkurence za mednarodna tržišča.

Alžirija je zato pripravljena sodelovati i z Zahodom i z Vzhodom. V interesu Alžirije je, da investira Francija čim več denarja v alžirsko petrolejsko industrijo. Alžirija je hvaležna za pomoč Sovjetske zveze, ima dobre odnose s Kitajsko, za Alžirijo je Castrova Kuba velika inspiracija, Naserjev socializem ima elemente, ki jih skuša Alžirija presaditi na svoja tla. Hvaležna je Združenim državam, ker so podpirale težnje Alžirije, ko je ta še krvavela in se borila proti premočnemu francoskemu vojaškemu aparatu.

Brez Alžirije ne bi bilo Afrike. Alžirija po številu prebivalstva ni med prvimi v Afriki, vendar pooseblja dinamično državo, polno ustvarjalne energije. Njeni kadri so mladi, njena revolucija sveža brazda, iz katere se še kadi topla zemlja. Alžirska revolucija ni izvozno blago, vendar pa je lahko dobra šola za druge.

Za večino afriških držav lahko rečemo, da imajo več fantazije kot pa tvorne energije. Alžirija je ena redkih, ki ima tudi veliko energije. Prav ta energija je tisto, kar nas vse v Evropi tako impresionira.

M. O.

POSLEDNJA BITKA

Avtor znanega romana »Najdaljši dan« Cornelius Rian — po tej knjigi je bil posnet tudi film z enakim naslovom! — je pred kratkim napisal novo knjigo »Poslednja bitka«, v kateri opisuje Hitlerjeve zadnje dneve. Ameriška filmska družba »Metro Goldwin Mayer« je že odkupila od avtorja pravice za adaptacijo knjige v film. Avtor Rian je pisal to knjigo tri leta, pri čemer je ob poglabljanju v gradivo in pri raziskovanju nekaterih podrobnosti prišel v stike z vidnimi sovjetskimi vojaškimi voditelji, ki so igrali pomembno vlogo pri zadnjih napadih na prestolnico Tretjega rajha.

Obiskujejo nekdanja taborišča

Tudi letos pripravlja italijanska Nacionalna zveza bivših deportirancev v nacističnih taboriščih obisk nekaterih nacističnih taborišč, v katerih je bilo zaprtih precej Italijanov, zlasti po 9. septembru 1943. Tako bodo meseca maja obiskali mnogi bivši italijanski interniranci Dachau, Mauthausen, Meloch, Ebense, Gusen, Marteim, Auschwitz in Berkenau.

Posebno slovesen bo obisk Gusena 9. in 10. maja, ker bodo v Gusenu začeli tega dne postavljati spomenik vsem umrlim v tem taborišču. Pobudo za ta spomenik so dali Francozi in Italijani, ki so del prostora, kjer je bilo nekoč koncentracijsko taborišče, rešili iz rok špekulantov, ko so hoteli to zemljišče uporabiti za skladišča. Načrt za spomenik je izdelal milanski arhitekt Lodovico Belgioioso, ki je bil tudi interniran v Gusenu.

PADLIM BORCEM V PODBOČJU

V Podbočju bodo letos proslavili 110. obletnico obstoja tukajšnje šole. Za to proslavo se že sedaj pripravljajo. Na sestanku zastopnikov vseh množičnih organizacij in članov šolskega odbora, katerega so se udeležili tudi zastopniki občinske skupščine Videm-Krško ter zastopniki občinskih odborov množičnih organizacij so se dogovorili, da bodo s pomočjo občinske skupščine do dneva proslave dokončno obnovili prosvetni dom, ki je bil med vojno požgan ter še zdaj ni popolnoma obnovljen.

Na vzhodni strani doma pa bodo vzidali marmornato ploščo z napisi vseh padlih borcev in talcev, ki jih je na tem področju padlo ali jih je pokopanih preko 70 na tukajšnjem pokopališču. Krajevna organizacija ZB je računala, da bo zgradila padlim žrtvam primeren spomenik, za kar pa nima sredstev, ker bi spomenik stal nad 2 milijona din. Spominska plošča pa bo stala 200.000 din. Krajevna organizacija ima zbranih 115.000 din, manjkajoči del pa bo prispevala občinska skupščina Videm-Krško.

Tako bodo tudi padle žrtve iz Podbočja po skoraj 20 letih po končani vojni dostojno ovekovečene v spomin poznejšim rodovom. Na proslavo 110. obletnice šole in odkritje spominske plošče padlim bodo povabili vse vidne osebnosti, ki so tukaj obiskovale šolo, kakor tudi vse voditelje osvobodilnega gibanja, ki so delovali na tem področju.

Jože Šketa

Jože Smrekar 70-letnik

Rodil se je v revščini v Stični na Dolenjskem in vsa njegova mladost je potekala v bedi. Končno ga je pot privedla v Ljubljano k železnici, kjer je bil dolga leta kurjač na stroju. Šele po osvoboditvi je postal strojevodja. Ves čas je gojil napredno miselnost in sodeloval pri naprednih akcijah železničarjev. Sodeloval je tudi pri velikem štrajku železničarjev v Ljubljani in bil priča krvavim dogodkom na Zaloški cesti. Po kapitulaciji stare Jugoslavije se je že v prvih dneh priključil Osvobodilni fronti z vso svojo družino. Vsi trije njegovi otroci so bili v partizanih. Njegov najmlajši otrok, sin Jože, je padel v partizanih, dočim sta se obe hčerki srečno vrnili po osvoboditvi. Sedaj je upokojen in živi že 10 let v Celju. Odlikovan je bil dvakrat. Je član ZKS, ZB, SZDL, DPM in DU.

Jubilantu Jožetu Smrekarju čestitamo in mu želimo še mnogo zdravih in srečnih let. Pč

Osnova je temeljito proučevanje

Kulturni obzornik

Zaradi izrednega pomena za vzgojo in izobrazbo otrok in mladine je zgodovina NOB zajeta v učnih načrtih vseh vrst šol prve in druge stopnje. Zato je bil v okviru komisije za razvijanje tradicij pri predsedstvu Zveze združenj borcev NOV SR Slovenije ustanovljen tudi odbor za šolstvo.

Naš sodelavec je zastavil predsednici tega odbora, tovarišici **Ranki Kavčič**, profesorici, drugače pomočniku republiškega sekretarja za šolstvo, nekaj vprašanj o delu in načrtih tega odbora.

● **Kakšne načrte za delo si je odbor naložil?**

»Predvsem bo najprej potrebno napraviti temeljito analizo šolskih učnih načrtov, kar se tiče zgodovine NOB. Nadalje bo treba poživiti in organizirati strokovno pedagoško delo s prosvetnimi delavci, ki poučujejo to zgodovino. Prav tako mislimo organizirati pedagoško strokovno pomoč bivšim borcem NOB, ki prihajajo v šole pripovedovat svoje spomine. Ti ljudje imajo bogate doživljaje, včasih pa jih ne znajo podajati tako kot je treba.

Potrebno bo tudi analizirati in pregledati vse učbenike ter spodbujati zgodovinarje za pisanje novih, boljših učbenikov.

Zanimivo je, da imamo pri nas v Sloveniji že kar precej osnovnih šol, ki nosijo imena umrlih in padlih revolucionarjev. Po drugi strani pa nimajo imen gimnazije, šole za vzgojo učnega osebja, tehnične in strokovne šole. Glede tega bo treba več sodelovanja med ZB in prosvetnimi oblastmi.«

● **Koliko ste že naredili od vsega tega?**

»Zelo malo, saj smo komaj začeli z delom. Ustanovili smo v okviru odbora dve komisiji: komisijo za pregled in analizo učnih načrtov in komisijo za učbenike.

Mislim, da je glavno, da smo ustanovili organ, ki bo stalno in temeljito proučeval pouk zgodovine NOB po šolah. Kakor hitro bo nekdo proučeval to problematiko, jo bo temeljito poznal in bo lahko dajal priporočila za boljše in uspešnejše delo.

Komisija za proučevanje programov bo predvidoma končala delo do konca letošnjega šolskega leta. Na podlagi ugotovitev bo lahko predlagala spremembe, ki jih je treba spet uveljaviti preko samoupravnih in strokovnih teles. Na podlagi teh ugotovitev se bodo lahko že jeseni, ob pričetku prihodnjega šolskega leta začeli seminarji in tečaji za učno osebje.

Komisija za učbenike tudi ne bo imela lahkega dela. Žal še vedno, skoraj 20 let po osvoboditvi, nimamo poštenega učbenika za zgodovino NOB. Tudi v drugih republikah niso dosti na boljšem. Razen učbenikov bo komisija analizirala tudi druga učila ter podala svoja priporočila. Naša težnja je, da bi bil pouk čimbolj nazoren, bolj kot je bil do zdaj. Za to bodo pa potrebna nova ponazorila in učila, ekskurzije, izleti, ogledi muzejev in spomenikov ter drugo.

● **Kakšno je po vašem mišljenju sedanje stanje pouka zgodovine NOB?**

»V osnovnih šolah si pridobe učenci prvih treh razredov osnovno znanje iz zgodovine NOB pri predmetu spoznavanje narave in družbe. V četrtem in petem razredu se seznanijo z zgodovino NOV pri predmetu »Spoznavanje družbe«. V šestem, sedmem in osmem razredu je zgodovina samostojen predmet. Tako obravnavajo zgodovino NOB v 8. razredu.

Gimnazija ima 4 ure tedensko posvečene pouku zgodovine, in sicer v treh razredih. V okviru pouka zgodovine imajo dovolj časa za pouk zgodovine NOB. Tudi na učiteljiščih je podobno.

Pač pa je v tehniških in sorodnih šolah predmet zgodovine vključen v družbeno ekonomsko vzgojo. Učni načrt prizadeva dve uri tedensko, zato snov predelajo lahko samo površno. V mnogih šolah te vrste se učijo zgodovino NOB konec III. letnika tudi samo po pet ur. Nujno je potrebno poenotiti učni načrt, kar se tiče zgodovine NOB, na vseh teh šolah.«

Č. B.

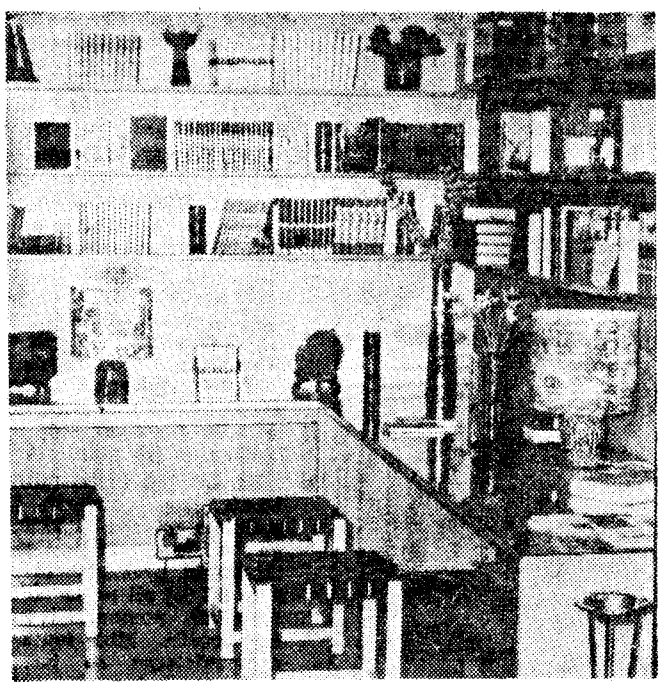

V začetku maja izide pri zavodu »Borec« knjiga Winstona Churchilla »Druga svetovna vojna«. Naročniki, ki so poravnali naročnino v celoti, bodo knjigo prejeli najkasneje do srede maja. Ostale naročnike, ki naročnine niso poravnali ali pa so jo samo delno, prosimo, da nakažejo ostanek najkasneje do 12. maja, ker bo do takrat še veljala subskribcijska cena, kasneje pa bomo knjigo prodajali po knjigotrški ceni.

Winston Churchill se je rodil 1874. leta. Bil je večkrat minister v liberalno-konservativnih vladah. Svojo aktivnost med prvo svetovno vojno je opisal v knjigi »Svetovna kriza (1911—1918)«. Ob izbruhu druge svetovne vojne je bil mornariški minister, nato pa je postal ministrski predsednik Anglije. Kot tak je bil eden izmed vodilnih državnikov protihitlerjevske koalicije. O dogajanju med drugo svetovno vojno in neposredno pred njo je napisal knjigo »Druga svetovna vojna« v 12 zvezkih. Zanjo je prejel Nobelovo nagrado leta 1953. Slovenska izdaja bo izšla v skrajšani obliki, avtor pa je dal zanjo svojo privolitev.

Na sliki: Kotiček iz knjigarne zavoda »Borec« na Titovi cesti 17 v Ljubljani.

Poizvedbi

Dne 7. aprila 1943 je bil v vasi Osojnik pri Semiču razmeščen 1. bataljon Gubčeve brigade. Prva četa je postavila zasedo nad vasjo v gozdu na gozdni poti. V času nepričakovanega napada belogardistov so bili v zasedi samo trije borci: namestnik komisarja 1. čete, mitraljezec Franc Špelič in pomočnik mitraljezca. Takoj ob napadu je padel namestnik komisarja, kmalu zatem pa še pomočnik mitraljezca. Franc Špelič se je ob tej priliki spoprijel z golimi rokami z belogardistom Golobičem ter v boju zmagal.

Ker se še danes ne ve, kdo sta bila namestnik komisarja in pomočnik, ki sta bila pokopana v gozdu nad vasjo, se obračamo na tovariše, ki so bili takrat v 1. bataljonu GUBČEVE BRIGADE, da nam sporoče imena padlih tovarišev in po možnosti tudi kaj več o njunem življenju pred vojno.

Mogoče bi kaj vedeli povedati o tem tovariš ŠEST, ki živi nekje v Celju ali okolici, saj je bil takrat komisar čete v tem bataljonu, tovarišica Vera, takrat namestnica komisarja — sedaj živi nekje v Ljubljani — in komisar KOKI je bil takrat v tem bataljonu.

Prosimo vse, ki bi kaj vedeli o gornji zadevi, da nas obvestijo direktno ali pa prek časopisa TV 15.

Krajevni odbor ZB NOV Semič

* * *

Iz vasi Rosalnice pri Metliki je novembra 1942 odšla s partizani vsa naša družina, ker so jo zasledovali belogardisti. Priključili smo se 13. proletarski brigadi.

Potrebujem priče o tem, toda sama se ne spominjam nikogar. Ostala sem brez staršev. Zato prosim vse, ki se spominjajo naše družine in našega odhoda k partizanom, da mi pošljejo svoje naslove.

Zlata Rapuc (rojena Grilj)
Mislinja 100 pri Slovenj Gradcu

Pisma uredništvu

Kako sem dobil Mihelčičevo sliko

V 7. številki časopisa »TV 15« sem pisal o fotografiji narodnega heroja Jožeta Mihelčiča in podpisu pod njo, s katerim se nisem strinjal. Naj povem še to, kako je ta fotografija prišla v roke našim ljudem.

Spomladi 1942 mi je prišel neki domačin povedat, da je videl pri nekem italijanskem vojaku sliko ujetega Jožeta Mihelčiča. Tega domačina sem prosil, naj sliko na vsak način dobi od tega vojaka, kakor ve in zna, vsaj za nekaj ur. Naslednjega dne opoldne sem imel sliko že v rokah. Takoj sem se odpeljal v Novo mesto. Najprej sem iskal Nika Šiliha v Kandiji, ta pa je bil takrat že več mesecev partizan. Nekaj mesecev prej sem mu izročil tudi filme s posnetki padlih iz Nestoplje vasi.

Zdaj, ko Šiliha ni bilo, sem slike nesel fotografu Dolenjcu iz Kandije, ki je bil zaupen človek. Dolenjc je takoj odšel s sliko v svoj atelje in se s sliko že čez nekaj minut vrnil. Dve uri kasneje je sliko že imel spet tisti italijanski vojak.

Približno teden dni pozneje mi je slike prinesel iz Novega mesta neki železničar. Dobil sem 4 ali 5 fotografij. Dve sem poslal Mihelčičevim, eno sem dal Ferjančiču, eno pa sem zadržal zase. Kmalu zatem so me aretirali in ko sem se vrnil, nisem našel niti ene slike, niti negativa. Na srečo so Mihelčičevi ohranili obe fotografiji.

FRANCE DERGANC

*

V eni izmed prejšnjih številk vašega lista sem prebral, kako nekdo želi, da bi si dopisoval z nekdanjimi partizanskimi tovariši. Pridružujem sa takim željam in se mi zdi, da je vaš list primeren za obnovo izbledelih vesti. Vsakdo ne more potovati iz kraja v kraj, da bi iskal stare znance.

Prosim naj mi sporoči svoj naslov tovariš **Orland Ravbar, doma iz Dutovelj** ali okolice.

Ivan Poženel-Blaž
Petronijeva 5, Koper

*

Prosim, naj mi piše tovariš **Alojz Miklus**, doma iz **Podgore pri Gorici**. Zadnjič me je obiskal, ko sem služil v odredu STT na Krasu. Verjetno se me bo spominjal po mojem partizanskem imenu »Jano«.

Viljem Gorjup-Jano
Marušičeva 10, Koper

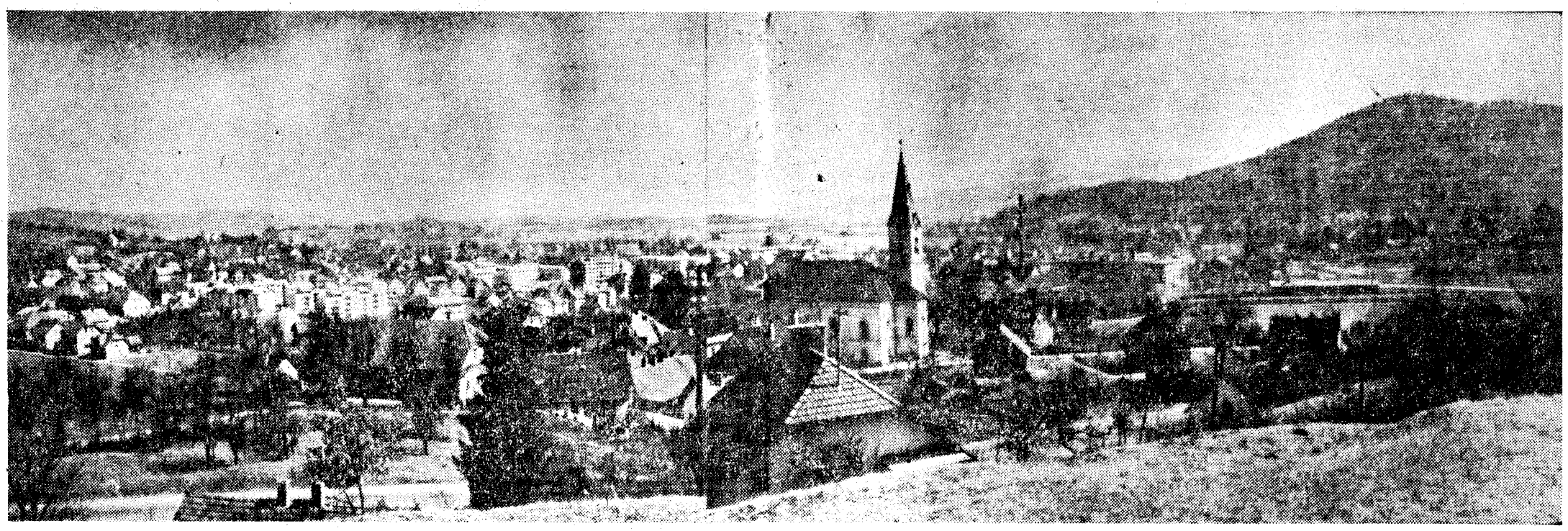

Iz krvi rdeče

Dne 6. maja 1945 je bila Vrhnika osvobojena. Štiriletno zatiranje po Italijanih, Nemcih, belogardistih, četnikih, vlasovcih se je končalo. To je bil velik in vesel dan za Vrhničane in okoličane, zato so si ta dan izbrali za svoj občinski praznik. Vendar se ob svojem prazniku ne spominjajo samo tega, ko so utihnile strojnice, minometi in topovi, ko so prvič videli korakati skozi Vrhniko tako zaželene, a od naporov in bojev izmučene pripadnike narodnoosvobodilne vojske, slavne Hercegovce in pripadnike tankovskih brigad, spominjajo se celotne poti, ki so jo morali naši ljudje prehoditi v krvavi štiriletni vojni za svobodo. V tej vojni so tudi občani občine Vrhnika dali svoj delež.

Že julija leta 1941 so nekateri Vrhničani v gozdovih Ljubljanskega vrha ustanovili partizansko četo, ki je nekoliko pozneje dobila naziv Borovniška četa. V to četo je avgusta prišel tudi poznejši narodni heroj Vidmar Tone-Luka. Partizani niso držali rok križem, 16. julija 1941 so napadli karabinjersko postajo v Borovnici. To je bila prva oborožena akcija na področju sedanje vrhniške občine.

Vrhniška občina je dala tudi prve talce na področju, ki je bilo zasedeno po Italijanih. Dne 7. marca 1962 so Italijani na tako zvanem preserskem procesu obsodili 39 nedolžnih ljudi na smrt, večinoma Borovničanov in Bističanov. Hoteli so se maščevati za partizanski napad na preserski most, ki je bil izvršen v noči med 4. in 5. decembrom leta 1941. Izmed 39 obsojencev so jih ustrelili 16, drugim so smrtno obsodbo spremenili v dosmrtno ječo. Nobeden izmed obsojenih ni sodeloval pri napadu na most — obsojen in usmrčen je bil celo železniški strojevodja, ki je dokazal, da je tisto noč vozil vlak — vse te žrtve so bile dejansko talci, četudi je ukaz o streljanju talcev stopil šele pozneje v veljavo.

Vrhničani se še dobro spominjajo streljanja, ki jih je v noči na svečnico leta 1942 vzdramilo iz spanja. Partizani Krimskega odreda so napadli železniško postajo Verd. Zavzeli so postajo (razen podstrešja) in bunker ob mostu. Razbili so vse železniške naprave, ranili 6 italijanskih vojakov in tri ujeli, nato pa se umaknili proti Zavrhu, kjer so jih Italijani napadli.

Ponovno so partizani napadli postajo Verd 29. junija 1942. Tokrat so napadli vlak, v katerem je bilo 333 internirancev. Partizani so internirance rešili, skoraj vsi so šli v partizane ali v partizanske delavske bataljone na osvobojenem ozemlju, le nekaj internirancev se je drugi dan prostovoljno javilo italijanskim vojaškim oblastem.

Drugi napad na postajo Verd so izvršili borci II. grupe odredov, ki je bila na pohodu na Gorenjsko in od tam na Štajersko. Partizani so se spopadli z Nemci, čim so prekoračili mejo, Italijani pa so skušali udariti partizanom v hrbet. Takrat je Dolomitski odred izdal ukaz o mobilizaciji vaške zaščite in prišlo je do pravcate ljudske vstaje na področju vrhniške občine in Dolomitov. Zaščitniki so kopali jarke na cestah, spodžagovali mostiče, podirali drevje čez poti, da tanki in kamioni niso mogli naprej. Položaji zaščitnikov in dolomitskih partizanov so se vlekli od Smrečja pa skoraj do Dobrove. Pravcata fronta! V teh dneh je prišlo tudi do spopada pri Ligojni, kjer so imeli Italijani 3 mrtve in 6 ranjenih. Italijani so potem Ligojno požgali.

Kmalu po tistih dogodkih je vzklilo seme, ki so ga posejali izdajalci, nekateri duhovniki in vsi tisti, ki jim ni šlo v račun, da je začelo ljudstvo samo reševati svojo usodo. Po okoliških vaseh so se v cerkvah, župniščih in šolah vgnezdili belogardisti, se obdali z žico in utrjenimi bunkerji. Iz teh gnezd so skušali strahovati naše ljudi. Do prvega spopada med partizani in belogardisti na področju vrhniške občine je prišlo avgusta 1942. leta. Belogardisti so napadli partizansko taborišče na Vranjih pečinah nad Podlipo, a so bili krvavo odbiti in pognani v beg. V noči med 14. in 15. avgustom 1942. leta pa so partizani napadli belogardistične postojanke Rakitna, Sabočevo, Niževe, Gornja Brezovica in Ohonica. Te napade so izvršili borci XIV. divizije. Partizani Dolomitskega odreda pa so 5. oktobra napadli belogardistično postojanko na Logu.

Najslavnejši boji na področju vrhniške občine pa so se nedvomno bili za Štampetov most med Verdom in Logatcem. Prvič so partizani napadli most jeseni leta 1943., potem pa še dvakrat leta 1944. Vsi trije napadi so bili uspešni. Ne minirana polja pred mostom, ne žične ovire, ne betonski bunkerji, iz katerih je avtomatično orožje bruhalo proti partizanom smrtonosni dež, nič ni moglo ustaviti in odbiti njihovega naleta. Vse trikrat so partizani zavzeli obrambne bunkerje, posadke pobili ali pognali v beg, most pa podrli in s tem pretrgali življenjsko važno prometno zvezo med italijanskim bojiščem in nemškim zaledjem.

To so bili samo najvažnejši boji na področju vrhniške občine, spopadov in bitk pa je bilo še veliko več. V teh bitkah so sodelovali borci iz vse Slovenije, kakor so se tudi Vrhničani borili po vsej Sloveniji in tudi izven njenih meja, saj je bila celotna Jugoslavija enotno bojišče. V teh bojih, v ječah, na moriščih in v mučilnicah je dalo življenje čez tristo občanov. Krvav in velik davek! A žrtve niso bile zaman. Danes živimo v svobodi in gradimo svoj dom sebi in našim otrokom v korist. Tudi Vrhnika se je po vojni tako spremenila, da bi jo tisti, ki jo pozna samo od prej, komaj še spoznal. Prav tako Borovnica. Nove ceste, nove ulice, nove hiše in tovarne! Trdi žulji so v tem, kar smo po vojni zgradili, marsičemu smo se morali zaradi tega odreči, a nikoli ne smemo pozabiti, da je v vsem tem tudi kri, kri tistih, ki so dali za to, kar imamo, največ, kar so mogli — svoja življenja!

VRHNIŠKA MAGISTRALA S TOVARNO USNJA

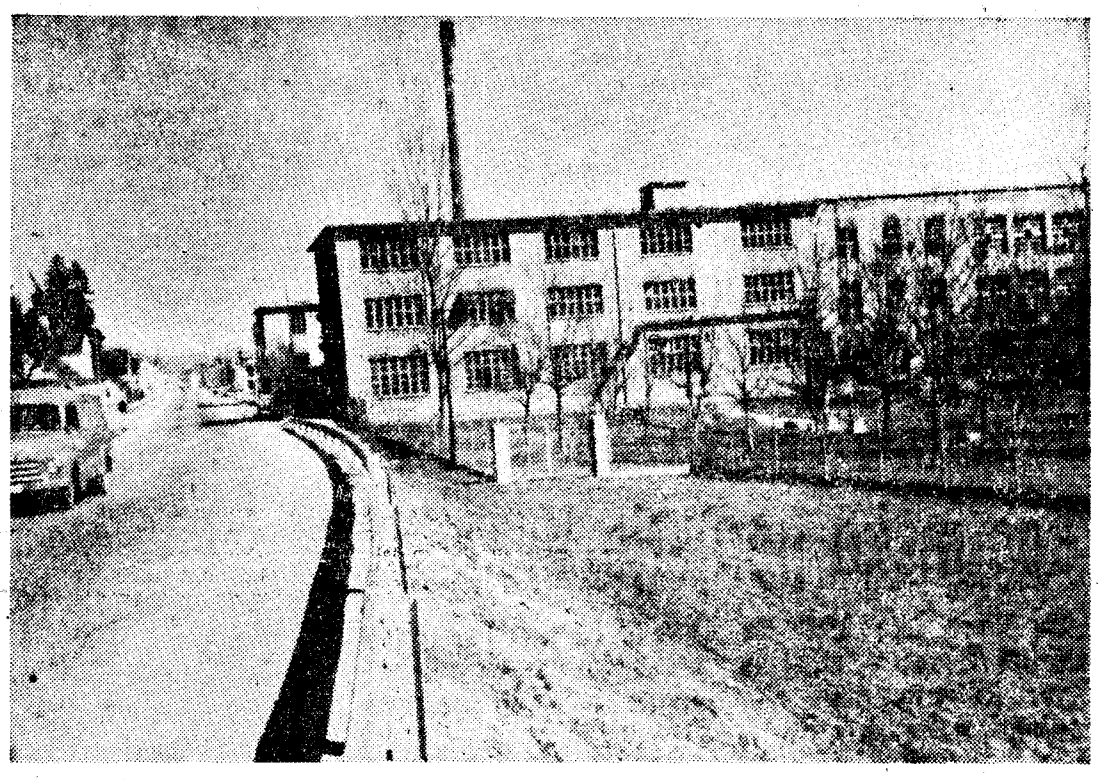

ULICA STARE VRHNIKE

CENTER VRHNIKE Z NOVIM MODERNIM HOTELOM »MANTOVA«

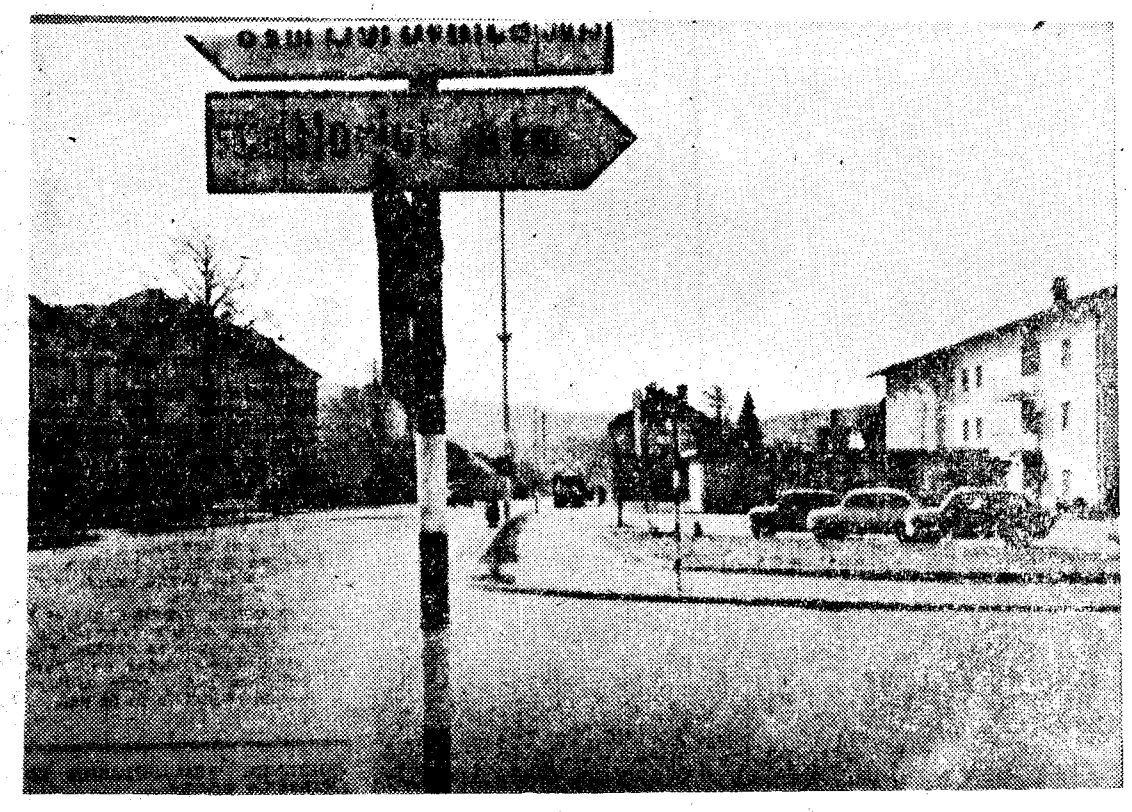

Industrija usnja Vrhnika

Industrija usnja Vrhnika je začela obratovati leta 1946 in ima torej že bogato tradicijo v izdelavi kvalitetnega svinjskega usnja. Je največja specializirana tovarna svinjskega usnja v naši državi, ki si je s svojimi izdelki pridobila velik sloves doma in v svetu.

Doslej je bilo izdelano v tovarni preko 12 milijonov kvadratnih metrov svinjskega usnja. Zmogljivost usnjarne dovoljuje letno proizvodnjo preko milijon kvadratnih metrov izdelka, vendar je tovarna samo enkrat presegla to mejo. Letna proizvodnja se giblje nekaj izpod milijon kvadratnih metrov, vendar je zadnja leta proizvodnja zmeraj nižja (leta 1963 smo izdelali 717.000 kvadratnih metrov usnja), ker nam bolj in bolj primanjkuje surovine. Zato so tudi kapacitete tovarne čedalje manj izkoriščene. V letu 1963 smo izkoriščali sposobnost usnjarne le 56-odstotno.

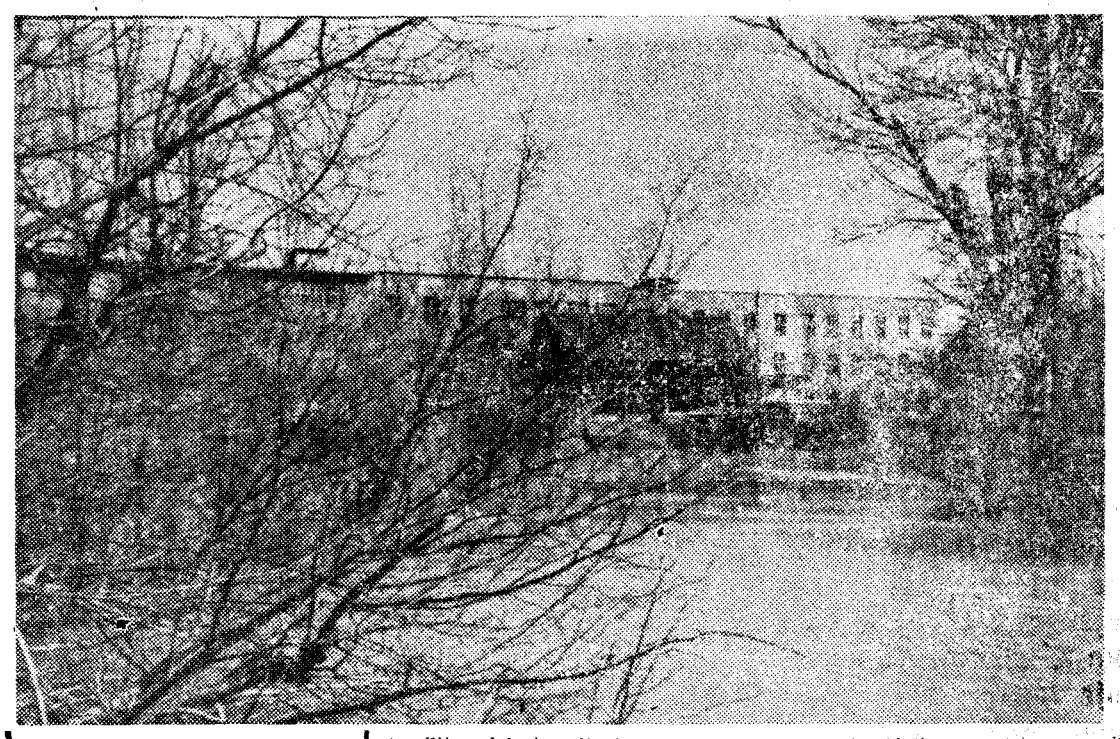

INDUSTRIJA USNJA OB LJUBLJANICI NA VRHNIKI

Pomanjkanje surovin je iz leta v leto občutnejše. Že nekaj let nazaj ugotavljamo, da odkupimo vsako leto manj surovih svinjskih kož. Težave se vlečejo še od takrat (1960), ko zaradi zastoja v prodaji svinjskega usnja industrija ni odkupila vseh surovin. Zato je pri proizvajalcih padlo zanimanje za odiranje prašičev. Po statističnih podatkih o odkupljenih količinah svinjskih kož v naši državi vidimo, da te količine nikakor ne zadoščajo za polno obratovanje vseh obstoječih tovarn.

Na vse mogoče načine si prizadevamo povečati surovinsko bazo. Že prejšnja leta, posebno pa lani, smo podvzeli vrsto ukrepov, da se nivo odkupa surovin obdrži vsaj na višini prejšnjih let in smo v ta namen vložili tudi precejšnja denarna sredstva — na pr. za industrijsko odiranje (kruponiranje) prašičev. Vendar bistvenega uspeha ni bilo.

Popolnoma se zavedamo, da imamo v perspektivi preveč kapacitet in pomanjkanje surovih kož nas nujno sili v iskanje dodatne proizvodnje oziroma v preusmeritev dela proizvodnje. Odločili smo se in že delamo na tem, da bomo uvedli dodatno proizvodnjo.

Kvaliteta našega usnja si je osvojila domače predvsem pa tuje tržišče, saj je priznano, da kvalitetnejšega svinjskega usnja ni. Posebno velja to za galanterijsko usnje. Poleg klasičnega galanterijskega usnja predvsem v gladki izvedbi imamo zelo bogat sortiment izdelkov — razne vrste boksov, velurjev in nubukov, tapetniško usnje, dekorativno usnje, oblačilno usnje, rokavičarsko in knjigoveško usnje, safiane, cepljence, podloge itd.

Sortiment izdelkov se iz leta v leto izpopolnjuje. Za to skrbi tehnična priprava dela in konjunkturna služba, da smo vedno na tekočem o potrebah in zahtevah tržišča, predvsem seveda inozemskega.

Izvoz je v zadnjem letu močno porastel. Izvozili smo za vrednost preko milijon dolarjev. Se v letu 1961 je izvoz predstavljal 18 % celotnega dohodka, v letu 1963 pa celo 41 %. Izvažamo izključno v države s čvrsto valuto, predvsem v zahodnoevropske države in ZDA.

Poleg direktnega izvoza pa imamo še indirektni izvoz tudi v višini pribl 1 milijon dolarjev. Usnje dobavljamo velikim galenterijskim podjetjem (na pr. »Toko« Domžale, »Sport« Beograd, »Slavonija« Osijek) ter čevljarski industriji.

Tudi za leto 1964 in v perspektivi sploh računamo na izvoz v taki višini. Pri izpolnjevanju izvoznih nalog imamo precej težav zaradi tega, ker vsem zahtevam ne moremo ugoditi, ker nimamo dovolj kvalitetne surovine. Povpraševanje po naših izdelkih je tako veliko, da bi izvoz lahko še bistveno povečali, seveda, če bi imeli na razpolago dovolj kvalitetne surovine.

Ugotavljamo, da nam je uspelo občutno zboljšati strukturo proizvodnje, to se pravi, da smo izdelali več boljših artiklov in zmanjšali količine slabših vrst usnja kot so podloge, cepljenci itd.

Poleg osnovne dejavnosti ima industrija usnja Vrhnika že od leta 1952 obrat ščetinarno za predelavo svinjskih ščetin, ki jih dobimo kot odpadek pri strojenju svinjskih kož v lastni usnjarni.

V zadnjem letu je podjetje vložilo precejšnja sredstva za rekonstrukcijo ščetinarne in nabavo novih popolnoma avtomatiziranih strojev. Ko bodo stekli vsi novi stroji, bo možno sortirati preko 120 ton ščetin.

Poudariti je treba še to, da gredo vsi izdelki ščetinarne v izvoz. Na domačem tržišču prodamo zelo minimalne količine prebranih ščetin.

Upoštevajoč objektivne težave, s katerimi smo se borili v teku zadnjega leta pri nabavi surovin, ter dejansko dosežene rezultate v proizvodnji in izvozu svinjskega usnja lahko zaključimo, da smo se uspešno vključili v mednarodno delitev dela in smatramo, da je velika škoda, da ne dobimo dovolj surovin, ki bi jih lahko predelali v najrentabilnejše artikle, medtem ko ostale nespecializirane tovarne izdelujejo le manjvredne artikle — predvsem podlogo.

INDUSTRIJA gradbenega materiala, naravnega in umetnega kamna VRHNIKA

1. marca 1963 je bil značilen dan za kamnolom v Drenovem griču in opekarno na Vrhniki. Ta dan sta se obe podjetji združili v »Industrijo gradbenega materiala, naravnega in umetnega kamna«.

Lansko leto je minilo sto let, odkar je začela peči svojo slovito opeko opekarna. Izdelki so bili znani zaradi dobre ilovice in tudi zaradi dobre izdelave. Posebno znani so bili zidaki za dimnike. V letu 1963 je opekarna izdelala 6 in pol milijona enot, za leto 1964 jih ima v planu za celih milijon enot več.

Kamnolom v Drenovem griču pridobiva črni marmor. V letu 1963 so izklesali 200 blokov marmorja različnih velikosti od 0,50 do 3,50 m³. Zanimanje za marmor iz Drenovega griča je veliko, posebno zaradi lepe črne barve z belimi lisami. Zraven kamnoloma so postavili še seperacijo za teraco pesek, lomljenec in drobni pesek.

Združeno podjetje je osnovalo v maju mesecu 1963 še nov, to je tretji oddelek za izdelavo stropnih elementov prednapetega betona.

Skupno podjetje je v letu 1963 realiziralo bruto proizvodov za 168 milijonov. Načrt za letošnje leto so dvignili na 200 milijonov.

DELAVCA V KAMNOLOMU DRENOV GRIČ

Obrtni center Vrhnika

OBRTNI CENTER NA VRHNIKI ZAPOSLUJE 80 DELAVCEV V RAZNIH DELAVNICAH. CENTER DANES ZDRUŽUJE VEČ DEJAVNOSTI, MED NJIMI TUDI TAKŠNE, KI SAME PO SEBI NISO RENTABILNE, PA SO NUJNO POTREBNE ZA ŽIVLJENJE V KOMUNI.

STEKLARSKA DELAVNICA ZAPOSLUJE 3 DELAVCE IN IZDELUJE POLEG SPLOŠNIH ZASTEKLITEV ŠE OGLEDALA. 7 ELEKTROINSTALATERJEV V SVOJI DELAVNICI IN PO STAVBAH INŠTALIRA IN POPRAVLJA ELEKTRIČNE NAPELJAVE. DIMNIKARSTVO OMETA S ŠTIRIMI DIMNIKARJI. DVA LOKALA: MOŠKI IN DAMSKI FRIZERSKI SALON UPRAVLJA 5 FRIZERJEV IN FRIZERK. TRIJE DELAVCI VEŽEJO V SVOJI KNJIGOVEZNICI KNJIGE IN ČASOPISE IN SE UKVARJAJO ŠE S KARTONAŽO. VSA SLIKARSKA IN PLESKARSKA DELA OPRAVLJA, V KOMUNI IN TUDI IZVEN NJE, NJIHOV OBRAT PLESKARSTVO. RAVNO TAKO DELAJO PREKO MEJE KOMUNE ŠE PEČARJI S PEČMI IN STENSKIMI OBLOGAMI. OBRTNI CENTER IMA POLEG NAŠTETIH ŠE DELAVNICE: ČEVLJARSTVO, PEKARIJO IN SLAŠČIČARNO.

V NAČRTU IMAJO ŠE KLJUČAVNIČARSKO DELAVNICO IN KLEPARSTVO. LANSKOLETNI PLAN 150 MILIJONOV SO PRESEGLI NA 244 MILIJONOV. ZA LETO 1964 SO SKLENILI LANSKI DOSEŽEK PRESEČI ZA 10 %.

Gostinsko podjetje Vrhnika

Za Novo leto 1963 so ustanovili na Vrhniki iz dveh le eno gostinsko podjetje, računajoč, da bo le-to prevzelo še hotel »Mantovo«, ki so ga takrat še zidali.

4. julija je hotel »Mantova« sprejel prve goste. Kakor so se nekdaj v znani gostilni »Mantova« ustavljali obvezno vsi italijanski furmani, se danes ustavljajo skoraj vsi motorizirani italijanski turisti. Kjer so nekdaj pustili svoje ime, puščajo še danes svoje devize. Hotel je lep s precejšnjim parkirnim prostorom, kar je danes predpogoj za obisk. Imajo 25 sob s 33 posteljami in 8 dodatnimi ležišči, poleg točilnice je še restavracija. V lanskem letu so imeli v hotelu povprečno za 6 milijonov prometa. 48 milijonov, ki so planirani za letošnje leto, pa bo zanesljivo preseženih.

Ostali obrati podjetja so prekrasni in veliko obiskovani »Močilnik«, ki lepo preurejen s čudovito okolico in novim dohodom preko domačega lesenega mostu privablja številne izletnike. Ko bo dograjeno še weekend naselje, bo to verjetno poleg Bistre in Pekla najbolj obiskovano izletišče Ljubljančanov.

V Bistri, kjer je znan gozdarski muzej, je znana njihova gostilna, ki slovi po domačih klobasah. V načrtu imajo 15 ležišč in meniško klet z zdravilnimi likerji (ostanek nekdanje kartuzije).

Čudoviti kraj za izlete je še Pekel z lepimi slapovi. Tudi tam nameravajo zgraditi weekend naselje.

Poleg omenjenih obratov imajo še gostišča na Vrhniki: »Pri lipici«, »Pri lovcu«, »Pri Dalmatincu«, »Na bregu«, bife v domu Armije, točilnico »Na vasi« ter točilnico »Čez ulico«. Znane so še izletniške gostilne »Stari mlin« pod Zaplano, gostilna »Stari Prčon« na Zaplani, gostilna Jamnik in gostilna na Verdu, kakor tudi gostilna v Borovnici.

Kdor obišče Vrhniko, naj si poleg obveznega ogleda Cankarjeve rojstne hiše ogleda še okolico Vrhnike z razglednega stolpa nad Zaplano, Cankarjev gaj, izvir Ljubljanice, Ulovko, Pokojišče in še kaj.

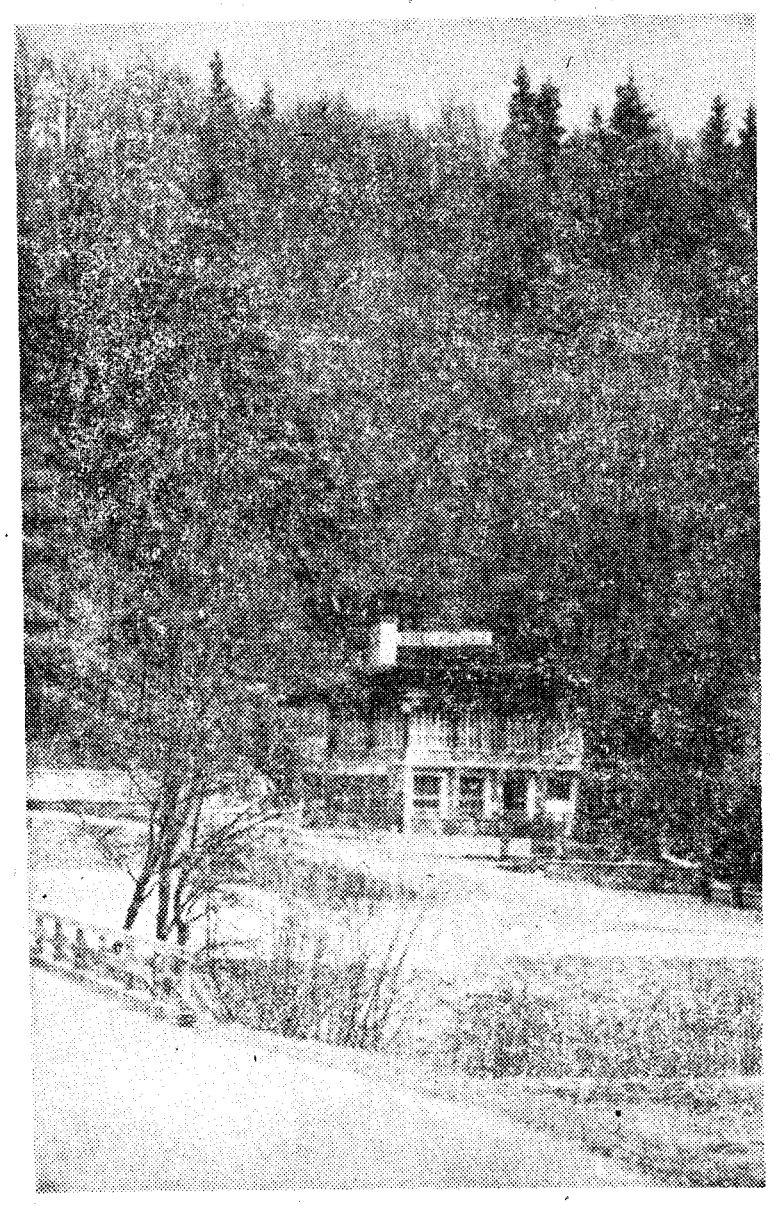

MOČILNIK, PRILJUBLJENA IZLETNIŠKA TOČKA

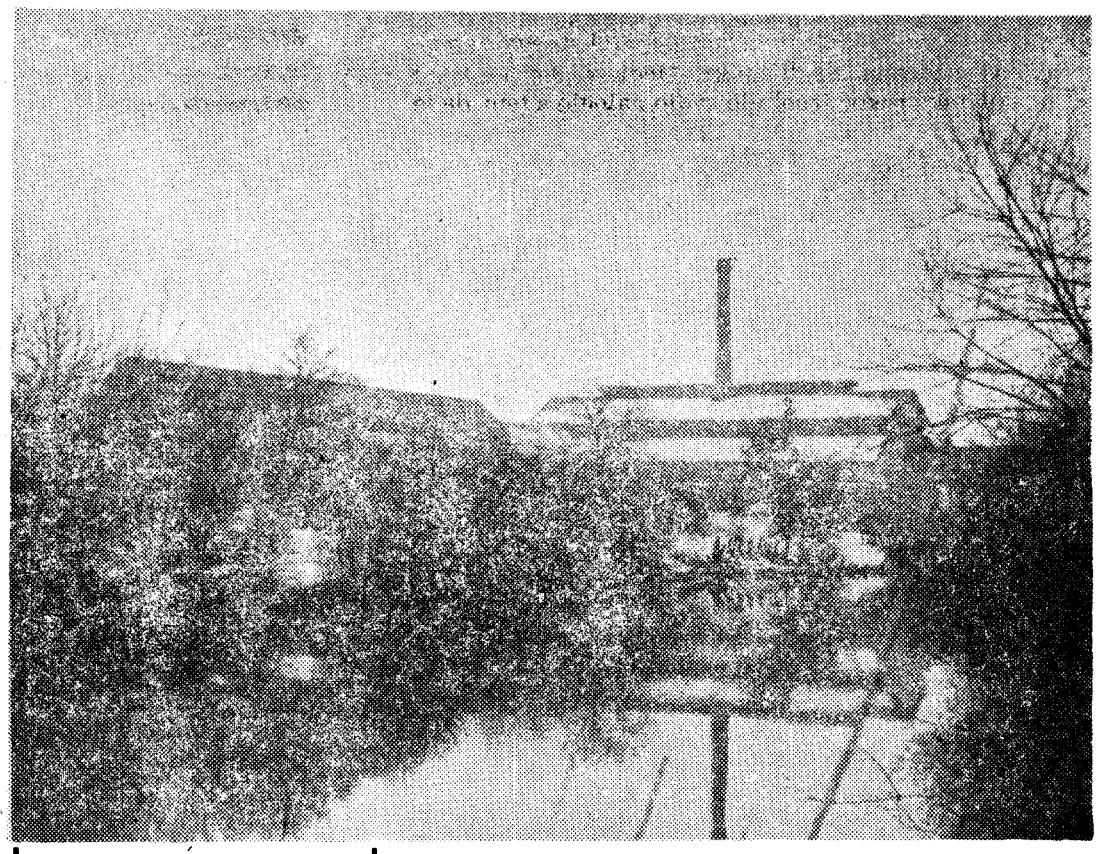

VRHNIŠKA OPEKARNA JE TUDI OB LJUBLJANICI

Kmetijska zadruga Vrhnika

ZA KMETIJSKO PROIZVODNJO POSREDNO IN NEPOSREDNO SKRBI KZ VRHNIKA. DANES ZADRUGA OBDELUJE NEPOSREDNO 225 HEKTAROV POVRŠIN. HIDRO IN AGROMELIORIRAJO 420 HEKTAROV. POLEG POLJEDELJSTVA SE UKVARJAJO ŠE Z ŽIVINOREJO. OBRAT V DRAGOMERU PITA 450 GLAV ŽIVINE, OD TEGA 70 MOLZNIC, OSTALO SO PITANCI. PRIPRAVLJAJO ŠE VZREJO 400 MOLZNIC V LIGOJNI IN 900 PITANCEV V DRAGOMERU. KLJUB TEMU, DA JE NA SPLOŠNO NAŠA POLJEDELSKA PROIZVODNJA PASIVNA, JE KZ VRHNIKA ZAKLJUČILA POSLOVNO LETO 1963 POZITIVNO.

TRGOVSKO PODJETJE VRHNIKA

Ogromen razvoj je doseglo Trgovsko podjetje na Vrhniki v dvanajstih letih. Ko so podjetje 1951 ustanovili, so imeli 17 zaposlenih prodajalcev, 4 prodajalne in 95 milijonov dinarjev prometa. 1963 so se te številke pomaknile znatno navzgor, saj pokažejo že 113 prodajalcev v 26. poslovalnicah z milijardo 200 milijonov prometa.

Podjetje oskrbuje na področju komune potrošnike z vsem, kar se potrebuje. Nekatere trgovine so specializirane za določene artikle, kar povedo večinoma že naslovi, večina pa je mešanih trgovin.

Na Vrhniki imajo trgovine: »Zvezda«, »Na križišču«, »Blagovnica«, »Preskrba«, »Delikatesa«, »Sadje«, »Samopostrežba« in »Hrib«.

V Borovnici so poslovalnice: »Krim«, »Izbira« in »Na vasi«. Trgovine splošnega značaja imajo še na Stari Vrhniki, v Ligojni, Podlipi, Blatni Brezovici, na Bevkah in Drenovem griču, v Logu, Dragomeru, na Brezovici in Bregu, v Preserju, Podpeči in na Pokojišču.

V letu 1963 so veliko investirali v gradnjo novih poslovalnic »Delikatese«, »Zvezde« in »Samopostrežbe« na Vrhniki, »Izbire« v Borovnici in splošne trgovine v Podpeči.

Kovinska in mehanična delavnica Vrhnika

To je že staro podjetje, saj so jo ustanovili že leta 1947. Takrat je imala enega samega delavca in 30.000 dinarjev prometa. Danes zaposluje 130 delavcev in imajo preko 250 milijonov prometa. Lanskoletni plan so presegli kar za celo tretjino. Prostori so bili prvotno neznatni in slabi. Kolektiv se je trudil in večinoma iz lastnih sredstev zgradil 1955. leta proizvodno halo in 1960 še upravno poslopje. Poleg uslužnostne dejavnosti, ki vključuje mala, srednja in generalna popravila vseh vrst, predvsem težkih motornih vozil, izdelujejo še pol serijsko dodatne dele krogličnih ležajev. Po sedemletnem načrtu nameravajo zgraditi še novo halo, osvojiti pa nameravajo še proizvodnjo posebnega industrijskega izdelka. Problemov skoraj nimajo, saj so pridni in si znajo z delom pomagati iz težav, edino česar ne zmorejo sami, so nezadostna obratna sredstva, ki so premajhna zaradi povečane proizvodnje. Toda to ni samo problem pri njih, to je na sploh problem vseh marljivih kolektivov.

STAVBA »DOLOMIT« OBRTNO GRADBENEGA PODJETJA

Obrtno gradbeno podjetje DOLOMIT, Vrhnika

Po naslovu bi le malokdo sodil, da je obrtno gradbeno podjetje nastalo iz nekdanjega obrtnega komunalnega podjetja na Vrhniki. Medtem ko je staro podjetje tako rekoč izpolnilo svojo nalogo s tem, da je v komuni uredilo ceste (po Vrhniki, Verd—Pokojišče), opravilo gradbena dela za cesto, ki je danes že asfaltirana, to je Vrhnika—Bistra, zgradilo leseni most preko Ljubljanice v Močilniku; je prešlo novo podjetje na splošno gradbeno dejavnost.

Ob ustanovitvi 1960. leta so zaposlovali 60 delavcev in dosegli 60 milijonov prometa. 1963. leta so imeli 130 delavcev in 273 milijonov prometa, tako, da se je znatno dvignil učinek na posameznika.

Podjetje ima v letu 1964 v načrtu nadaljevati gradnjo ceste iz Bistre na Borovnico, dalje gradnjo stanovanjskih hiš in stanovanjskih vrstnih hišic. V sedemletnem razvoju nameravajo osvojiti še ostale vrste gradenj, predvsem pa vso gradbeno obrt, ki je danes pereča ne samo pri njih, temveč pri vseh gradbenih podjetjih.

Lesno industrijski kombinat LIKO

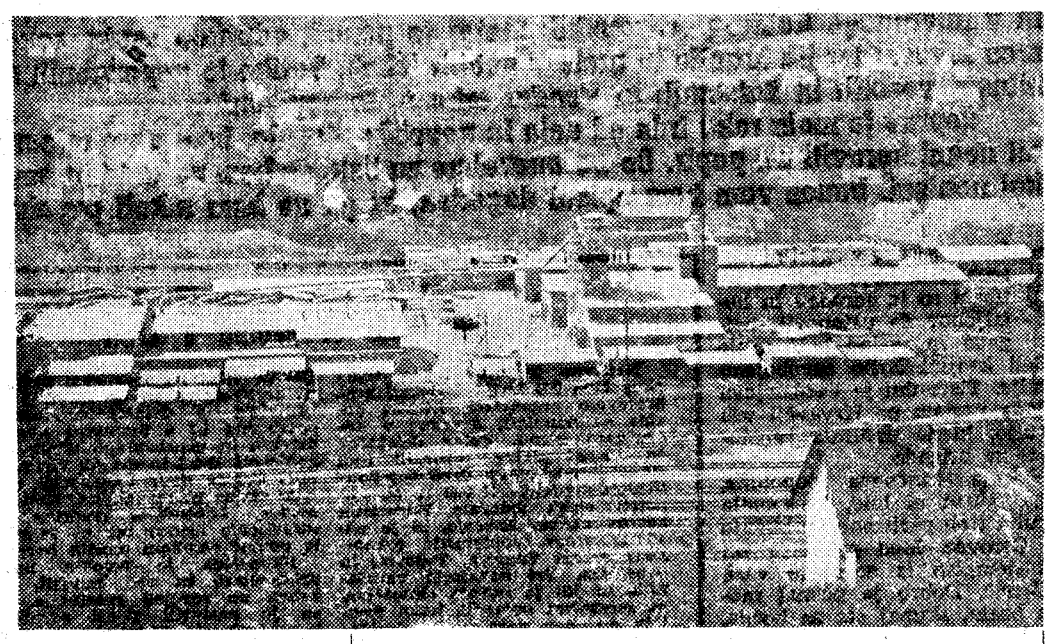

»LIKO« — VRHNIKA, POSLOVNA ENOTA BOROVNICA

1. 1. 1963 so sklenili delavski sveti podjetij »LIKO«, Borovnica, in »LIP« (parketarna, Verd, obrata KZ »Ljubljanski vrh«, da se združijo v skupno podjetje LESNO INDUSTRIJSKI KOMBINAT »LIKO«, Vrhnika, ki se mu je pozneje pridružila še Mizarska delavnica Vrhnika. Novo podjetje izdeluje serijsko vrata, bukov, hrastov in lamelni parket, žagan les vseh vrst listavcev in iglavcev za domači kakor za inozemski trg, kosovno pohištvo za izvoz.

Kombinat zaposluje 822 delavcev, ki je v lanskem letu postavljeno milijardo in 850 milijonov preseglo na preko 2 milijardi. Za letošnje leto so lani doseženi promet še povišali, kljub temu, da nameravajo z ureditvijo mehanizacije celo znižati število zaposlenih. V načrtu imajo notranjo ureditev dela, ukinitev manjših obratov in tipizirati proizvodnjo v vsega dveh modernih obratih. Specializirati se nameravajo na proizvodnjo 70.000 in več notranjih vrat ter na serijsko proizvodnjo parketa in serijskega kosovnega pohištva.

V lesno industrijskem kombinatu »LIKO« na Vrhniki se dobro zavedajo, da imajo bodočnost in zajamčen uspeh samo v povečani proizvodnji in serijski proizvodnji tipskega pohištva na tekočem traku.

»LIKO« ima poleg svojega zastopstva v Splitu še predstavništva v Ljubljani, Zagrebu, Beogradu in Bitoli.

»LIKO« VRHNIKA, POSLOVNA ENOTA PARKETARNA VERD

Tovarna plastičnih mas in sintetičnih lepil »Fenolit« Borovnica

NENAVADNO PRIZADEVNOST IN HITER RAZVOJ JE POKAZAL KOLEKTIV »FENOLIT« IZ BOROVNICE. LJUBLJANSKI LIP JE 1953 USTANOVIL V BOROVNICI OBRAT ZA IZDELAVO BAKELITA. 5 DELAVCEV JE TAKRAT USTVARILO 20 MILIJONOV PROMETA. Z OSAMOSVOJITVIJO SE JE PODJETJE BOLJ IN BOLJ RAZVIJALO, OSVOJILO NOVE PROIZVODE IN V LETU 1963 JE 95 ZAPOSLENIH DOSEGLO 400 MILIJONOV PROMETA. V LETOŠNJEM LETU SO DVIGNILI ŠTEVILO ZAPOSLENIH NA 100 IN POSTAVILI PROMET KAR NA POL MILIJARDE DIN. DELOVNI ZAGON KOLEKTIVA JE TREBA OBČUDOVATI TEM BOLJ, KER SO BILI V LANSKEM IN SO ŠE V LETOŠNJEM LETU V REKONSTRUKCIJI, H KATERI SO MORALI PRETEŽNI DEL PRISPEVATI SAMI. SAMI SO ZGRADILI NOVO MODERNO STISKALNICO, KI ŽE OBRATUJE POL AVTOMATSKO. LETOS MORAJO ZGRADITI ŠE TRANSFORMATORSKO POSTAJO ZA TOVARNO, NOV LABORATORIJ, NOV REAKCIJSKI KOTEL IN PRIPRAVITI NAČRTE IN ORGANIZIRATI GRADNJO NOVE PROIZVODNE HALE. ZRAVEN VSEGA MORAJO NABAVITI ŠE NOVE STROJE. TOREJ DELA VEČ KOT PREVEČ IN ŠE POVEČANA REDNA PROIZVODNJA.

Elektrotehnično podjetje ELEKTRON, Vrhnika

● »ELEKTRON« so ustanovili na Vrhniki 1955. leta. Takrat so zaposlili 5 delavcev, ki je ustvarilo 5 milijonov prometa. Danes zaposlujejo že 100 delavcev in so si postavili 300 milijonov planiranega prometa, ko so ga lani ustvarili 135 milijonov. Pri vsem tem povečevanju proizvodnje so se znašli pred istimi problemi, kakor vsi kolektivi, ki iz leta v leto ustvarjajo več in več. Namreč, obratna sredstva so pri povečani proizvodnji, ki zahteva več materiala, več naročil, več kroženja sredstev, nezadostna, tista, ki so jih imeli pred petimi leti.

● V »ELEKTRONU« izdelujejo TV in UKV antene s priborom, PH metre za merjenje alkalno-baličnih tekočin.

OSNUTEK NOVE TOVARNE »ELEKTRON« Z IZDELKI ŽE OBSTOJEČEGA PODJETJA

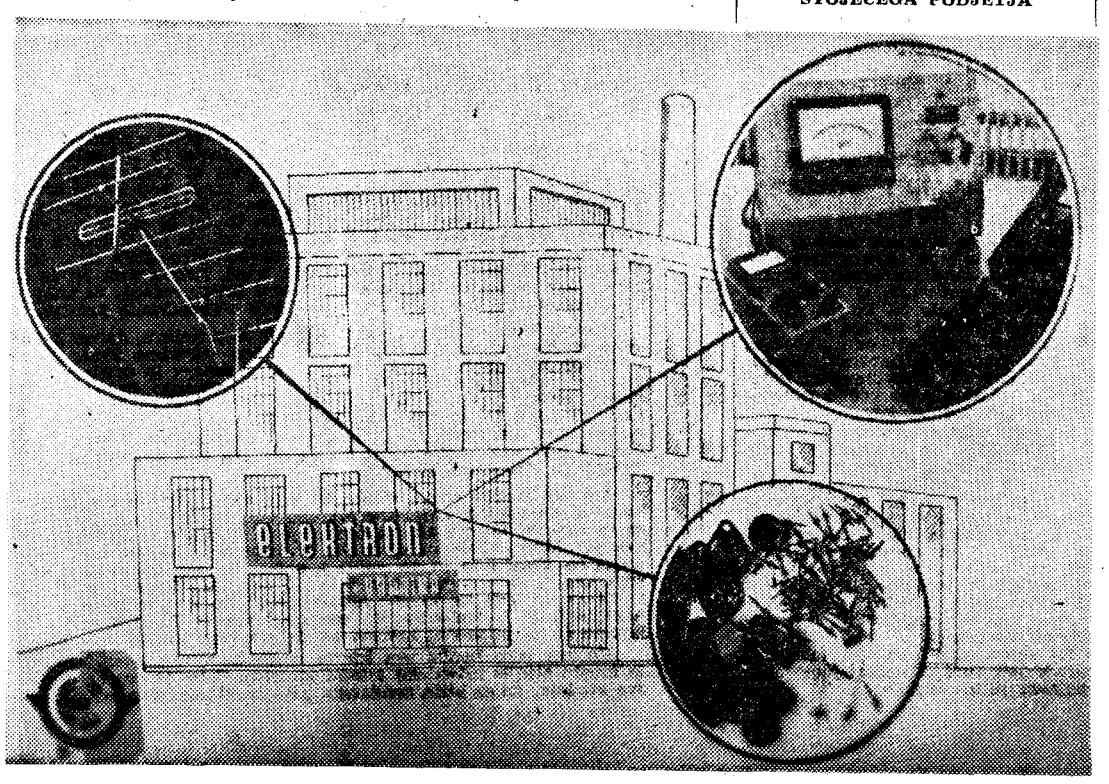

K doseženim uspehom v nenehnem razvoju delovnim kolektivom in sploh vsem občanom komune Vrhnika

čestitamo

za občinski praznik 6. maj

DOGODEK, KI GA NE BOM NIKOLI POZABIL

Komaj čakam srede, ko prinese poštar tudi k nam »TV 15«, glasilo Zveze združenj borcev. Večinoma prečitam vsega, najraje pa berem partizanske zgodbe in doživljaje.

Tudi v Beli krajini, zibelki partizanstva, smo marsikaj doživeli, kar pa na žalost z leti zbledi in gre v pozabo. Koliko borcev se je borilo v brigadah, koliko aktivistov na terenih, koliko naših ljudi je trpelo in umiralo po zaporih in v internaciji. Koliko partizanskih mater je ponoči odpiralo vrata, roke in srca borcem ter jih hranilo in grelo v svojih izbah. Toliko je nepozabnih spominov, veselih in žalostnih in vendar tako malo zapisanih.

Čeprav je moja roka trda od dela in nevešča pisanja, bom vseeno poskusil nekaj spraviti na papir. Če bo uporabno za tisk, se bom potrudil in bom še kaj napisal. Danes vam bom opisal dogodek, ki ga ne bom nikoli pozabil.

Bilo je nekako v začetku meseca februarja 1943. Partizani so iz odredov in bataljonov že ustanovili brigade in vedno bolj se je v Beli krajini širilo osvobojeno ozemlje. Tiste dni je Cankarjeva brigada poslala na Krvavčji vrh patruljo, ki je nabirala prostovoljce za brigado.

Nekega sončnega popoldne, snega takrat ni bilo, je krenila patrulja treh partizanov v bližnjo vas Cerovec. Med njimi je bil tudi domačin iz sosednje vasi, Matkovič. Dobro je poznal mojega brata, skupaj sta se borila, in tako so se gredoč ustavili tudi pri nas. Naša hiša stoji med vasjo Cerovcem in Krvavčjim vrhom ter ima dober razgled na vse strani. Ker je bilo to ravno v času, ko so imeli belogardisti iz Semiča navado priti v patruljo, so se pri nas malo zadržali. Ker ni bilo videti nič sumljivega, so krenili dalje. Kot smo pozneje zvedeli, so se oglasili na Cerovcu pri Željku, kjer je imel partizan Kalin, doma je bil iz Cerkelj, znanca.

Bili smo v hiši, ko nenadoma zaslišimo streljanje na Cerovcu. Skočili smo k oknu. Ob prizoru, ki smo ga videli, nam je zastal dih.

Skupina kakih petnajstih belogardistov je, kot čreda volkov, tekla za dvema partizanoma in divje streljala. Partizana, ki nista poznala terena, sta se umikala po čistini, ravni njivi. Trepetali smo zanju. Ali jima bo uspelo uiti? Naenkrat se drugi partizan opoteče, pade, se zopet dvigne, teče še nekaj korakov in obleži. Prvi teče še naprej. Ali se bo rešil? Bo videl zaklon, ki je le nekaj desetin metrov pred njim? Vidimo, da mu zmanjkuje moči, ne more več bežati. Zaslišimo klice: »Stoj, stoj!« Ujeti hočejo živega. Partizan se ustavi. Streljanje poneha. Takrat pa se preganjani zopet požene naprej. Belogardisti so bili že čisto blizu. Toda, še predno so se zavedeli, je bil partizan le še kakih 50 metrov od zaklona. Zopet so zarjoveli klici: »Stoj!« Partizan zopet obstoji. Gotovo je ranjen. Kaj bo z njim? Dobro sem vedel, kako postopajo z ujetimi partizani. Streljanje zopet poneha. »Belčki« hite vsevprek. Kdo bo tisti, ki ga bo ujel in dobil zanj »odpustke«. Prvi je bil že čisto blizu. Kaj bo sedaj? Toda v naše veselje in njihovo razočaranje se je zgodilo to, kar nismo pričakovali niti mi, še manj pa belogardisti. Partizan si je, po mojem mišljenju, v trenutku ogledal teren, prišel do sape in se kot strela pognal do zaklona in že je zapela partizanska puška. Presenečeni belogardisti so se, hočeš nočeš, morali umakniti. Ves svoj bes so iznesli nad mrtvim partizanom. Tudi pri tem opravilu se niso mogli zadržati dalj časa. Pregnali so jih partizani, ki so že prihiteli na pomoč svoji patrulji.

Mi smo ugibali, kateri izmed trojice je bil tisti, ki se je na tako nepričakovan način rešil. Kateri je padel in kaj je s tretjim? Kmalu smo na samem prizorišču videli sadove nasilja okupatorjevih plačancev.

Pri hiši tovariša Željka je ležal mrtev Matkovič, še malo prej vesel, mlad fant in malo dalje drugi iz trojice, Kalin. Ob pogledu nanju se je vsakemu zarosilo oko. Tretji, ki se je rešil, pa je bil Ivan Berce-Vanko, kasnejši komisar 2. bataljona 15. belokranjske brigade.

STANKO PLUT

Uspela letna skupščina v Litiji

Nedavno je bila redna letna skupščina ZB Litije. Delegati vseh krajevnih organizacij litijske občine so napolnili dvorano v Zadružnem domu. Poleg delegatov so se skupščine udeležili tudi mnogi predstavniki družbeno-političnega življenja. Zlasti je bil koristen obisk delegata Združenja borcev občine Zagorje, ki je poudaril tesno sodelovanje organizacij borcev Zagorja, Trbovelj in Hrastnika. Pri nekaterih vprašanjih, ki jih je izzvala skupščina, pa navzočim pojasnil, kako rešujejo podobna vprašanja pri njih. V zvezi s tem je skupščina izvolila tričlansko delegacijo, ki bo v stalnih stikih z organizacijami Združenj borcev v revirskih krajih.

Iz poročil je potrebno omeniti pobudo organizacije za ustanovitev posebnega sklada za borce, ki jo je občinska skupščina Litija sprejela na svoji seji dne 30. marca 1964. Imenovan je bil sedemčlanski odbor, ki bo upravljal ta sklad po posebnem poslovniku. Sredstva za ta sklad bodo prihajala iz dotacij občinskega proračuna in s prispevki gospodarskih in družbeno-političnih organizacij, daril in drugih virov. Iz tega sklada bodo nakazovali članom stalne priznavalnine, občasno pomoč, štipendije, sredstva za zdravljenje članov ter za šolanje in pomoč otrokom umrlih borcev.

Skupščina je izvolila novo predsedstvo in več komisij. Na koncu so sprejeli resolucijo, ki so jo naslovili Zvezi združenj borcev okraja Ljubljana. V njej ostro obsojajo Zahodno Nemčijo, ker se izmika plačilu vojne odškodnine.

Združenje borcev občine Litija ima zdaj že zadovoljivo organizacijsko obliko, v okviru katere deluje 10 krajevnih organizacij s 1325 člani. Skupščina je dala precej navodil za nadaljnje delo in prepričani smo, da bo združenje svojo dejavnost v prihodnjem letu še povečalo.

JOŽE ZUPANČIČ

Dober kolporter

Nedavno sem potoval iz Kopra v Planino pri Rakeku. V Postojni sem presedel iz avtobusa na vlak. No, in časa sem še imel, pa sem stopil k tovarišu Antonu Rotu, trafikantu in kolporterju na peronu postojnske železniške postaje. Kot znanca sva se pogovorila tudi o »TV-15«. Pobaral sem ga, kako gre v promet in kako mu časopis ugaja. Takole mi je odgovoril:

»Veš, naročil sem nekaj izvodov in drugič število malo povečal. Je pa to, da ljudje TV-15 še dovolj ne poznajo. Da gre v prodajo, ga moraš ponuditi.«

Res so venomer vstopali ljudje, večinoma potniki prihajajočih ali odhajajočih vlakov. Tovariš Rot je že po zunanjosti ocenil, komu naj ponudi naš časopis. Brž ko ni bilo na zalogi zaželenega tega ali onega časopisa, je Rot dodal: »Pa tegale vzemite, to je branje, članki o naši borbi, pa o zakonih marsikaj pove, samo 20 dinarjev stane itd.« In ljudje so kupovali. Kupček na pultu je vidno kopnel in preden sem jaz vstopil na svoj vlak, časopisa ni bilo več.

Še meni se je dobro zdelo, da se je tako prodalo. Zato se moram le pohvalno izraziti o tovarišu na tem delovnem mestu, ker res z dobro voljo prodaja naš časopis.

IVAN POŽENEL-BLAŽ

Poizvedba

V 15. štev. »TV 15« je bil na 6. strani objavljen odgovor tovariša Franceta Špeliča iz Begunj na Gorenjskem, katerega je poslal tudi naši organizaciji ZB. Toda dogodek, o katerem govori tov. Špelič, se ni zgodil v Malinah, pač pa nad vasjo Osojnik pri Semiču (od Malinca pol ure hoda); s tem soglaša tudi tovariš Špelič v svojem drugem pismu, ki ga je poslal naši organizaciji. To vam sporočamo zato, da bodo bralci laže dali pojasnila. Torej gre za to: kako se je pisal pomočnik četnega komisarja 1. čete 1. bataljona Gubčeve brigade in pa kakršno je pravo ime pomočnika mitraljezca te čete tov. Matija Gubca. Ta dva tovariša sta takrat padla.

Za ZZB Semič
Franc Derganc

Mednarodno sodelovanje bivših borcev

SEJA GENERALNEGA SVETA FMAC

Te dni je v Parizu 21. seja Generalnega sveta Svetovne federacije bivših borcev, ki ji prisostvujejo zastopniki organizacij borcev iz 15 dežel.

Generalni svet razpravlja o prošnjah novih združenj za članstvo, o poročilih generalnega sekretarja in generalnega blagajnika in o večjem številu predlogov in resolucij združenj članov, nanašajočih se na aktualna mednarodna vprašanja miru, razorožitve, varnostnih sil OZN, kakor tudi na prihodnjo aktivnost FMAC na raznih področjih in na njeno vlogo pri vsestranski zaščiti bivših borcev in vojnih žrtev.

Ena od sej bo posvečena človeškim pravicam. Na njej bodo razpravljali znani strokovnjaki in pomembne osebnosti o temi »Institucije za varstvo človekovih pravic«.

V delegaciji ZZB NOV Jugoslavije, ki prisostvuje zasedanju Generalnega sveta FMAC in regionalnemu sestanku predstavnikov evropskih združenj, članov FMAC, sta Mirko Kaležić, sekretar zveznega odbora ZZB NOV in član Generalnega sveta FMAC za Jugoslavijo, ter Branko Golović, uslužbenec zveznega odbora.

Za to zasedanje je ZZB NOV Jugoslavije predložila pet resolucij. V resoluciji o uveljavitvi načel koeksistence je utemeljena potreba, naj vlade in narodi ne varčujejo z napori pri ustvaritvi mednarodne atmosfere, v kateri bi ta načela pridobila novo moč v človeških odnosih. Zato resolucija poziva izvršni urad FMAC, da zastavi vso svojo avtoriteto za to, da uveljavi ta načela, s katerimi naj se uredijo odnosi med državami.

Druga resolucija se tiče delovanja organizacij borcev v boju proti neonacizmu. Z ugotovitvijo, da je aktivnost nacističnih organizacij zasnovana na rasnem razlikovanju, premoči in osvajalnosti, opozarja resolucija na nevarnost neonacizma in poziva izvršni urad, naj na sestanku evropskih organizacij bivših borcev razpravlja o najučinkovitejšem načinu borbe za odstranitev neonacistične nevarnosti.

Z utemeljitvijo, da vsebina resolucije izziva razdor med združenji, člani, sekretariat FMAC te resolucije ni dostavil drugim organizacijam — članicam.

V resoluciji o odškodnini žrtvam fašističnega preganjanja je med drugim poziv združenjem-članom, naj solidarizirajo s to resolucijo in se aktivno zavzamejo pri svojih vladah, da tudi podpro upravičene zahteve Jugoslavije po odškodnini žrtvam nacizma.

Nadaljnja resolucija zadeva pravno zaščito za udeležence odpora. Zato ZZB NOV Jugoslavije v tej resoluciji poziva FMAC, naj uveljavi resoluciji »mednarodna definicija za udeležence odporniških gibanj« in »zakonske pravice neuniformiranih borcev«, sprejeti v Bangkoku, in ponovno naglaša potrebo, da se v FMAC včlanijo vse organizacije odporniških gibanj.

Ker statuts udeležencev odporniških gibanj ni rešen, razni neonacistični in revanšistični elementi klevetajo in celo obtožujejo udeležence odpora, zato v peti resoluciji ZZB NOV poziva izvršni urad FMAC, da nadaljuje s prizadevanji za uveljavitev mednarodne pravne zaščite udeležencev odporniških gibanj.

OBISK AMERIŠKIH VETERANOV

Na povabilo Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije so prispeli na dvodnevni obisk v Jugoslavijo funkcionarji ameriškega odbora vojnih veteranov: častni predsednik odbora, zvezni sodnik Hubert Will, podpredsednik odbora Bernard Cogan in izvršni sekretar ameriških združenj članic Svetovne federacije bivših borcev Standley Allen. Ameriške goste je sprejel 28. aprila tudi podpredsednik republike in predsednik ZZB NOV Jugoslavije Aleksandar Ranković.

OBISK ITALIJANSKIH PARTIZANOV

Ob lanski proslavi dvajsetletnice italijanske partizanske divizije »Italia« v Splitu je ZZB NOV Jugoslavije povabila skupino nekdanjih italijanskih partizanov, ki so se borili v sestavu NOV, na obisk v Jugoslavijo. Ko se je ta skupina vračala domov s potovanja po Jugoslaviji, se je zadržala dva dni tudi v Sloveniji. Nepozabni vtisi s te poti so spodbudili nekatere izmed delegatov, da so zbrali večjo skupino članov ANPI (Nacionalno združenje italijanskih partizanov) in priredili izlet v Slovenijo.

Bilo je v soboto 25. aprila, ko so v Sežano prispeli trije avtobusi s 150 izletniki, člani ANPI; med njimi so bili mnogi z družinami. Največ jih je bilo iz Bologne in njene okolice, predvsem iz občine San Giorgio. Po kratkem postanku in medsebojnih pozdravih so nadaljevali vožnjo. Ta dan so si ogledali Postojnsko jamo in ljubljanske mestne znamenitosti.

Prenočišče za to skupino je bilo rezervirano v Domu VVI v Strunjanu — in ta dom — njegova zunanjost, notranja ureditev in res dostojna postrežba, vse to je še bolj prispevalo k navdušenju izletnikov nad zanimivostmi in lepotami, ki so jih videli podnevi.

V nedeljo so si ogledali Koper, Piran in Portorož, se zanimali za napredek teh mest v zadnjih letih, za delavsko samoupravljanje, za položaj borcev in invalidov itd. Pozno popoldne so se izredno zadovoljni s svojim obiskom Slovenije odpeljali čez jugoslovansko mejo.

OBISK PREDSTAVNIKOV ZVEZE MADŽARSKIH PARTIZANOV

Na povabilo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije je našo državo obiskala dvočlanska delegacija Zveze madžarskih partizanov. O obisku, ki je trajal od 18. do 26. aprila, govori skupno sporočilo. Iz le-tega posnemamo, da sta gosta obiskala Subotico, Sombor, Novi Sad, Beograd, Kragujevac in Zagreb, pa tudi nekaj industrijskih podjetij in več kulturnozgodovinskih spomenikov.

Na posebnem sestanku s predstavniki ZZB NOV so naglasili soglasje o najvažnejši nalogi vseh organizacij borcev, da se kolikor mogoče neposredno vključijo v boj za ohranitev miru na svetu in v nadaljnje popuščanje napetosti. Obsodili so oživljanje nacizma in revanšizma in se opredelili za podaljšanje roka o zastaranju nacističnih zločinov. Obe delegaciji sta naglasili potrebo mednarodne pravne zaščite statusa udeležencev odporniških gibanj.

Na sestanku sta se obe delegaciji sporazumeli tudi o nadaljnjem medsebojnem sodelovanju.

Prvomajski spomini

Spomin na pretekle proslave 1. maja je v človeku, ki je prehodil pot boja delavskega razreda za njegovo socialno osvoboditev, vedno svetal, čeprav so bile te proslave velikokrat povezane tudi z žrtvami.

Še kot mladinec, ki je iskal sebe in svoje mesto v delavskem gibanju, sem se udeleževal vsakoletnih proslav na Rašici in Dobenem pri Ljubljani, kjer so se zbirali komunisti, skojevci in simpatizerji iz Posavja in Ljubljane. Zanosni govori na skritem kraju pod krošnjami dreves, ki so se ravno odevala v zelenje, in ponosno petje revolucionarnih pesmi je dobilo svoje mesto v srcih prisotnih. Temu je sledil družabni program na vrtu Skrekove gostilne na Rašici ali pa pri Ručigaju na Dobenem, ki je povezoval prav vse v usodo prihodnjih dni, ki so se obetali z rožljanjem orožja fašističnih hord. Takrat sem bil le udeleženec, z leti pa mi je Partija zaupala tudi druge naloge, da smo opravili listkovne akcije, kurjenje kresov pa tudi organiziranje proslav.

Spominjam se 1. maja 1939 leta. Dobil sem nalogo, da na Taboru nad savskim mostom med Črnučami in Ježico zakurimo kres. Ob pomoči ježenskih mladincev, ki so nam »dobavili nafto« in cunje namočene v nafti in olju sva z Boštetom odnesla ta material na vrh Tabora od mesta, kamor so ga prinesli poedinci. Morala sva biti zelo previdna, kajti žandarji so se zelo bali take oblike manifestacij zaradi svojega ugleda pred buržuazijo. Od Murenčeve hiše pod Taborom pa sva morala odnesti tudi dva velika otepa slame, ko sva prej skrbno skrila koša, v katerih je bila nafta in cunje.

Ko sva nosila otepa slame, je bilo videti, kakor da hodita otepa namesto naju dveh, kajti bila sva oba bolj majhne rasti. Na ta račun sva se zafrkavala in smejala pa čeprav je z naju pot lil raz čelo. Na vrhu sva previdno čakala in oprezala. Z mrakom sva lepo zložila ves material na velik kup in ga polila z nafto. Posodo sva dala v koš, katerega sva si oprtala na rame nato pa prižgala. Grmada je vzplamenela v višino do treh in še več metrov. Nato pa sva jo urno in previdno pobrala proti Lačenberku. Za nama se je mogočno dvigal plamen, kateremu so se pridružili kresovi na drugih hribih okolice Ljubljane.

Ko sva tako hodila sva kmalu zaslišala bližajoče se korake. Temu je kmalu sledila pridušena srbska kletvica. Ustavila sva se. Prav kmalu sva zvedela, da se bliža žandarska patrola. Domenjeno sva jo »pobrala« proti naselju Gmajna. Razumljivo čez drn in strn. Vse preveč lepo bi bilo, če bi našla pot, zato sva se otepala s košem na rami v goščavi in temi po hribu navzdol in sva zletela v jarek ter se zopet vzpenjala na drugi greben itd.

Za nama so jo nekaj časa ubirali žandarji, toda niso poznali ne najine smeri in ne terena, tako kot sva ga midva. Ko sva se ustavila v eni od hiš v vasi Gmajna, sva pustila v drvarnici koša ter jo ubrala proti Gači in nato domov. Ko sva prišla na dom, sva se ogledovala. Bila sva opraskana, raztrgana, ali vse eno dobre volje, kajti uspela sva, da sva z ostalimi tovariši na skromen način prispevala k proslavi 1. maja.

Drugi dogodek, ki me spominja na proslavo 1. maja, je proslavitev tega praznika v Ljubljani leta 1942.

V tistih dneh je bila Ljubljana obdana z žico in bunkerji; v mestu na ulicah, na mostovih in drugih prehodih so bile postavljene pregrade — španski jezdeci. Italijanski okupator: vojska, policija, karabinjerji, policijski agenti so stalno patruljirali po ulicah pa naj je to bil dan ali noč. Temu se je pridružila porarajoča se bela garda, ki je pomagala okupatorju z izdajanjem aktivistov osvobodilne fronte.

Ljubljana se je spremenila v bojišče, na katerem sta se bojevali dve sili; progresivna in tista, ki se je združevala okrog okupatorja, v kateri so bili izdajalci vseh barv in špekulanti. Ta sila je bila tista temna, ki je ogrožala življenje slovenskega naroda na vsakem koraku. Bila pa je v razmerju do gibanja OF kvantitetno velika, ali kvalitetno zelo slaba, kajti gibanje OF je zajelo skoro vsako hišo in skoro vsako družino. Zato je bil okupator vedno bolj brez moči in je postajal vedno bolj nervozen, kar je dajalo ton njegovim akcijam, ki so bile velikokrat brezglave. Zato pa je videl sovražnika na vsakem koraku, v vsakem človeku. VOS mu je nasula strahu v kosti v taki meri, da je imel okupator občutek, da je že vsak Ljubljančan oborožen. Zaradi tega so se vršile osebne preiskave na vsakem koraku: v tramvaju, kinu, gostilnah, na ulici in tudi pred javnimi stranišči.

V gibanju je sodelovalo nešteto organizacij od KPS, OF, SKOJA, mladincem OF, tehnike, VOS itd. Te organizacije so delovale po rajonih, a rajoni so bili porazdeljeni na kvarte. Slednji pa na uličnе in končno na hišne odbore. Skratka, redka je bila družina v Ljubljani, ki ni bila povezana s to mogočno organizacijo narodnoosvobodilnega gibanja. Lahko trdim, da ni bilo mesta v okupirani Evropi, kjer bi bilo gibanje tako precizno in kvalitetno organizirano. Prav zato so bile akcije, ki so bile izvedene v Ljubljani v prvih dveh letih okupacije, po svojem obsegu in vsebini tako mogočne, da je pred njimi obstal ošabni italijanski okupator ter bil prisiljen Ljubljano spremeniti v niz trdnjav.

Zato je tudi moral pristopati k masovnim aretacijam, ki so se končale s smrtjo v gramozni jami ali pa internacijo v neštetih italijanskih taboriščih ter zaporih. Ni uspel, da bi zajel dejanske organizatorje določene akcije in zato je moral brezglavo zapirati ljudi ter jih pošiljati v negotovost. Večji ko je bil teren okupatorja, tem večji je bil odpor proti okupatorju. Ta teror je zavedne Ljubljančane še bolj strnjeval okrog Osvobodilne fronte.

V takem položaju je bila Šiška konec aprila 1942 kakor tudi vsa Ljubljana.

Takrat sem namreč deloval kot ilegalec na rajonskem komiteju SKOJ V Šiški. Tako SKOJ kakor mladina OF sta bila zelo številna in je obstajalo veliko aktivov kakor tudi odborov mladine. Ta mladina je bila pripravljena prevzeti katerokoli akcijo in jo je tudi izvedla skoro vedno zelo kvalitetno. Zelo veliko teh mladincev in mladink je našlo pot v partizane. Veliko teh pa je tudi darovalo svoja življenja za stvar revolucije.

Osrednja mladinska organizacija v Šiški je bila vsekakor v takratnem Učiteljskem domu v Spodnji Šiški. Tu je bila zbrana mladina iz cele Slovenije. Redek mladinec iz tega doma ni našel pot v naše gibanje in pozneje partizane. Veliko jih je bilo interniranih in so morali pretrpeti tudi tegobe taborišč, da so lahko postali borci naše vojske. Krvni davek teh mladincev pa je bil tudi sorazmerno velik.

Celotni rajon Šiška je bil porazdeljen na tri kvarte. V teh kvartih so obstajale organizacije kot že navedeno: SKOJ, mladine OF kakor tudi mladinci — člani NZ. Preko teh odborov je rajonski komite izvajal svoje delo.

Tako se je tudi pričelo s pripravami proslave 1. maja že v mesecu marcu. Mladinci so dobili nalogo, da pripravijo listkovni material. Narezali so se lističi papirja, na te pa so bila napisana gesla našega boja. To se je delalo večinoma z utisi v linoleju, gumi in tudi krompirju. V tem so bili najbolj agilni mladinci Učiteljskega doma, saj so pripravili na tisoče lističev. Drugi so zopet pripravili slovenske

Idrijski rudarji so med prvimi v Sloveniji (leta 1900) pro slavljali praznik dela 1. maj.

trobojnice s peterokrako zvezdo. Papir se je nabavljal na vse mogoče načine z lastnimi prispevki mladincev. Po različnih stanovanjih so se lepile zastavice in skrbno čuvale, da se bodo koristno uporabile ob proslavi 1. maja. Tretji so zopet pripravljali barvo, čopiče in šablone za napisne akcije po zidovih. Tehnika pa je prevzela obvezo, da bo natisnila letake. Mesec marec in april je bil izpolnjen v naporu celotne organizacije, da se pripravi čimveč materiala, katerega naj bi raztrosili po ulicah in hišah.

Organizacija OF je skupno z ostalimi organizacijami skrbno načrtovala potek same demonstracije. Vse je bilo treba predvideti, da ne bo prišlo do aretacij in tako žrtev.

Božič Zlatko je bil takrat sekretar rajonskega komiteja KPS in OF in je povezoval vse niti organizacij v Šiški. Zlatko je bil zelo dober organizator, aktiven in preudaren, ter je prav zato zelo skrbno proučeval vse možnosti uspeha in neuspeha. Skupno z Vido Kastrinovo, ki je bila sekretarka RK SKOJ in menoj je stalno obdeloval načrt proslavitve. Vedel je, da mlad človek prevzame akcijo in jo tudi izpelje, toda pri tem ni vedno zadosti previden. Zavedal se je, da lahko ena žrtev akcije povzroči nešteto žrtev, kajti okupator je bil z ujetimi aktivisti neusmiljen, ter je uporabljal vsa sredstva, da bi izsilil priznanje svoje žrtve.

Poleg tega pa so bili v akcijo vključene tudi ostale organizacije: OF, Narodna zaščita, varnostna služba itd. Zato je moral poskrbeti za čimbolj precizno in koordinirano izvedbo akcije.

Tako se je približeval 1. maj. Okupator je vedno bolj pojačeval straže. Nervozno je stikal za nami aktivisti. Tako bi kmalu v tistih dneh še sam padel v roke italijanski policiji. Nekaj dni pred 1. majem sem se vračal s sestanka iz centra mesta. S seboj sem imel aktovko, a v tej sem imel literaturo. Ko sem se tako vračal s tramvajem so naenkrat pred Unionom italijanski policisti s čoparji napravili blokado. Takoj sem uvidel, da se lahko zadeva z menoj in aktovko neprijetno razvije, ter sem v gneči tramvaja porinil aktovko pod sedež. Ko sem jo tako spustil ob sebi na tla in jo z nogo porinil pod klop, so se moje oči srečale z očmi sprevodnika. Rahlo se je nasmehnil in pomežiknil. Sam pri sebi sem si mislil: »Dobro — če je naš, bo v redu, če ne, bo pa z mojo svobodo konec.« Ko se je tramvaj ustavil, so nas pozvali, da izstopimo. Pred vhodom tramvaja je stala gruča policistov in čoparjev, kateri so opravili osebno preiskavo, dalje nas legitimirali, legitimacije so zelo vestno pregledovali. Sreča je bila, da je naša tehnika izdelovala zelo dobro ponarejene legitimacije. Druga skupina pa je vstopila v tramvaj in so pregledali voz, ter izstopili. Kako sta med tem časom sprevodnik in voznik skrila aktovko, meni še danes ni znano. Ko smo zopet lahko vstopili v tramvaj in se odpeljali, sem vedel, da me je rešil ta meni neznani tovariš. No, ko sem se pripeljal do svoje postaje v Šiški in sem imel namen izstopiti, me je opozoril z rahlim nasmehom na ustih in nevsiljivo češ: »pozabili ste aktovko.« Razumel sem ga, se mu oprostil, zahvalil in izstopil. Vesel sem bil, da se je stvar tako lepo konjača in zato sem odhitel na javko ter se oddahnil z zavestjo v srcu, če ne bi vsi ti neznani in znani Ljubljančani pomagali nam aktivistom, ne bi uspeli pretentati italijanske policije. Na videz nepomemben dogodek, a v bistvu važen, kajti šlo se je pravzaprav za človeško življenje. Tako je prišlo težko pričakovana noč na 1. maj.

Prve skupine mladincev in mladink so že stopile v akcijo malo pred policijsko uro. Vsi so se dosledno odzvali klicu organizacije. Prav lepo jih je bilo videti, ko so se tako nedolžno sprehajali v dvoje — fant in dekle. Ko bi vedeli Italijani, kaj vse so vsebovali žepi in torbice teh sprehajalcev, bi imeli veliko srečo, kajti gradiva je bilo dovolj.

Še zadnja navodila, pregledi in akcija se je pričela po vsej Ljubljani. Trajala je skozi vso noč.

Iz Šišenskega hriba so mogočno odmevala gesla, ki so jih klicali preko megafonov demonstranti: »Živela Osvobodilna fronta!, Živela KPS, živela partizanska vojska« itd. Temu so se pridružile detonacije petard. Prav kmalu so začeli italijani po svoje praznovati 1. maj. Oglasili so se streli v mestu in ob žici okrog in okrog Ljubljane. Temu so se pridružili rafali mitraljezov in detonacije ročnih granat, kar se je nadaljevalo več ali manj do zore.

Mladinci so v tej noči zasuli ulice z lističi in zastavicami. Zidovi so bili prelepljeni z letaki in popisani z gesli od skoro otroške pisave do umetniško izdelanih črk. Pod Bellevuejem je zavihrala velika slovenska zastava, ki je visela skoro do opoldne 1. maja.

Strah je imel velike oči. Italijani so namreč mislili, da je resnično zaminirana, ter se je niso upali odstraniti, ker so se bali prazne konzervne škatle.

Policija, karabinjerji, čoparji so divjali po ulicah. Spretno smo se jim umikali iz enega kraja na drug kraj. Vse pa ni šlo po sreči. Majčkena nerodnost in že so bile tu žrtve. V drugem kvartu je uspelo policiji prijeti nekaj mladincev, a preko teh še druge. Tako je bila organizacija v tem kvartu zelo močno ogrožena, kajti poedinci niso mogli prenesti zverinskega mučenja, ter so potegnili v zapore nove žrtve. Tako je imela proslava poleg vsesplošnega veselja Ljubljančanov tudi žalosten epilog. Zato smo morali najbolj kompromitirane mladince čimprej poslati v partizane. Tako sem se tudi jaz znašel na drugem delu in na drugem kraju Ljubljane, kajti Italijani so končno le zvedeli, kdo je partizan Janez.

JOST POTOKAR

BEOGRAJSKI VAMPIR

iz obveščevalčevih zapiskov

1

PRETRGANA NIT

Na poti k podpolkovniku Baltiću sem se spraševal, zakaj neki me kliče. Včeraj je ukazal, naj začasno predam dolžnost svojemu namestniku, ker se moram lotiti posebnega posla. Bilo mi je prav, kajti delo je postajalo po malem že monotono.

Junijsko jutro v Beogradu je bilo lepo, pogled na številne ruševine pa je bil toliko bolj žalosten. V teh sedmih mesecih po osvoboditvi mesta so popravili nekaj poslopij in očistili vse ulice, a vojno pustošenje je še bodlo v oči na vsakem koraku.

Podpolkovnika sem našel v že zakajeni pisarni, kar je dokazovalo, da je bilo pred menoj tukaj že več ljudi.

— Sedi, kapetan, — me je preprosto povabil in stopil k oknu, da bi ga odprl. — Poklical sem te, da mi poveš, kaj misliš o neki stvari.

Gledal sem ga, kako gre spet k mizi in kako jemlje iz nje neko mapo. Nespretno si je pomagal z levo roko — bil je namreč ranjen v laket, pa mu je sklep ostal nepregiben. Kazno je bilo, da je utrujen. Vedel sem, da je spet delal čez polnoč, prespal nekaj ur in znova sedel k delu.

Pred desetimi dnevi so našli v vlaku, ki vozi iz Luša v Beograd, moškega v uniformi našega oficirja. Vodji patrulje, ki ga je legitimirala, je bil sumljiv, ker je imel na ovratniku bluze komisarski romb, zvezdice na rokavu pa pripete kot komandant... — je počasi začel pripovedovati.

Moški je torej opazil, da je patrulji sumljiv, in skušal pobegniti z vlaka. Neki naš podporočnik in njegov spremljevalec sta se pognala za njim, ko je blizu železniške postaje pri Laništu skočil iz vlaka. Streljal je s pištolo, toda podporočnik ga je smrtno zadel.

— Izdihnil je, ne da bi hotel prej karkoli povedati. Izkazalo se je, da je imel ponarejeno objavo. Pri njem so našli samo notes, — je nadaljeval podpolkovnik Baltić.

Dal mi je majhen notes s temnozelenimi platnicami. Na neki strani je bilo moč prebrati med nekakšnimi številkami: »Smilja, ul. Perist, 64. B.«

Temu človeku smo bili že na sledi, toda izginil je iz Beograda. Ime mu je bilo Jovan Kljajić, pred vojno je bil uslužbenec Ministrstva za notranje zadeve. Med vojno je imel zveze z Nemci in četniki. Preberi vsa ta poročila in mi povej, kaj misliš. Pomislili smo, ali ne bi ti prevzel te zadeve, — je končal podpolkovnik.

Medtem ko sem listal po mapi, si je nekaj zapisoval, govoril z nekom po telefonu in odšel iz pisarne. Mapa me je začenjala zanimati bolj in bolj. Kljajić je zapustil družino in stanovanje že ob osvoboditvi Beograda in se nekje skrival. Slučajno so ujeli skupinico četnikov, ki so se pripravljali, da pobegnejo iz države. Kljajić bi jih moral spraviti čez mejo na neki poseben in »popolnoma varen« način. Imel je nekakšno večjo skupino ljudi, ki so imeli zveze v inozemstvu. Ujeti četniki niso vedeli podrobnosti, Kljajić pa je izginil. Bili so še drugi podatki, ki pa za nadaljnjo preiskavo niso imeli pomena, zdaj pa je Kljajić umrl, in tako se je pretrgala nit, ki bi lahko vodila dalje.

Podpolkovnik je potrpežljivo čakal, da vse preberem.

— So razvozlali ta naslov? — sem vprašal.

— Razen mene ni tega še nihče poskušal. To ne bo težko, kajti v načrtu mesta je samo ena ulica, ki se začenja s temi šestimi črkami. To je Peristerska ulica. Nikogar pa nismo poslali tja, ker bi lahko samo opozoril osebo, ki je poznala Kljajića, če je to sploh kakšna sled, — je odgovoril podpolkovnik.

— Kaj mislite, kaj bi moral najprej storiti? — sem spet vprašal.

— Nikakršnih navodil ne boš dobil. Imamo toliko dela, da ti ne moremo odstopiti nobene skupine, ki bi ti pomagala. Sam se moraš znajti. V takih podvigih si izkušen. Tukaj imaš ukaz za enoto, ki ti bo dala potrebno število ljudi, če bo treba. Obdržiš lahko tudi vodnika Zatezala, saj vem, da ti je postal priljubljen sodelavec, — se je nasmehnil podpolkovnik.

POZNANSTVO

Popoldne sem se oblekel v civilno obleko, si priskrbel legitimacijo s svojim pravim imenom in poklical vodnika Zatezala.

— Prosim, tovariš kapetan! — se je oglasil in široko raztegnil usta, kjer so se belili nepravilno zrasli zobje.

— Od zdaj naprej beseda kapetan ne obstaja. To si dobro zapomni. Sam veš, da bi jo bil zaradi tega tvojega raportiranja nekoč skoro skupil, — sem rekel in mu pomignil, naj sede.

— Razumem, tovariš... tovariš... kolega, — je pavlihovsko odvrnil.

Tudi on se je hitro preoblekel v civil in krenila sva proti Peristerski ulici. Nisva težko našla hišne številke, kjer naj bi se začela preiskava, kot sva si razlagala zapisek v notesu ubitega moškega. Bila je to trinadstropna hiša, katere pročelje je bilo razrito od krogel iz pouličnih bojev. Zatezalo je obstal, da bi me počakal na vogalu ulice vojvode Savatija, jaz pa sem vstopil v hišo. Potrkal sem na prva vrata v pritličju. Odprla mi je stara ženska v ponošeni domači halji.

— Koga iščete? — je vprašala grobo in nejeverno, iztezaje obraz med vrati in podbojem.

Moja leta so mi dovoljevala, da ji rečem tetka in da se izdajam za študenta.

— Nikogar, tetka. Študent sem in trda mi prede... nimam stanovanja. Kaj pravite, bi me kdo vzel? — sem vprašal.

— Tukaj ni stanovanj! — se je zadrla in zaloputnila vrata.

Pismo iz Kidričevega

Naš list »TV 15« zelo rad prebiram. Posebno mi ugaja zato, ker piše o naših problemih in krivicah, ki se nam godijo. Tudi sam sem prizadet. Že več let se mi godi krivica, in to v kolektivu, v katerem delam že sedemnajsto leto vestno in marljivo.

Sem 50 % vojaški vojni invalid iz narodnoosvobodilne vojne. Moja edina »napaka« je, da brezpogojno nastopam proti vsem nepravilnostim, ki jih počenjajo nekateri vodilni ljudje v našem podjetju. Zaposlen sem v tovarni glinice in aluminija v Kidričevem. Želim, da bi se stanje pri nas popravilo, da zvedo naši tovariši, kako se pri nas rešujejo vprašanja nekaterih borcev.

S pomočjo organizacije vojaških vojnih invalidov sem v letih 1954/55 dosegel kvalifikacijo ključavničarja. Uspešno sem končal tudi več družbeno-političnih tečajev. Kljub trudu v kolektivu nisem mogel uspeti. Okoli mene vsi napredujejo, vsi si pomagajo na boljša mesta, in to celo ljudje, ki nimajo nikakih moralno-političnih kvalifikacij. Pripominjam, da nisem sam, da je v kolektivu še več prizadetih borcev in invalidov iz NOV, ki se prav tako bore za svoje pravice in se težko uveljavljajo ter se razočarani in zapostavljeni težko prebijajo skozi življenje s skromnimi dohodki.

Ker sem v samem kolektivu naletel na gluha ušesa, sem pričel iskati svojo pravico izven njega. V letu 1962 sem se obrnil na inšpekcijo dela v Ptuju, ki je sicer v mojem primeru posredovala, vendar brez uspeha. V istem letu sem se pritožil na kabinet maršala Tita. Na intervencijo iz kabineta je prišla v podjetje komisija, sestavljena iz uglednih družbeno-političnih delavcev iz Ptuja in Maribora. Dosegla je, da so me premestili na odgovarjajoče delovno mesto. Komisija je po svoji dolžnosti sporočila kabinetu maršala Tita, da je moj problem urejen. Na žalost pa je bila to le prazna obljuba. Tudi na ponovno intervencijo komisije v začetku leta 1963 obljubljenega delovnega mesta nisem dobil. Po devetih mesecih čakanja sem se pismeno obrnil na IS SRS. Po posredovanju IS sem bil povabljen v Ptuj na službo pravne pomoči, kjer sem pristal na delovno mesto, ki so ga zame naknadno predvideli v tovarni. Bil sem vesel, da se je ta mučna situacija po dolgem času končno uredila. Toda zopet sem bil nekako prevaran. Res sem bil 28. 2. 1964 poslan na dodeljeno mesto, toda na odločbo in v zvezi s tem, na osebni dohodek, ki mi pripada na novem službenem mestu, še vedno čakam.

Na lastni koži občutim resničnost besed posameznih vodilnih funkcionarjev: **»Pritožite se, kamor hočete, rešujemo stvari pa le mi, saj ne boste nič dosegli.«** Srce me boli, ko vidim, da za bivšega borca, za invalida ni razumevanja. Mislim, da taki odnosi do ljudi, ki so postavljali temelje naši družbi, koristijo le našim prikritim nasprotnikom.

ERNEST JAMER

Dva dneva v maju 1944 nedvomno štejeta med najsvetlejše dni slovenskega tiska. Takrat, bilo je 5. in 6. maja, se je okrog 100 slovenskih časnikarjev in grafikov udeležilo prvega slovenskega časnikarskega zborovanja v Metliki. Udeleženci so ugotavljali in razpravljali o problemih, ki so oteževali razvoj partizanskega tiska, govorili o nalogah časnikarstva in razpravljali še o marsičem, o vsem tistem, kar je ljudstvo v temnih dneh vojne tako potrebovalo: tiskano besedo, besedo svobode. Zborovanju je predsedoval pisatelj France Bevk, takratni član IOOF. Ob dvajsetletnici zborovanja, ki je med drugim rodilo tudi društvo slovenskih časnikarjev, sem se namenil kar h književniku Francetu Bevku, rekoč sam pri sebi: književnosti in časnikarstvu je mati ista. To je revolucija, v kateri je slovensko ljudstvo v sodelovanju z vsemi jugoslovanskimi narodi posadilo seme tiskane besede. Seme je vzklilo in se razraslo v mogočno drevo besedne umetnosti, katerega je med vojno pred sunki okupatorjevega viharja ščitila želja po resnični, uporni besedi slovenskega naroda. Zatorej sva s Francetom Bevkom nemudoma pobrskala po spominu, starem že dvajset let ali še več. O njegovem življenju sva se pogovarjala, o zborovanju v Metliki in še o marsičem.

— KAKO JE ITALIJANSKI REŽIM NA GORIŠKEM PRED DRUGO VOJNO KAZAL ZOBE SLOVENSKI LITERATURI?

— Ko so fašisti zatrli slovenske šole, društva in liste, je bilo izdajanje knjig edina oblika našega kulturnega udejstvovanja, ki nam je preostala. Te pa Italijani niso nikoli prepovedali, ker bi pomenila preveliko kulturno sramoto. Vendar s tem ni rečeno, da so književnosti pustili svoboden razmah. Na vso moč so preganjali poverjenike »Goriške matice«, ki je bila najpomembnejša založba in je tudi najdlje vztrajala. Od pisateljev so zahtevali uporabo zgolj italijanske oblike krajevnih imen. Knjige so po več mesecev ležale pod peto cenzure, dokler niso vendarle zagledale luči sveta. Pri italijanskih oblasteh sem tudi jaz padel v nemilost, kajti obsodili so me protidržavnega delovanja v obliki pisanja in me internirali na otok blizu Neaplja. Po enem mesecu so me na posredovanje mednarodne pisateljske organizacije »PEN — klub« izpustili. Protislovensko delovanje se je nadaljevalo tja do začetka vojne v vedno strožji obliki, ko so založbi onemogočili delo. Slovenska tiskana beseda je nato znova zaživela v partizanih.

— KAKO JE BIL SATIRIČNI LIST »ČUK NA PALICI« PRILJUBLJEN PRI TAKRATNIH OBLASTEH?

— Do nastopa fašizma je vladala v Italiji dokajšnja tiskovna svoboda. Te svobode se je posluževal tudi list »Čuk na palici«, ki sem ga takrat urejeval. Zaradi ostrih bodic je bil list med bralci precej priljubljen, kar pa oblastem vsekakor ni bilo preveč pogodu. Po nastopu fašizma pa smo bili v stalni nevarnosti, da se bomo morali za svoje pisanje zagovarjati pred sodiščem. Tako sem bil tudi jaz l. 1926 obsojen na štiri mesece ječe.

— KAKO JE NASTALA VAŠA TRILOGIJA »ZNAMENJA NA NEBU?

— V razmerah, v kakršnih smo živeli, nisem smel pisati, kot mi je velevalo srce. Če bi odkrito opisoval trpljenje primorskega ljudstva, ne bi bil v nevarnosti samo jaz kot pisatelj, ampak tudi založba in tiskarna. Da bi vsaj med vrsticami povedal svoje misli, sem segel po srednjeveški Tolminski. Tako je nastala trilogija v treh knjigah: »Krvavi jezdeci«, »Škorpijoni zemlje« in »Črni bratje in sestre«. Primorski bralci so razumeli, kaj sem hotel izraziti: koliko tiranije in nesreč je moralo prestati naše ljudstvo; tirani so slednjič izginili, ljudstvo pa je ostalo. Prav tako sem tudi v povesti »Umirajoči bog Triglav« uporabil snov iz srednjega veka, ki je bila presenetljivo podobna napadu fašistov na Kobarid. Cenzura, ki ni poznala naše zgodovine, ni mogla razumeti tega, kar so razumeli naši bralci.

— STE PRI PREHODU SVOJEGA PISATELJEVANJA IN PREDVOJNEGA »GORIŠKEGA« OBDOBJA V OBDOBJE REVOLUCIJE OBČUTILI POTREBO, DA VSEBINO SVOJIH DEL SPREMENITE V SKLADU Z NOVIMI POTREBAMI PARTIZANSKE KNJIŽEVNOSTI?

— Partizanski boj je pomenil veliko prelomnico v življenju primorskega ljudstva. Ljudstvo se je bojevalo in se žrtvovalo v upanju na rešitev izpod fašističnega jarma. Seveda so novi dogodki, nova doživetja pisateljem nehote narekovali tudi novo snov za pisanje.

— VAŠE PISATELJEVANJE MED NOB?

— Med vojno domala nisem nič pisal, ker sem bil kot predsednik pokrajinskega odbora OF prezaposlen. V tem času sem napisal le nekaj črtic, ki so jih priobčili partizanski listi. Pač pa sem mnogo več pisal na političnem področju.

— BEŽNI SPOMINI S PRVEGA ZBOROVANJA SLOVENSKIH ČASNIKARJEV?

— Preveč časa je že minilo od takrat, da bi se zborovanja z vsemi govori in diskusijami natančno spominjal. Vem, da sem bil nekoliko v zadregi, ker je bilo prvič, da sem vodil kako konferenco. Prav med konferenco so Nemci silovito bombardirali belokranjski Dragatuš, kjer je bil pred tem Glavni štab naše vojske. Letala so preletavala Metliko in se vračala v napad. Tudi mi v Metliki smo računali na neljubo presenečenje. Zato smo jo pobrali v bližnji gozd in nadaljevali s konferenco.

— KATERI GOVOR VAM JE S ČASNIKARSKEGA ZBOROVANJA OSTAL NAJBOLJ V SPOMINU, PREDVSEM ZATO, KER JE S SVOJO VSEBINO DANDANES ŠE VEDNO TAKO AKTUALEN, KOT JE BIL PRED DVAJSETIMI LETI?

— Boris Kidrič je v pozdravnem govoru konferenci med drugim dejal:

»Želim poudariti, da je novinar novega kova hkrati politik, kakor je politik hkrati novinar. Postati morate politiki, da boste v celoti razumeli linijo OF. Če ne boste razumeli svojega dela, naš tisk ne bo izpolnil dane naloge.«

— ZNANO JE, DA STE SE TAKOJ PO VOJNI V NAJRAZLIČNEJŠIH DRUŽBENIH FUNKCIJAH KAR UTAPLJALI. KAJ MENITE O TEM?

— Res sem opravljal mnogo funkcij, ne bom jih našteval. Rad sem prijel za delo tam, kjer se je čutila potreba. Seveda je bila to moja dolžnost, dasiravno me je ta obremenitev ovirala pri nadaljevanju literarnega dela. Dandanašnji se glede tega ne morem pritoževati.

— VAS OPISOVANJE NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA ŠE VEDNO PRIVLAČI V TAKI MERI, KAKOR VAS JE NEKDAJ?

— Obdobje narodnoosvobodilnega boja je bilo veličastno, kljub naporom in trpljenju, polno dinamičnih dogodkov in notranjih pretresov, tako da nikoli ne bo izčrpano. Nekatere dogodke sem že opisal v raznih novelah, drugi pa še čakajo, da jih ponovno oživim. Tisti, ki smo to obdobje doživljali, smo dolžni, da po svojih močeh ohranimo njegovo podobo.

Ž. Č.

S kljuke in klina

Lopovi so, pa vendarle niso lopovi... Po newyorških samopostrežnih trgovinah se ure in ure sprehajajo ljudje, ki se vedejo, kakor da so kaj ukradli, da bi tako obrnili nase pozornost. Ko jih nato v trgovini nameščeni detektivi primejo in preiščejo ali »nedolžne« aretirajo, dosežejo tile tički svoj namen. Nekaj dni pozneje dobi trgovina sodnijsko zahtevo, naj plača odškodnino »nedolžnemu državljanu, ki so ga po nepotrebnem javno osramotili«. Tički delajo v organiziranih skupinah, da lahko drug drugemu pomagajo kot priče. V poslednjih dveh letih niso izgubili niti enega procesa proti toženim trgovskim podjetjem, ker jim ni bilo moči s formalne plati ničesar očitati. Drugo vprašanje pa je moralna plat te zadeve.

Mačji strokovnjaki... Italijanski ribiči ne morejo zadovoljiti potreb italijanskih potrošnikov. Italija mora zaradi tega uvažati večje količine zmrznjenih rib. Potrošniki pa kupujejo rajši sveže ribe, a kako naj razlikujejo svežo od zmrznjene ribe, ko je slednja, kadar se odtaja, prav takšna kakor pravkar ulovljena riba? Pa so ljudje le iznajdljivi! Pripeljejo v ribarnico mačko, ki se ustavi samo pred mizami, na katerih imajo »domačo« ribo, medtem ko »bivše« zmrznjene ribe samo prezirljivo pogleda in se napoti dalje.

Belgijski zunanji minister Henri Spaak je kritiziral francosko »doslednost«, ko je grajal francosko nasprotovanje sprejemu Velike Britanije v Skupno evropsko tržišče in francosko trditev, da Velika Britanija ne pripada Evropi. Dejal je: »Leta 1914., ko je v Evropi izbruhnila prva svetovna vojna, in 1939., ko se je začela druga svetovna vojna, ni nikomur v Evropi prišlo na misel, da bi bil trdil, da Velika Britanija ne pripada Evropi.«

Mnogostranost francoske zunanje politike. Francoski zunanjepolitični komentator R. Aron je v pariškem »Figaroju« takole pojasnil de Gaullovo zunanjo politiko: »Nepobitna zasluga Francije je v tem, da lahko istočasno draži svoje zaveznike in svoje nasprotnike.«

Stalin na ponudbo... Hruščov se je v nekem govoru ob obisku na Madžarskem dotaknil kitajskih hvalnic Stalinu. Dejal je: »Kdor se navdušuje za Stalina — ga lahko ima! Mi pa smo, po stari, dobri navadi, iznesli iz hiše Stalina z nogami naprej, tako da se nikdar več ne bo vrnil.«

Ironična usoda človeka dvajsetega stoletja je, da nenehno ustvarja nove stroje, ki mu prihranjujejo čas, ki pa ima kljub temu čedalje manj časa — je odgovoril na anketo o položaju človeka v dobi tehnike neki ameriški književnik.

»Zdi se, da je laže preplavati ocean, ko vladati v Latinski Ameriki,« je ugotovil avstrijski časnik »Tageszeitung«, ko je komentiral prevrat v Braziliji.

Mauroisovo spričevalo angleški kuhinji. Francoski pisatelj A. Maurois je, ko se je nedavno mudil v Angliji, dejal v neki izjavi časnikarjem: »Počitnice v Angliji so bile takšne, da jim ne bi mogel nihče konkurirati, samo ko bi mogel človek na kosilo in večerjo poleteti v Francijo...«

Zajci naj nam bodo — zgled! Društvo zdravnikov v ZDA je zadnje čase razvilo živahno propagando za uživanje solate. Dr. V. B. Bauer je v govoru po radiu dejal: »Mnogo je ljudi, ki zaničljivo govorijo o solati, češ da je to krma za zajce. Pozabljajo pač, da je zajec samec močan, uren, lahek, da se nikdar ne zredi in da do visoke starosti ne opusti zanimanja za — zajklje...« Strokovnjaki za reklamo sodijo, da pomeni Bauerjev govor spretno psihološko potezo, ki bo nedvomno prispevala k večji potrošnji solate, zlasti še med potrošniki — moškega spola.

Uvidevna vlada. Libijska vlada je izdala knjigo o svojem dosedanjem delu. V predgovoru knjige je med drugim rečeno: »Kritika te knjige je dovoljena, ker je nezmotljiv samo — Alah.«

Naredniški — stil. Nekoliko članov ameriške vlade je zapustilo novega predsednika ZDA Johnsona, ker ne soglašajo z njegovim »stilom« vladanja. Neki bivši član vlade je takole razložil to zadevo predstavniku agencije AP: »Johnson se sem ter tja pogovarja s člani kabineta kakor narednik, ki ukazuje nerodnim rekrutom.«

Ameriški načelneži... Bivša ameriška veleposlanka v Rimu je govorila v ameriškem radiu o zunanji politiki ZDA. Med drugim se je znebila tudi tele: »Jaz sem za to, da se odstranijo vse vojaške junte, razen tistih, ki smo jih spravili na oblast mi.«

Ženski raj... »Mnoge ženske vidijo raj tam, kjer raste prepovedano sadje,« je napisal v nekem ženskem časopisu A. Maurois.

Junak Stanko

Riše: Evgen Sajovic

Piše: Ivan Jan

19

55. Nihče ni videl, koga vozijo. Zavili so na prijazno cesto, ki je sekala vznožje mogočne gore. Luči hiš pod njimi so vabljivo svetile, njemu pa je bilo tesno. Srce mu še ni utripalo tako, vse odkar je v njihovih rokah! Tudi njegov tihi glas mu je šepetal: »Kako grdo so se poigrali s tabo! Zdaj zdaj te bodo počili od zadaj in zvalili v kakšen kanal!«

Na samotnem ovinku se je avto sunkoma ustavil in ugasnil luči.

56. Ko Stanko še ni mogel skočiti, ga je gestapovec opomnil: »No, pojdi! Čez deset dni pa, kakor je dogovorjeno! Heil Hitler!« Stanko še vedno ni mogel verjeti, da se je to res zgodilo. Še vedno je bil prepričan, da ga bodo ustrelili v tilnik in potem bodo partizani krivi njegove smrti! In ker še ni šel, so mu vsi trije podali roke. Vrata se se zaprla, avto je spet potegnil — in Stanko je prhnil v noč kakor ptica!

57. Noge so ga kar same nesle proti Kranju. Svobode si ni bil še prav svest in vseskozi je ugibal, če ga kdo ne zasleduje. Križ in hrbet pa sta ga bolela še vedno, zato je včasih zastal, se oddihoval in mimogrede prisluškoval, če mu kdo morebiti sledi. Potem je spet hitel in premišljeval o tem, zakaj so ga izpustili? Ni mu še bilo jasno, na koga se bo obrnil. Samo da pride do Kranja!

Domnevajo, da živi okrog 600 kulturnih rastlin, ki jih človek goji, rastlin, ki ne morejo uspevati v naravi neodvisno od človeka. To so žita, stročnice, rastline, ki se uporabljajo za tehnično predelavo (za olje, tekstil, sladkor, škrob, alkohol, kavčuk, nekatera zdravila, začimbe in dr.) in za živinsko krmo. Kultiviranih rastlin pa je neprimerno več – približno 30.000 vrst. Te uspevajo v naravi kot divje, vendar jih goji tudi človek, n. pr. kavčukovec kok-sagiz, ki uspeva kot divja rastlina v srednji Aziji, v ZSSR pa jo kultivirajo na velikanskih površinah.

Izbočenost središčne točke večjih jezer je posledica zemeljske okrogline. Tako je npr. površina Skadrskega jezera na sredi za 37,9 m višja kot obale, ki so najbolj oddaljene od jezerske središčne točke. Na Ohridskem jezeru znaša ta razlika 18,2 m, na Prespanskem jezeru 16,5 m, na Dojranskem jezeru pa 1,5 m. Zaradi izbočin jezerske površine ni mogoče videti z ene jezerske obale druge, tj. nasprotne obale, marveč samo planinska pobočja nad njo, če je na drugi strani gorovje. Če hočeš videti nasprotno obalo Ohridskega jezera, se moraš povzpeti na 71-metrsko višino nad jezersko površino, pri Skadrskem jezeru pa celo na 304-metrsko višino nad jezersko površino itd.

Koliko zemlje in drugega materiala nanesejo reke v morja? Reke, ki se zlivajo v morja, nanesejo v morja na leto kakšnih 20 milijard ton materiala ali povprečno po 134 ton z vsakega kvadratnega kilometra kopenske površine. Zato se znižujejo kopenske višine za povprečno 0,09 milimetra na leto. Da bi reke z nanosi v morja zravnale zemeljsko površino, bi bilo potrebno približno 10 milijonov let.

V enem letu izhlapi z Zemlje 518.600 kubičnih kilometrov vode. Pri tem izhlapi s kopnega 70.700 kubičnih kilometrov, s površine vseh morij in oceanov pa 447.900 kubičnih kilometrov vode.

Na morskem dnu je 76 aktivnih vulkanov: 29 jih je v Tihem oceanu, 25 v Atlantskem oceanu, 21 v Sredozemskem morju in 1 vulkan v Indijskem oceanu. Na svetu je vsega skupaj 541 aktivnih vulkanov, od teh 465 na kopnem, 76 na morskem dnu. Kolikor je znano, so – v zgodovini človeštva – vsi ti vulkani približno 2500-krat bruhali lavo, pepel in kamenje.

Dobro je, če veste...

Najtoplejši zdravilni vrelec v naši državi je vrelec v Vranjski Banji. Voda tega vrelca, ki spada med najtoplejše vrelce v Evropi, ima pri izviru Velike česme 92 stopinj C, pri Vrućem izvoru pa 82 stopinj C. Velika česma daje po 35 l vode na minuto, Vrući izvor pa po 60 litrov. Tudi voda v Jošanički Banji je vroča, saj ima pri izviru 78 stopinj C, v Sijarinski Banji 71 stopinj C, izvir Bansko pri Strumici v Makedoniji pa 75 stopinj C.

Praga ima relativno največje število gledališč na svetu – 14 gledališč z 22 odri in 78 kinematografov. V teh in drugih podobnih ustanovah je na razpolago 175.000 prostorov. Razen tega je danes v praških hišah 137.000 televizorjev in skoraj 290.000 radijskih sprejemnikov.

Število prebivalstva Novega Beograda je v zadnjih letih naglo naraščalo. Novi Beograd je imel 1961. leta 38.347, leta 1963 pa že 59.000 prebivalcev. Predvidevajo, da bo Novi Beograd konec tega leta imel že okrog 70.000 prebivalcev.

Grška trgovinska mornarica ima 1312 ladij s skupno 7,137.000 brutoregistrskimi tonami ter je na svetu na tretjem mestu. Razen teh ladij plovejo številne ladje grških lastnikov pod tujimi zastavami; tonaža teh ladij znaša približno 9 milijonov ton.

Na Tatrah je 120 jezer, in sicer jih je 80 na češkoslovaškem, 40 pa na poljskem ozemlju. Največjo površino zavzema Morsko oko (35 hektarov), najgloblje pa je Veliko jezero (79,3 m). Skupna prostornina vseh teh jezer, ki so po večini ledeniškega izvora, znaša približno 40 milijonov kubičnih metrov.

Ptičji poliglot je krokar Matej v živalskem vrtu madžarskega mesta Pecs. Matej imenitno »govori« več ptičjih »jezikov«: kikirika kakor petelin, kokodajsa kakor kokoš, ko znese jajce, mojstrsko oponaša pavovo vreščanje in štorkljino šklepetanje. Krokar Matej pogosto zavaja v zmoto ne samo obiskovalce, pač pa tudi čuvaje živalskega vrta.

Skupna dolžina afriških železniških prog znaša okrog 75 tisoč kilometrov. Ena tretjina vseh teh prog je v Južnoafriški uniji. Samo 4 odstotke afriških prog je elektrificiranih. Leta 1900 je dolžina afriških prog znašala 16.400 km, leta 1930 pa že 65.000 km.

Starostna sestava jugoslovanskega prebivalstva izkazuje tole razmerje: 31% oseb, starih do 15 let, 63% starih od 15 do 65 let, in 6% oseb, starih več ko 65 let.

Havajske otoke bo v daljni prihodnosti prekrila morska voda, ker se v enem stoletju ves arhipelag potopi za pet do šest centimetrov.

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

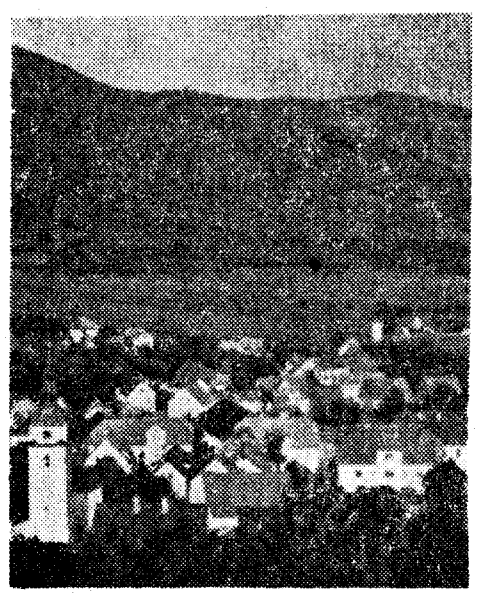

Štab primorske operativne cone je 10. aprila 1943 izdal odredbo o ustanovitvi prvih dveh primorskih brigad, vendar je do dejanske ustanovitve teh dveh brigad prišlo šele v začetku maja. Kmalu po ustanovitvi sta Gradnikova in Gregorčičeva brigada krenili proti Beneški Sloveniji, da bi se tudi tamkaj začelo razvijati narodnoosvobodilno gibanje. — S katere, že iz prve svetovne vojne po hudih bojih znane gore, je nastal ta razgled po Beneški Sloveniji?

Notranjski odred, ki je bil ustanovljen 10. maja 1942, je imel pet bataljonov. Za komandanta odreda je bil imenovan Bojan Polak-Stjenka, za komisarja pa Janez Hribar — Tone Pogačnik. Prvema bataljonu je poveljeval Tone Vidmar - Luka, drugemu Jože Klanjšek-Vasja, tretjemu Stane Kovač-Smeli, četrtemu Stane Semič-Daki. Peti bataljon je imel svoj sedež v Polhograjskih Dolomitih. — Kateri kraj je osvobodil tretji bataljon 13. maja 1942?

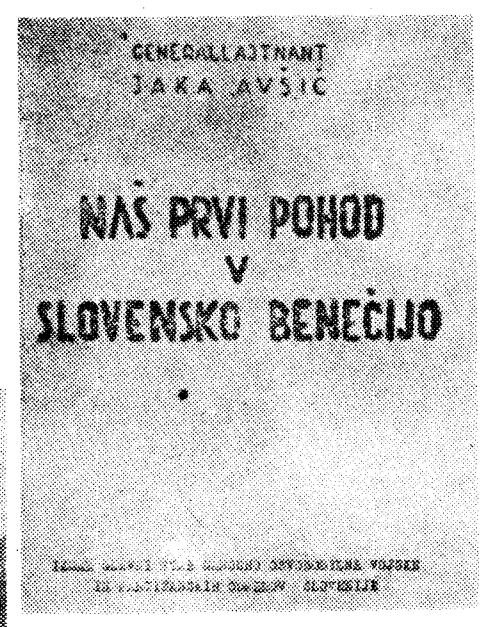

Gradnikova brigada se je razdelila na dva dela. Prvi del je prišel čez Krn in Sočo, drugi del pa z Golobarja, kjer je v boju z Italijani obležalo 43 partizanov. Tega je čez Sočo pri Žagi in čez Stol proti Livku vodil Mirko Bračič. Gregorčičeva brigada je prišla tja čez Krn mimo Fonov na Kolovrat, kjer naj bi se bili brigadi združili. Toda vmes so posegli hudi boji. Tako je pot proti Beneški Sloveniji nadaljevala le Gregorčičeva brigada, medtem ko se je Gradnikova vrnila na Tolminsko. Ta pohod je v posebni brošuri opisal general Jaka Avšič. — Kakšno dolžnost je tedaj opravljal?

Za razširitev narodnoosvobodilnega gibanja je bila nujno potrebna tiskana beseda. Zato je vodstvo OF poskrbelo za partizanske ciklostilne tehnike in pozneje tudi za prave tiskarne, kot je bila na primer tiskarna Trilof ali Slovenija. Sovražnik se je moči partizanskega tiska dobro zavedal, zato ga je tudi z vsemi sredstvi preganjal. Toda tehnike so delovale v najbolj skritih krajih. — Kje je bila tehnika, ki jo kaže naša slika?

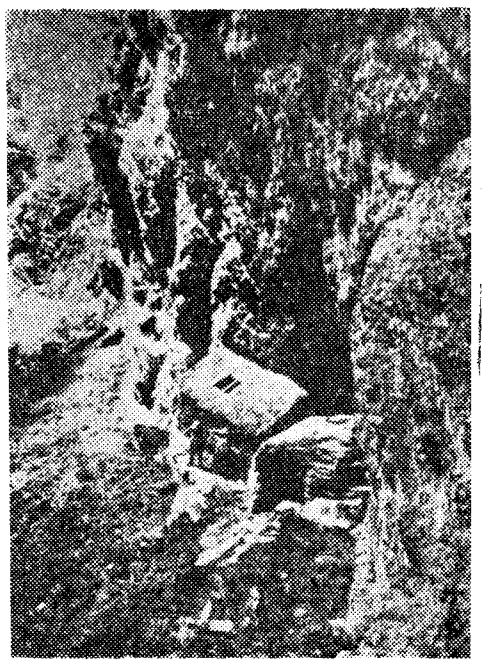

PARTIZANSKE KUPČIJE

Konec aprila 1943 je glavni štab zaradi hudega sovražnega pritiska razpustil dolomitski odred. Po tem je ostala v Dolomitih samo še močnejša partizanska skupina, sestavljena predvsem iz domačinov. Na čelu te čete, če jo lahko tako imenujem, je bil tovariš Rade Pehaček, zadnji komandant razpuščenega odreda.

Ta četa je imela težko in odgovorno nalogo. Morala je prenesti ranjence iz bolnišnice. Noč za nočjo so partizani nosili ranjence iz Dolomitskih hribov čez notranjske gozdove do Iške pod Krimom, kjer je bila skrita druga bolnišnica. S krvavimi žulji na rokah in z oteklimi rameni so se partizani naslednjo noč spet vračali v Dolomite.

Nekega jutra je četni komandir Pehaček sedel na širokem štoru ob robu taborišča. Prva jutranja zora se je previdno smukala skozi goste veje velikih smrek na Ljubljanskem vrhu. Z Zvonetom sva prišla v taborišče, ko so se tovariši pravkar zaspano in leno vlekli s svojih ležišč pod smrekami. Tisto noč nisva bila s četo, ki je zadnjič priromala z dolomitskih hribov in spotoma napravila rekvizicijo pri bogatem belogardističnem kmetu, pač pa sva bila na zvezi s primorskimi partizani.

Komandir naju je poklical predse. Še predno sva izvršila njegov ukaz, so nama tovariši pripovedovali dogodivščine z rekvizicije. Na spodnji strani taborišča sva tudi videla par čudnih konj. Nanju je pazil tovariš, zavit v odejo, ki je čepel pod grmom. Na bližnji jelki sta visela dva zaklana prašiča. Slepal sem, da je zdaj četa dobro založena s hrano in da bom tudi jaz imel dobro kosilo, čeprav nisem bil pri rekviziciji.

Tovariš Pehaček nama ni pripovedoval, kje so bili in kaj so delali ponoči, ampak nam je kar naravnost povedal, kakšno nalogo nama je namenil. Ta je bila malo čudna in za partizane prav nič vsakdanja. Pred tem je nekam zaskrbljeno pogledal in potožil, kako ga skrbi, ker so ostali popolnoma brez vsakega denarja. Zveze, ki so pred ofenzivo delovale med odredom, Ljubljano in glavnim štabom, so namreč pretrgane. Zato se je odločil, da si pomagamo sami. Rekel je, da moramo priti do kakšnih lir, saj smo tudi mi imeli svoje izdatke. Pri tem je zadovoljno pogledal oba konja. Ta dva bo treba spraviti v denar, je rekel, in prepričan je, da bova midva tudi to nalogo dobro opravila.

Zasmejal sem se in pomislil, kaj mu je padlo v glavo. Že sem pomislil, kam bo treba gnati konja in kdo ju bo kupil. Tudi Zvonko je potožil, češ, kdo bo kupil konje od partizanov, pa tudi, kje bo poštenjak v teh časih našel toliko denarja. Belim ali Italijanom konja ne bo ponujal. Zdaj sva oba trmasto vztrajala, da je konje prodati nemogoče. V bližini kraja, kjer so konja rekvirirali, pa sploh ne. Saj se bo novica o tem hitro razširila po vaseh in beli bi brž izvohali, kje so konja kupili. Toda komandir je vztrajal pri svojem in nazadnje odločno, po vojaško ukazal, da morava konja nekako »pretopiti«. Šele zdaj sva začela razmišljati, kje bi se dalo konja prodati. Saj četa od obeh konj ne bi imela sicer nobene koristi. Samo v napoto bi bila in zaradi njiju bi nas lahko še odkrili. Naposled nam je komandir dal do večera čas za premislek.

Komandirja smo imeli radi, ker je bil dober tovariš in pogumen partizan, zato sva sklenila, da bova izvršila to čudno nalogo, ki ni prav nič dišala po kakšni vojaški akciji. Po drugi strani pa nama je bilo smešno, da bova kot partizana mešetarila s konji. Spomnil sem se, da poznam nekega prekupčevalca s konji blizu Cola na Primorskem. Sklenila sva, da konja odženeva tja. Temu je bilo pač vseeno, od koga kupi konje, ker jih je takoj pošiljal dalje v Trst in Furlanijo. Zdaj, ko sva kupca tako rekoč že našla, je ostalo odprto samo še vprašanje, kako konja spraviti do tja. To je bilo zelo daleč in pot je bila nevarna. Saj sva se še sama večkrat težko prebijala mimo tistih krajev, kaj šele s konji... Računala sva, da bo najbolje, če konja spraviva čez jugoslovansko-italijansko mejo. Na oni strani meje namreč niso tako natančno nadzirali ljudi kot na tej. Najteže bo pa čez tržaško železnico, sva ugibala. Zaradi gosto posejanih bunkerjev je ta železnica pomenila za nas pravi strah. Peš bi že šlo, sva vedela, toda s konji. Treba jih je gnati po poti, tam pa so po vso noč zaprte zapornice ali bunkerji.

V mraku je bilo vse nared. Konja sta bila mlada in zdrava, lepo rejena, in kar je najvažnejše – črna. S kopit sva jim poruvala podkve, navezala pa vreče s travo, da bi stopala bolj neslišno. Nekateri tovariši, ki nikoli niso pozabili izkoristiti priložnosti za šalo, so naju začeli zbadati, češ da sva začela tihotapiti konje čez mejo. Po takratnih cenah sta bila konja vredna kakih 70.000 lir. To je bila čedna vsota, ki nam bi prišla vsem zelo prav.

O mraku sva se po kamnitf poti spustila z Ljubljanskega vrha proti železnici. Zaradi preglednosti so Italijani posekali v širokem pasu okoli proge vsa drevesa. Promet pa je bil dokaj živahen. Dolgi tovorni vlaki so noč in dan sopihali v obe smeri. Tisti, ki smo hodili čez železnico, smo izkoriščali ropot vlakov. Priplazili smo se do proge, počakali, kdaj pride vlak in tik pred vlakom ali za njim smuknili čez. Tudi midva sva sklenila, da bova storila tako. Najteže pa je bilo tako visoko dvigniti zapornice, da bi konja mogla pod njimi.

Štirinožca sta še kar pametno kopitljala in capljala za nama. Vsak svojega sva držala za povodec. Konja sta stopala previdno, kot bi slutila nevarnost. Tik pod gozdom, temnim od sence košatih smrek, sva čakala, kdaj bo prisopihal vlak. Noč je bila prav nepotrebno jasna. Na levi strani poti, tik nad progo, je čepel velik betonski bunker. Že sva zaslišala vlak, ki je težko natovorjen sopihal od Verda sem. Še trenutek in skočila bova... V glavi se mi je vrtelo in prepričan sem bil, da nama ne bo uspelo. Skrbelo me je, če bosta konja hotela pod zapornicami in čez progo. Obema nama je bilo vroče, saj sva se dobro zavedala, da naju lahko ta konjska zadeva že tukaj stane glavo. Vlak nama je bil vedno bliže, že sva ga imela pred nosom. Kot strahovi smo krenili iz teme. Ko sem prišel k železnici, sem imel občutek, da naju Italijani gledajo, držijo prste na petelinih in se veselijo lepega plena. Zvone je prijel za povodca obeh konj. Stali smo tik pred zapornicami. Zvone je že vlekel svojega črnca pod zapornico. Z vso silo sem jo tiščal kvišku. Ni šlo več niti za centimeter. Na drugem koncu so zapornico držale verige in žice. Zvone je konja na vso moč vlekel, pri tem pa tiho preklinjal. Konj pa se je upiral kot vol, ko v klavnici zavoha kri. Nazadnje pa je le popustil. Zvil je hrbtenico in kakor vidra zlezel pod zapornico. Približno tako se je zgodilo tudi pri drugi zapornici na drugi strani. Prav ta hip, ko sta bila konja vsak na eni strani, je nastopil za naju najhujši trenutek. Moj konj na tej strani je opazil, da njegovega štirinogega bratca ni več zraven njega, in zarezgetal je na vso moč. Rezget je kot eksplozija zadonel v tiho noč. Iz vseh bližnjih bunkerjev je zagrmelo kot bi se podiral svet.

Takoj nama je postalo jasno, da je konj, ki ga še nisva spravila čez, izgubljen. Sklenila sva zato rešiti vsaj tistega, ki sva ga že imela na drugi strani. Eden ga je zgrabil za glavo, drugi za rep. Na vso moč sva ga vlekla od proge po gozdu proti cesti, ki pelje iz Logatca proti Lazam. Za drugega konja sem bil prepričan, da so ga Italijani z rafali popolnoma prerešetali. Toda Zvone ga je držal in stiskal za nozdrvi, da ne bi rezgetal. Nisva se oddaljila niti sto metrov od železniške proge, ko je črnuh prisopihal in priropotal za nama. Seveda sva se ga pošteno prestrašila. Ko sva se otresla strahu, sva se začela spet počasi in previdno premikati skozi gozd proti Kališam. Nato sva med Grčarevcem in Gornjim Logatcem srečno prekoračila glavno cesto.

Dan se je že neizbežno ponujal ter se svetlikal po hribih in med drevjem. Odločila sva se, da ga prebijeva v gozdu pod velikim vrhom, ki mu ljudje pravijo Srnjak. Ta kraj sva dobro poznala, saj je tod mimo peljala kurirska zveza na Primorsko. Konja sva privezala za velik grm, nato pa začela iskati dovolj skrit kraj za čez dan. Kmalu sva našla veliko, z leskovim grmovjem obraščeno jamo. Sem sva pripeljala konja, zamaskirala sledove in pot ter jima prinesla sena, da bi bila čez dan mirna. Sama pa sva šla kakih dvesto metrov proč, kjer sva našla približno enako skrivališče. Nabrala sva suhih vej in zanetila ogenj, da bi si skuhala hrano. S seboj sva namreč imela posodo in vse drugo potrebno. Na dva primerna kamna sva si postavila drvarski kotliček, nalila vanj vode, nasula riža in čakala, kdaj bo zajtrk gotov. Sedela sva zraven prijaznega ognja in se pomenkovala o minuli noči. Ko je zmanjkalo drv, sem rekel Zvonetu, naj stopi iz jame, nabere drv in obenem pogleda, kaj je s konjema.

Ni se še dobro skobacal iz jame, ko se je na naju kot strela z jasnega vsula toča krogel. Zvone je padel in se spretno skotalil nazaj v jamo. Takoj sva razumela, kaj se je zgodilo. Za las je manjkalo, pa naju bi beli kot miši potolkli v luknji.

Kako se je vse to moglo zgoditi, sva pomislila tisti hip. O tem sva premišljevala tudi kasneje, ko sva s Srnjaka gledala dolgo črno kolono, ki se je pomikala po cesti. V koloni pa je bilo tudi naših neusojenih 70.000 lir.

Najbrž je bilo takole: Ko so naju Italijani zasačili ob železni so obvestili o tem bele v bližnji postojanki. Dokler je bilo temno, si ti niso upali za nama. Zjutraj pa so šli po najini sledi kot lovski psi. Najprej so zavohali konje in zdaj so vedeli, da tudi tisti, ki so si drznili voditi konje skozi njihovo področje, ne morejo biti več daleč. Imela sva srečo. Če bi takoj v začetku, ko sva začela kuriti, pripravila dovolj drv, jih ne bi Zvone šel nabirat in ne bi udaril ob nje. Dobili bi naju oba v jami, saj so v širokem loku obkolili ves gozd in stiskali obroč.

Tako se je klavrno končala moja prva in tudi zadnja kupčija pri partizanih.

KAREL LESKOVEC

Odgovori na Znanje in spomin:

Stari trg pri Ložu
Z Maturja
Bil je namestnik komandanta GŠ NOV in POS
Pod Krnom na Tolminskem.

»TV 15« izhaja vsak teden. Izdaja ga predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Lj., Beethovnova 10/II — Tisk in kliši: CZP »Ljudska pravica«, Ljubljana. — List ureja uredniški odbor. Letna naročnina znaša 800 dinarjev, posamezna številka stane 20 dinarjev. Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15«, Ljubljana, Beethovnova 10, pritl., p. predal 598/XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 600-11/608-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik »TV 15« 21-901, tajništvo in novinarji »TV 15« 22-313, uprava »TV 15« 22-607. Rokopisov ne vračamo.

NAGRADNA KRIŽANKA

VODORAVNO: 1. **znamenit grad na Dolenjskem, leta 1943 prizorišče hudih bojev med partizani in belimi,** 7. napol obdelan kos lesa, 12. **eden vodilnih organizatorjev narodnoosvobodilne borbe na Slovenskem, sekretar SK ZK Slovenije,** 13. **armadni zbor,** 14. žensko ime, 15. **nizka temperatura ozračja, ki zahteva poseben način bojevanja,** 17. znamka avtomobilov totorne Citroën, 18. **ime narodne herojke Dimić,** 19. **majhen, kratek boj, praska,** 21. kemični znak za iridij, 22. nekateri, 23. **odločitev bitke ali vojne v svojo korist,** 24. **telesne poškodbe,** 26. začetnici slovenskega impresionističnega slikarja, 27. veliko sovjetsko pristanišče ob Črnem morju, 28. možic, 29. strokovnjak v vedi o lepem. 31. del drobovja, 33. zdravilo proti malariji, 35. **letalski vijak,** 37. dragocena kovina, 39. jodova spojina, 41. kemični znak za antimon, 43. **drama Mileta Klopčiča, nastala v partizanih,** 44. živalska pravljica, 45. tromestno število, 46. prva in peta črka v abecedi, 47. seznam, 49. starogrški bajeslovni prvi letalec, 50. del ustne votline, 52. del imena reke, ki nastane po zlivu Evfrata in Tigrisa (Šat-el- . . .), 53. livada, 54, sebičnež, 56. **močno razstrelivo,** 58. utežna enota za drage kamne in zlato, 59, razuzdan francoski ples.

NAVPIČNO: 1. beganje, blodenje, 2. pisarne, biroji, 3. tuje žensko ime, 4. **uradna kratica naše armade,** 5. kratica za »akademski klub«, 6. **pomembno orientacijsko sredstvo, busola,** 7. določena količina, 8. ime črke r, 9. znamenito belgijsko letovišče in zdravilišče, 10. vrsta začimbe, 11. prebivalec starodavne Asirije, 12. **vojak inženirske enote, specializiran za postavljanje ali iskanje min,** 13. **vojaško pokrivalo,** 16. večja vrsta hrošča, 19. odpadki, 20. pripadnik starega ljudstva, 23. moško ime, 25. imeni dveh grških junakov v trojanski vojni, 27. ušesno vnetje, 28. izredno grenka zdravilna rastlina, 30. »električna« morska riba, 32. nenavaden, neobičajen, 34. veliko jezero v jugovzhodni Afriki, 36. kemična prvina, 37. skrpucalo, grd izdelek, 38. veliko jezero v severni Rusiji, 40. subjekt, 42. borova spojina, 44. gostilničar, 45. spaka, 48. nastava, zanka, 49. država v Prednji Aziji, 51. iglasto drevo, 53. rastlinska bodica, 55. oslovski glas, 57. ime črke k.

IZŽREBANI NAGRAJENCI

Med 269 rešitvami nagradne križanke v 15. številki »TV-15«, smo izžrebali naslednjih deset nagrajencev: 1. nagrado 5000 dinarjev dobi **Alojz Ramšak,** Črna 57, p. Črna na Koroškem; 2. nagrado 4000 dinarjev dobi **Franc Tomšič,** Bač 3, p. Knežak; 3. nagrado 3000 dinarjev dobi **Tone Sladič,** Mirna 99, p. Mirna na Dolenjskem; 4. nagrado 2000 dinarjev dobi **Miha Oman,** Vižmarje 28, p. Ljubljana Šentvid; 5. nagrado 1000 dinarjev dobi **Lojze Sušnik,** Jiršovci 70, p. Desternik pri Ptuju.

Od 6. do 10. je žreb določil knjižne nagrade naslednjim: **Mirko Šestir,** Stahovica 33, pri Kamniku; **Alma Žvan,** Velenje, Prešernova 7; **Ivan Krmelj,** Ljubljana, Rodičeva 27; **Ivanka Klančar,** Predoslje, 22, Kranj in **Anton Klauž,** Fram 19, p. Fram.
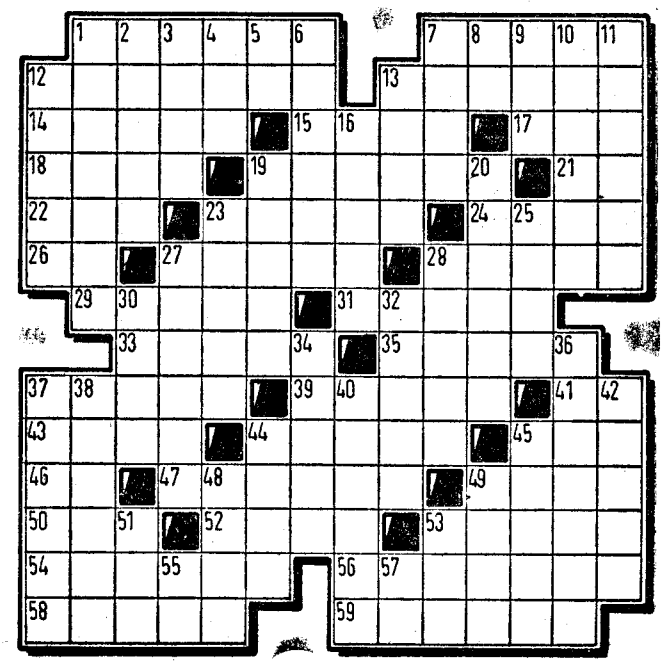
Denarne in knjižne nagrade bodo nagrajenci prejeli po pošti.